T.C.

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DEPREMZEDE ANNELERİN TRAVMA DÜZEYLERİ VE DUYGU DÜZENLEME BECERİLERİ İLE 3-6 YAŞ ARALIĞINDAKİ ÇOCUKLARININ PSİKOSOSYAL DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

DEMET KIZILTAŞ

ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi FERYAL SAVCI

İSTANBUL-2025

TEZ ONAY FORMU

Kurum : İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Programın Seviyesi: Yüksek Lisans (X) Doktora ( )

Anabilim Dalı : Çocuk Gelişimi

Tez Sahibi : Demet KIZILTAŞ

Tez Başlığı : Depremzede Annelerin Travma Düzeyleri ve Duygu Düzenleme Becerileri ile 3-6 Yaş Aralığındaki Çocuklarının Psikososyal Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Sınav Yeri : İstanbul Medipol Üniversitesi Güney Yerleşkesi

Sınav Tarihi : 21.07.2025

Tez tarafımızdan okunmuş, kapsam ve nitelik yönünden Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	**Kurumu**	**İmza**
Dr. Öğr. Üyesi Feryal SAVCI	İstanbul Medipol Üniversitesi	

Sınav Jüri Üyeleri

Prof.Dr. Arzu YÜKSELEN	İstanbul Medipol Üniversitesi
Doç.Dr. Erhan ALABAY	Sağlık Bilimleri Üniversitesi

Yukarıdaki jüri kararıyla kabul edilen bu Yüksek Lisans tezi, Enstitü Yönetim Kurulu'nun ……/……/ …… tarih ve ……..…../……. - …..…. sayılı kararı ile şekil yönünden Tez Yazım Kılavuzuna uygun olduğu onaylanmıştır.

Prof.Dr. Neslin EMEKLİ

Sağlık Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içerisinde elde ettiğimi, bu tez çalışması ile elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

Demet KIZILTAŞ

İTHAF

6 Şubat'ın ağır yükünü taşıyan annelere ve o yükün sessiz tanıkları olan çocuklara...

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve deneyimiyle bana rehberlik eden, bilimsel yaklaşımı, sabrı ve anlayışıyla araştırmamın her aşamasında yolumu aydınlatan, çok kıymetli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Feryal SAVCI'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eğitim sürecim boyunca bilgi ve birikimiyle bakış açımı zenginleştiren, kendisinden çok şey öğrendiğim saygıdeğer hocam Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN'e gönülden teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alan ve yapıcı eleştirileriyle araştırmamın gelişimine katkı sunan değerli hocalarıma da çok teşekkür ederim.

Saha sürecimde kolaylaştırıcı tutumlarıyla yanımda olan değerli öğretmenlere ve okul müdürlerine de çok teşekkür ederim.

Araştırmama samimiyetle katkı sağlayan, deneyim ve duygularını içtenlikle paylaşan tüm annelere çok teşekkür ederim.

Hayatım boyunca özverisi, emeği, sevgisi ve hiç bitmeyen desteğiyle en büyük güç kaynağım ve en sağlam dayanağım olan canım anneme sonsuz minnettarım. Bu başarı, onun yıllar süren emeğinin ve sabrının bir sonucudur.

Varlıklarıyla bana güç veren, zor zamanlarımda yanımda olduklarını her daim hissettiren, desteklerini esirgemeyen sevgili ağabeylerime ve kıymetli ailelerine gönülden teşekkür ederim.

Hayatımda özel bir yere sahip olan, sevgileri ve destekleriyle hep yanımda olan Kızıltaş Ailesi'ne içten teşekkür ederim.

Bana inanan ve destek olan tüm aileme ve dostlarıma gönülden teşekkür ederim. Varlığınız benim için çok kıymetli.

Ve en çok da… Bu zorlu ve yoğun süreçte sabrıyla, anlayışıyla, sevgisiyle bana güç veren, her an yanımda olduğunu hissettiren, tüm zorlukları birlikte göğüslediğimiz canım eşim Ünal KIZILTAŞ'a… Sadece destek olmakla kalmayıp, bu süreci benimle birlikte yaşayan ve bu diplomayı benim kadar hak eden sevgili eşime sonsuz teşekkür ederim. Varlığın en büyük şansım.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....i

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYA..... ii

İTHAF.....iii

TEŞEKKÜR.....iv

İÇİNDEKİLER.....v

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ.....vii

TABLOLAR LİSTESİ.....viii

1. ÖZET.....1

2. ABSTRACT.....2

3. GİRİŞ VE AMAÇ.....3

4. GENEL BİLGİLER..... 6

4.1. Kahramanmaraş Depremleri.....6

4.2. Depremin Psikolojik Etkileri.....7

4.2.1. Travma..... 7

4.2.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu 8

4.2.3. Depreme Maruz Kalan Annelerde Deprem Sonrası Travma Düzeyi 9

4.3. Duygu Düzenleme..... 10

4.3.1. Duygu Düzenleme Becerisi.....11

4.3.2. Depreme Maruz Kalan Annelerde Duygu Düzenleme Güçlüğü 12

4.4. Psikososyal Durum..... 12

4.4.1. Okul Öncesi Dönemde Psikososyal Gelişim 12

4.4.2. Depremin Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Psikososyal Etkileri.....14

4.5. Depremzede Okul Öncesi Çocuklar ve Anneleri ile Yapılan İlgili Araştırmalar.....15

4.5.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar.....15

4.5.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 18
5. MATERYAL VE METOT 24
5.1. Araştırmanın Modeli 24
5.2. Evren ve Örneklem 24
5.3. Veri Toplama Araçları 27
5.3.1. Demografik Bilgi Formu 27
5.3.2. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği 27
5.3.3. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu 29
5.3.4. 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu 30
5.4. Verilerin Toplanması 30
5.5. Araştırmanın Sınırlılıkları 31
5.6. Araştırmanın Varsayımları 31
5.7. Verilerin Analizi 32
6. BULGULAR 34
7. TARTIŞMA 79
8. SONUÇ 97
9. KAYNAKLAR 101
10. EKLER 113
11. ETİK KURUL ONAYI 118
12. ÖZGEÇMİŞ 121

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

APA : American Psychiatric Association (Amerikan Psikiyatri Birliği)

ÇİPDDÖ : Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği

DDGÖ-16 : Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu

DSTDBÖ : Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği

SAMHSA : Substance Abuse and Mental Health Services Administration
Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmetleri İdaresi

TSSB : Travma Sonrası Stres Bozukluğu

ICD-11 : International Classification of Diseases, 11th Revision
Hastalıkların Uluslararası Sınıflandırması, 11. Revizyon

DSM-5 : Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th Edition
Zihinsel Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı, 5. Baskı

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 5.2.1. Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımlar.....24

Tablo 5.7.1. Normallik Testi Sonuçları.....30

Tablo 6.1. Ölçeklerden Alınan Puanların Dağılımı.....31

Tablo 6.2. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı.....32

Tablo 6.3. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Dağılımı.....36

Tablo 6.4. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Çocuk Dışında Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Birinin Olma Durumuna Göre Dağılımı.....40

Tablo 6.5. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Dağılımı.....44

Tablo 6.6. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Algılanan gelir düzeyine Göre
Dağılımı.....47

Tablo 6.7. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Depremde Aile veya Yakınların Göçük Altında Kalma Durumuna Göre Dağılımı.....52

Tablo 6.8. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Depremde Aile veya Yakınların Vefat Etme Durumuna Göre Dağılımı.....55

Tablo 6.9. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Evin Hasar Durumuna Göre Dağılımı.....59

Tablo 6.10. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Depremden Sonra Konteyner veya Çadırda Yaşama Durumuna Göre Dağılımı.....64

Tablo 6.11. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının İlçelere Göre Dağılımı.....67

Tablo 6.12. Ölçek Puanları Arası İlişkiye Yönelik Bulgular.....73

1. ÖZET

DEPREMZEDE ANNELERİN TRAVMA DÜZEYLERİ VE DUYGU DÜZENLEME BECERİLERİ İLE 3-6 YAŞ ARALIĞINDAKİ ÇOCUKLARININ PSİKOSOSYAL DURUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışma, depremzede annelerin deprem sonrası travma düzeyleri ve duygu düzenleme becerileri ile 3-6 yaş aralığındaki çocuklarının psikososyal durumu arasında bir ilişki olup olmadığının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. İlişkisel tarama modelinin kullanıldığı araştırmanın, katılımcı grubunun belirlenmesinde seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit rastgele eleme yöntemi kullanılmış ve çalışma Kahramanmaraş ilinde okul öncesi eğitime devam eden 3-6 yaş aralığında çocuğu bulunan 260 anne ve bu annelerin çocukları ile yürütülmüştür. Araştırmada çalışma grubuna ilişkin demografik özelliklerin belirlenmesi amacıyla "Demografik Bilgi Formu"; annelerin travma düzeylerinin belirlenmesi amacıyla "Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ)"; annelerin duygu düzenleme güçlüğü düzeylerinin belirlenmesi amacıyla "Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu (DDGÖ-16)" ve çocukların psikososyal durumlarının değerlendirilmesi amacıyla ise "3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu (ÇİPDDÖ)" kullanılmıştır. Araştırmada, tüm veriler SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda annelerin travma düzeylerinin; algılanan gelir düzeyi, yaşanılan evin hasar durumu, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma ya da vefat etme durumu, evde çocuk dışında bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumu ve yaşanılan ilçeye göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Yapılan analizlerde, deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeği toplam puanı ve tüm alt boyutları ile duygu düzenleme güçlüğü ölçeği toplam puanı ve tüm alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki saptanmıştır. Araştırmanın temel amacı doğrultusunda, annelerin deprem sonrası travma düzeyi toplam ve alt boyut puanları ve duygu düzenleme güçlüğü toplam ve alt boyut puanları ile çocukların psikososyal durum toplam puanları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Deprem, duygu düzenleme güçlüğü, okul öncesi dönem, psikososyal durum, travma sonrası stres bozukluğu.

2. ABSTRACT

EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN TRAUMA LEVELS AND EMOTION REGULATION SKILLS OF EARTHQUAKE-AFFECTED MOTHERS AND THE PSYCHOSOCIAL STATUS OF THEIR CHILDREN AGED 3 TO 6

This study was conducted to determine whether a relationship exists between post-earthquake trauma levels and emotion regulation skills of mothers affected by the earthquake and the psychosocial status of their children aged three to six. The study was conducted with 260 mothers who have children aged between 3 and 6 attending preschool in the province of Kahramanmaraş and with their children. Participants were selected by simple random sampling. A correlational survey model was employed as the quantitative research design. Data were gathered using four instruments: the "Demographic Information Form" to record participants background characteristics; the "Post-Earthquake Trauma Level Assessment Scale" to measure mothers trauma levels; the "Difficulties in Emotion Regulation Scale - Short Form" to assess their emotion regulation challenges; and the "Psychosocial Assessment Scale for Children Aged Three to Six - Parent Form" to evaluate children's psychosocial status. All analyses were performed using SPSS 22.0. Results indicated that mothers trauma levels varied significantly by income level, degree of home damage, whether a family member was trapped under rubble or died in the earthquake, presence of another dependent in the household apart from the child, and district of residence. Positive and significant correlations emerged between total and subscale scores of the trauma assessment scale and total and subscale scores of the emotion regulation difficulties scale. In line with the study's primary objective, moderately strong positive relationships were also found between mothers total and subscale scores for trauma and emotion regulation difficulties and their children's overall psychosocial status scores.

Keywords: Earthquake, emotion regulation difficulties, preschool period, psychosocial status, post-traumatic stress disorder.

3. GİRİŞ VE AMAÇ

İnsanlar zaman zaman günlük yaşamı derinden etkileyen veya yaşamı altüst eden olaylar yaşayabilmektedir. Deprem, yangın, sel, heyelan, çığ gibi doğal afetler yaşamı etkileyen hayati olaylardır. Bu tür afetler, bireyleri psikolojik yönden etkilemenin yanı sıra, toplumsal düzeyde de önemli dönüşümlere neden olabilmektedir. Özellikle depremler, ülkemizi en çok etkileyen doğal afetlerin başında gelmekte ve yıkıcı etkileriyle bireysel ve toplumsal ruh sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir (1).

Ülkemizde 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve merkez üssü Kahramanmaraş olan depremler, Türkiye tarihinde en geniş çaplı yıkımlardan birine ve çok sayıda can kaybına yol açmıştır. Bu depremler yalnızca fiziksel yıkımlarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda bireylerin psikolojik bütünlüğünü derinden sarsarak uzun vadeli ruhsal etkiler bırakmış ve toplumsal düzeyde yaygın travmalara neden olmuştur (2,3).

Yaşanan büyük depremlerden sonra insanlarda görülen ruhsal tepkiler, farklı özellikler gösterse de insanların çoğu yaşanan olay sonucunda yoğun stres ve ağır travma etkisi altında kalmaktadır. Bu süreçte, bireylerin büyük bir kısmı hem psikolojik hem de fiziksel açıdan etkilenirken, bazı kişilerde ise çeşitli psikiyatrik rahatsızlıklar gelişmektedir. Türkiye'nin aktif bir deprem kuşağında yer alması, olası büyük depremler açısından risk oluşturmakta; bu durum, özellikle dezavantajlı gruplar için koruyucu ve önleyici hizmetlere, aynı zamanda psikososyal destek çalışmalarına olan ihtiyacı artırmaktadır (4).

Deprem gibi afetlerde özellikle çocuklar ve kadınlar mali kaynaklara erişim, güvenli barınma, hayatta kalma ve fiziksel ve ruhsal sağlığın korunması gibi temel ihtiyaçlar açısından daha savunmasız bir konumda yer almaktadırlar. Yapılan araştırmalarda, kadınların ve okul öncesi dönem çocuklarının depremden etkilenme düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür (5-9). Çocuklar, doğal afetler gibi travmatik yaşantılarda karşılaşılan sorunlarla başa çıkmak ve duygularını düzenleyebilmek için ebeveynin rehberliğine ve desteğine ihtiyaç duymaktadır. Ebeveynin, bu desteği yeterince sağlayabilmesi için deprem sonrası travma düzeyi ve duygu düzenleme becerileri gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Alan yazın incelendiğinde, depremle ilgili çalışmaların daha çok depremzede yetişkinler, sağlık çalışanları ve okul dönemi çocukları ile gerçekleştirildiği görülmüştür (10-12). Okul öncesi dönemdeki çocuklar ve anneleriyle gerçekleştirilen çalışmaların alan yazında sayıca sınırlı olduğu, özellikle depreme maruz kalan bu yaş grubundaki çocukların psikososyal durumlarına yönelik araştırmalara alan yazında yeterince yer verilmediği görülmektedir. Depremin merkez üssü olan Kahramanmaraş ve ilçelerinde yaşayan annelerin deprem sonrası travma düzeyi ve duygu düzenleme becerileri ile çocuklarının psikososyal durumlarının sistematik bir biçimde incelenmesi, hem afet sonrası müdahale planlamaları açısından hem de alan yazına katkı sunma yönüyle önemli bir gereklilik oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda, depremzede annelerin travma düzeyleri ve duygu düzenleme becerileri ile 3-6 yaş aralığındaki çocuklarının psikososyal durumları arasındaki ilişkinin ele alındığı bu araştırmanın, alanyazına önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda, aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

- Depremzede annelerin Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanları; öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, evde bakmakla yükümlü olunan birey/bireylerin bulunması, çalışma durumu, algılanan gelir düzeyi, aile/yakınların göçük altında kalma durumu, aile/yakınların vefat durumu, yaşanılan evin depremde hasar alma durumu, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumu ve yaşanılan ilçe gibi değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Depremzede annelerin Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanları; öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, evde bakmakla yükümlü olunan birey/bireylerin bulunması, çalışma durumu, algılanan gelir düzeyi, aile/yakınların göçük altında kalma durumu, aile/yakınların vefat durumu, yaşanılan evin depremde hasar alma durumu, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumu ve yaşanılan ilçe gibi değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
- Çocukların 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı; öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, evde bakmakla yükümlü olunan birey/bireylerin bulunması, çalışma durumu, algılanan gelir düzeyi, aile/yakınların göçük altında kalma durumu, aile/yakınların vefat durumu, yaşanılan evin depremde hasar alma

durumu, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumu ve yaşanılan ilçe gibi değişkenlere göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

- Annelerin Deprem Sonrası Travma Düzeyi Belirleme Ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanları ile Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanları arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Annelerin Deprem Sonrası Travma Düzeyi Belirleme Ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanları ile çocukların 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Annelerin Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ve alt boyut puanları ile çocukların 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

4. GENEL BİLGİLER

4.1. Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri

Ülkemizde, 6 Şubat 2023 tarihinde, merkez üssü Kahramanmaraş olan 7.7 ve 7.6 büyüklüğünde iki büyük deprem ve beraberinde birçok artçı deprem meydana gelmiştir. Başta Kahramanmaraş olmak üzere depremden etkilenen Hatay, Gaziantep, Malatya, Diyarbakır, Adıyaman, Kilis, Şanlıurfa, Osmaniye, Adana ile 11. il olarak eklenen Elazığ illerinde olağanüstü hal ilan edilmiş, daha sonra alınan kararla Kayseri, Bingöl, Mardin, Tunceli, Niğde ve Batman illeri de afet bölgesi kapsamına alınmıştır. Resmi kurumların verilerine göre, Kahramanmaraş merkezli depremler sonucunda 50.783 kişi yaşamını yitirmiş**,** 115.353 kişi ise çeşitli fiziksel yaralanmalara maruz kalmıştır. Ayrıca, 37.984 binanın tamamen yıkıldığı belirtilmiştir (13).

Depremler yaklaşık 15,6 milyon kişinin yaşadığı bölgede etkili olmuştur. Depremde yaklaşık 3,3 milyon kişi yer değiştirmek zorunda kalmış ve bunların yaklaşık 2 milyonu çadır veya konteynerlerde yaşamak zorunda kalmıştır. Yaşanan depremler sonucunda yarım milyondan fazla bina hasara uğramış, önemli derecede maddi zararlar oluşmuş, iletişim ve enerji alt yapısı da ciddi ölçüde zarar görmüştür. Afetin boyutu ve ciddiyeti nedeniyle Türkiye hükümeti tarafından, doğal afet ve salgın gibi durumlarda uluslararası kuruluşlardan yardım çağrısı talep edilen en yüksek acil durum alarmı verilmiştir. Bu bağlamda, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar, afet bölgesinde hem temel insani ihtiyaçların karşılanmasına hem de çocuklar ve ailelerine yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sağlanmasına yönelik kapsamlı müdahalelerde bulunmuştur (14,15).

Depremden etkilenen on bir ilde yaklaşık 5,4 milyon çocuk yaşamakta ve bu çocuklar deprem sonrası barınma, sağlık, beslenme, eğitim ve psikososyal destek gibi temel alanlarda ciddi risklerle karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan depremler yaklaşık 4 milyon çocuğun eğitime erişimini kesintiye uğratmıştır. Deprem bölgesinde temiz su kaynaklarına, banyo ve tuvalet tesislerine ve özellikle kadınlar ve kız çocukları için kişisel sağlık ürünlerine erişim konusunda zorluk yaşanmıştır. Uzun süre geçici yerleşim alanlarında kalma, bölgedeki iklim koşulları ve sosyoekonomik koşullar, depremden etkilenen çocuklar ve ailelerin kırılganlığını artırmış, çocukların psikososyal iyilik hâlini olumsuz etkilemiştir (15,16).

4.2. Depremin Psikolojik Etkileri

Travma, bireyin hem psikolojik hem de fiziksel bütünlüğünü çeşitli şekillerde zedeleyen, sarsıcı ve yaralayıcı olayları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (17). Depremler de bu tanım kapsamında yer alan, toplumu sosyal, ekonomik ve ruhsal açıdan derinden ve uzun süreli şekilde etkileyebilen travmatik yaşam olaylarından biridir. Depremlerin, bireyin güvenli yaşam alanlarını doğrudan tehdit etmesi ve yaşam alanının tamamen yok olmasına neden olması, kişilerde ciddi bir hayati tehlike hissi oluşturur. Bu tehdit karşısında vücutta; kalp atış hızında ve solunumda artış, yoğun korku, şaşkınlık, hissizleşme, kaslarda gerginlik, terleme, mide bulantısı ve titreme gibi fizyolojik tepkiler gelişebilmektedir. Tehlikenin geçmesinin ardından ise yaşanılan bu zorlayıcı sürecin, kişinin duygu ve düşünce dünyasında bıraktığı etkiyle baş edebilme sorunu ortaya çıkar. Bazı bireyler, birkaç hafta içerisinde yeni duruma uyum sağlayarak yaşanılan zorluklarla daha iyi düzeyde baş edebilirken, bazı kişilerde ise bu zorlukların etkisi aylarca, hatta yıllarca sürebilmektedir. Bu tür uzun süreli tepkiler, Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) olarak tanımlanmaktadır (4). Deprem anında yaşanan güçlükler, ilerleyen süreçlerde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon, anksiyete ve çeşitli psikolojik ya da fiziksel stres tepkileriyle ortaya çıkabilmektedir (18).

4.2.1. Travma

Ruh sağlığı alanında travma ve travmatik olay kavramları üzerine yapılan tanımlar, tarihsel süreç içerisinde değişiklik göstermektedir; 19. yüzyıl ile 20. yüzyılın ilk yarısında "travma" daha çok fiziksel yaralanmalarla ilişkilendirilirken (19), günümüzde ise bu kavram daha geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Güncel tanımlamalara göre travma; bireyin fiziksel ya da duygusal açıdan tehdit edici veya zarar verici olarak algıladığı, kişinin fiziksel, sosyal ve duygusal işlevselliğini ya da ruhsal iyilik hâlini olumsuz yönde etkileyen olay veya olaylar zinciri ya da koşullar bütünü olarak tanımlanmaktadır (20). Yine bir başka tanımda travma, aşırı tehdit edici veya korkutucu bir olaya maruz kalma durumu olarak ifade edilmektedir (21). DSM-5'te ise travmatik olaylar; bireyin doğrudan yaşadığı, doğrudan tanıklık ettiği ya da bir aile üyesi ya da yakın arkadaşının maruz kaldığı; ölüm, ciddi yaralanma ya da cinsel saldırı gibi tehdit edici yaşantılarla karşı karşıya kalma ya da bunları tekrar tekrar deneyimleme durumu olarak tanımlamaktadır (DSM-5). Depremler, travmatik yaşam

olayları arasında yer almakta (22), bireylerde ve toplumda fiziksel, psikolojik, sosyal ve ekonomik düzeyde ciddi yıkımlara neden olabilmektedir (23).

4.2.2. Travma sonrası stres bozukluğu

Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), bireyin gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ciddi yaralanma veya fiziksel bütünlüğünü tehdit eden bir durumla karşı karşıya kalması ya da böyle bir olaya tanıklık etmesi sonucunda ortaya çıkan, belirli semptomlarla kendini gösteren bir psikiyatrik bozukluk olarak tanımlanmaktadır (24). Semptomların üç aydan kısa sürmesi "akut", daha uzun sürmesi ise "kronik" TSSB olarak adlandırılmaktadır. Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB); stres etmeni veya travma ile doğrudan ilişkili bir psikiyatrik hastalık olup travmatik olaydan haftalar veya aylar sonra ortaya çıkabilmekte ve etkileri yıllarca sürebilmektedir. TSSB, özellikle deprem gibi doğal afetlerden sonra en yaygın görülen psikiyatrik bozukluklar arasında yer almaktadır (25). Bireylerin sosyokültürel durumu TSSB belirtilerinin türü ve şiddetinde farklılıklara sebep olsa da, travma sonrası sıkça görülen fizyolojik belirtiler arasında; uyuşukluk, donukluk, depremi çağrıştıran ortamlarda bedensel tepkiler verme ve aşırı irkilme gibi belirtiler yer almaktadır. TSSB'nin psikolojik belirtileri arasında dikkat dağınıklığı, yoğun üzüntü, öfke, duygusal hissizlik, olayı tekrar tekrar düşünme ya da rüyalarda görme, çabuk sinirlenme, sürekli tetikte olma hali ve uyku problemleri gibi sorunlar bulunmaktadır.

Deprem gibi travmatik olaylar, bireyin bilişsel işlevlerinde bozulmalara yol açabilmekte ve duygu düzenleme süreçlerini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Deprem sonrası kişi; dalgınlık, içe kapanma ve duygusal tepkisizlik gibi belirtiler yaşayabilmekte ayrıca kendisi, diğer insanlar ve dünya hakkında olumsuz düşünceler geliştirmeye daha yatkın olabilmektedir (4). Depremzedeler ile yapılmış olan bir çalışmada katılımcılar, deprem sonrasında yaşadıkları duygusal güçlüklerin; içe kapanma, sürekli kaygı hali ve uyku bozuklukları şeklinde ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Ayrıca, depremi deneyimlemiş bireylerde korku, panik ve anksiyeteye ilişkin duygusal tepkilerin geliştiği ve bu etkilerin uzun süre devam ettiği görülmüştür. Bu durum, depremlerin bireylerin ruhsal iyi oluşu ve psikolojik sağlamlıkları üzerinde kalıcı ve uzun vadeli etkiler yaratabileceğini göstermektedir (26).

4.2.3. Depreme maruz kalan annelerde deprem sonrası travma düzeyi

Depreme maruz kalan bireyler, psikolojik, sosyal ve ekonomik açılardan çeşitli olumsuz etkiler yaşayabilmektedir. Ancak, depremde yakınını ya da sevdiği birini travmatik şekilde kaybedenlerin ruhsal olarak daha derinden etkilendiği ve yaşam dengesini kaybedebildiği de görülebilmektedir. Ayrıca, deprem sırasında yaralanma, yakın bir aile üyesinin (eş, çocuk, kardeş vb.) kaybı veya maddi varlıkların (ev, iş yeri vb.) kaybı, bireyin yaşadığı travmatik ölümlerin psikolojik etkilerini daha çok derinleştirmektedir (27).

Alan yazın incelendiğinde, travmatik yaşam olaylarından kadınların, erkeklere kıyasla daha fazla etkilendiğini gösteren çalışmalara rastlanmıştır. Depremzede 300 ebeveyn ile yapılmış bir çalışmada, ebeveynlerin %65,7'sinde Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) riski saptanmıştır. Ebeveynlerde TSSB düzeyini artıran faktörler arasında; anne olmak, çalışmıyor veya ev hanımı olmak, daha genç yaşta olmak, önceden yaşanmış travmatik deneyimlerin varlığı, ruhsal kronik hastalık öyküsü ve ailede psikiyatrik hastalık varlığı olarak belirlenmiştir (28). Deprem sonrası travma sonrası stres bozukluğu yaşayan annelerde; uyku problemleri, duygusal donukluk, travmatik olayın sürekli zihin ve rüyalarda tekrar etmesi, öfke, huzursuzluk ve yaşama karşı umutsuzluk gibi psikolojik tepkiler görülebilmekte ve bu durum kişinin sosyal yaşamını da olumsuz yönde etkilemektedir (29).

Kahramanmaraş depremlerinde, deprem bölgesinde görev yapmış meslek elemanları ile yapılmış farklı bir çalışmada ise kadın depremzedelerin erkeklere kıyasla deprem sürecinden daha fazla etkilendikleri ve kadınların ve erkeklerin duygularını yansıtma biçimlerinde farklılıklar olduğunu gözlemlenmiştir (30). Yapılan farklı araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, cinsiyet açısından kadınların erkeklere kıyasla deprem sonrası daha yoğun travma yaşadığı saptanmıştır. Genel olarak, kadınların afetlerden daha çok etkilendiğine dair çalışmalar ağırlıktadır. Bu durumun, kadınların erkeklere kıyasla daha hassas, duygusal, kırılgan ve güvende kalma ihtiyaçlarının yoğunluğu gibi değişkenlerle ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca, kadınların günlük yaşam rutinlerinde ve aile içindeki bakım rollerinde daha aktif bulunmaları nedeniyle deprem sonrası değişen koşullardan daha fazla etkilenebildikleri düşünülmektedir (8).

Yapılan farklı bir çalışmada ise depremden etkilenmiş olan annelerin “kadın” ve “anne” kimlikleriyle yüksek düzeyde sorumluluk hissi taşıdıkları, kendilerini mücadele gücünün sembolü olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Depremzede anneler, deprem sonrası psikolojik sağlamlıklarının olumsuz etkilendiğini, panik ve korku duygularını yoğun düzeyde yaşadıklarını ve kendilerini güvensiz ve çaresiz hissettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, annelerin çoğunluğu geleceğe dair plan yapma motivasyonu hissetmediğini, belirsizlikten kaygı duyduğunu ve çocuklarının eğitim hayatı hakkında endişeleri olduğunu ifade etmiştir (31).

4.3. Duygu Düzenleme

Duygular**,** bireyin içsel durumunun göstergeleri olarak kişilerarası ilişkilerde etkili bir iletişim aracı olma işlevine sahiptir. Duygular, yalnızca bireyin içsel durumuna eşlik eden bilişsel ve psikolojik yanıtlar değil; aynı zamanda bulunduğu koşullara uygun tepkiler geliştirmesini sağlayan kritik uyum süreçleridir. Bu süreçler; fizyolojik, bilişsel ve davranışsal yapılar aracılığıyla ortaya çıkamakta ve bireyin karşılaştığı durumlara sağlıklı uyum geliştirebilmesinde önemli rol oynamaktadır (32,33). Bir başka deyişle, duygular bireyin yaşamındaki deneyimleri anlamlandırması, sosyal çevreyle iletişim kurması ve psikolojik bütünlüğünü sürdürmesi bakımından temel bir işleve sahiptir. Evrimsel olarak bakıldığında, duyguların hayatta kalmak için temel işlevlere sahip olduğu ve günümüzde de bireyin psikolojik sağlamlığı ve sosyal ilişkilerinin sağlıklı sürdürülebilirliği açısından belirleyici olduğu düşünülmektedir. Duyguların bireyin yaşamında işlevsel olabilmesi, duygu düzenlenme biçimlerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Duygu düzenleme; bireyin deneyimlediği duyguları tanıma, değerlendirme, bu duygulara nasıl tepki vereceğini belirleme ve gerektiğinde bu duygular üzerinde kontrol sağlayabilme sürecini ifade etmektedir (34,35).

Alan yazında, duygu düzenleme güçlüklerinin olduğu durumlarda psikopatolojik belirtilerin ortaya çıkabildiği ve bu durumun bireyin hem içsel dengesini hem de sosyal ilişkilerinin niteliğini olumsuz etkileyebildiği belirtilmektedir (36,37). Duygu düzenleme süreçlerinde yaşanan güçlükler; bireyin duygularını ne zaman, ne yoğunlukta yaşadığını ve bu duyguları nasıl ifade ettiğini doğrudan etkileyerek psikiyatrik bozuklukların ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde temel bir unsur hâline gelmektedir. Bu nedenle duygu düzenleme, sadece bir psikolojik beceri

değil, aynı zamanda bireyin genel işlevselliğini ve sosyal uyumunu sürdürebilmesi açısından kritik bir koruyucu bir faktör olarak değerlendirilmektedir (38).

4.3.1. Duygu düzenleme becerisi

Duygular; fizyolojik uyarılma, nörolojik aktivasyon, bilişsel değerlendirme, dikkat süreçleri ve tepki eğilimlerini içeren psikobiyolojik süreçlerdir. Duygu düzenleme becerisi; çeşitli bilişsel, davranışsal ve fizyolojik bileşenlerin etkileşimini içeren kapsamlı ve çok yönlü bir psikolojik yapı olarak incelenmektedir. Bu çok yönlülük, duyguların düzenlenmesi sürecinin de yalnızca tek bir stratejiyle sınırlandırılamayacağını göstermektedir. Duygu düzenleme stratejileri; fizyolojik uyarılmayı azaltmak için gevşeme teknikleri kullanılması, bilişsel yeniden çerçeveleme yoluyla duygusal tepkinin değiştirilmesi, dikkatin olumsuz uyaranlardan uzaklaştırılması ya da olumlu uyaranlara yöneltilmesi ve duygusal ifadelerin kontrol edilmesi gibi çeşitli bileşenlerden oluşmaktadır. Bu çeşitlilik, duygu düzenlemenin bireylerin özelliklerine ve içinde bulundukları bağlama göre farklı şekillerde kullanılabileceğini ortaya koymaktadır (39).

Alan yazında, en sık incelenen iki duygu düzenleme stratejisi bilişsel yeniden değerlendirme ve duygu bastırmadır. Bilişsel yeniden değerlendirme, bireyin duygusal tepki oluşturabilecek bir durumu yeniden yorumlayarak bu durumun duygusal etkisini düzenlemesini ifade ederken; duygu bastırma, yaşanan duygunun ya da duyguya bağlı gelişebilecek tepkinin bilinçli bir şekilde engellenmesi sürecidir (34). Yapılan araştırmalar, bilişsel yeniden değerlendirmenin psikolojik esneklik, öz saygı, olumlu duygu düzeyi ve kişilerarası işlevsellik üzerinde olumlu etkisinin bulunduğunu; bastırmanın ise olumsuz duygu düzeylerinde artışa, düşük öz saygıya ve zayıf başa çıkma becerilerine yol açtığını göstermektedir (33,40).

Yapılan başka bir araştırmada ise duygularını düzenlemede bilişsel yeniden değerlendirmeyi sık kullanan bireylerde; daha az depresif belirtiler, daha yüksek yaşam memnuniyeti, artan iyimserlik ve daha olumlu benlik algısı gözlemlenmiştir. Buna karşılık, duygu bastırma stratejisini sık kullanan bireylerin daha fazla olumsuz duygu deneyimlediği, daha az sosyal destek aldığı ve genel psikolojik iyi oluş düzeylerinin daha düşük olduğu saptanmıştır (34). Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB**)** yaşayan bireylerde ise en sık görülen duygu düzenleme stratejileri arasında ruminasyon (tekrarlayıcı olumsuz düşünceler), bastırma, kaçınma ve bilişsel yeniden

değerlendirme yer almaktadır. Alan yazında, bastırma, kaçınma ve ruminasyon işlevsel olmayan; bilişsel yeniden değerlendirme ise işlevsel duygu düzenleme stratejileri olarak değerlendirilmektedir (41). Duygusal esneklik ve uyum sağlama açısından genellikle daha etkili bir strateji olarak kabul edilen bilişsel yeniden değerlendirme, duygusal durumların daha sağlıklı bir biçimde düzenlenmesine katkı sağlarken; duygu bastırma ise uzun vadede çeşitli olumsuz psikolojik sonuçların ve patolojilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (40).

4.3.2. Depreme maruz kalan annelerde duygu düzenleme güçlüğü

Yapılan araştırmalarda, deprem sırasında şiddetli korku yaşama, yakınlarını kaybetme ve bina yıkılması görmenin ebeveyn TSSB düzeyini anlamlı düzeyde artıran etkenlerden olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, ebeveyn TSSB'si ile ebeveyn olumsuz duygu düzenlemesi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Buna göre, ebeveynin TSSB düzeyi arttıkça olumsuz duygu düzenleme eğilimi de artmaktadır. (28).

Travmatik deneyimlere maruz kalma sonucunda ortaya çıkan TSSB semptomları, annenin kendi duygularını düzenleme ve yönetme becerisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Duygu düzenleme güçlüğü yaşayan annenin duygusal olarak ulaşılabilir olma ve çocuğunun gelişimsel ihtiyaçlarına yanıt verebilme yeteneği de olumsuz etkilenebilmektedir (42).

4.4. Psikososyal Durum

4.4.1. Okul öncesi dönemde psikososyal gelişim

Okul öncesi dönem pek çok gelişimsel deneyimin ve becerinin kazanıldığı kritik gelişim dönemidir (43). Özellikle 0-6 yaş arasında kabul edilen bu dönem, çocukların fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal becerilerinin geliştiği, temel öğrenme yetilerinin kazanıldığı bir evredir. Bu süreçte çocuklar çevrelerini oyun yoluyla keşfeder. Bu sayede hem öz bakım becerileri gelişir hem de artan dil becerisi ile yeni sosyal ilişkiler kurma ve sürdürme becerisi kazanırlar. Aynı zamanda bu süreçte, çocuklar toplumla etkileşime girerek sosyal rollerini öğrenmekte ve bu rollere uygun davranış biçimleri geliştirebilmektedir.

Erken çocukluk döneminde kazanılan sosyal beceriler, çocuğun yetişkinlik yaşamı boyunca kuracağı ilişkilerde temel oluşturmaktadır. Bu dönemde, çocuk hem

sosyal çevresi ile ilişki kurarak sosyalleşmekte hem de içinde bulunduğu çevreye uyum sağlama yeteneğini geliştiren beceriler kazanmaktadır. Sosyal yönden gelişim; çocuğun içinde bulunduğu toplumda yer edinmesi gibi önemli durumları mümkün kıldığı için gelişimsel açıdan kritik öneme sahiptir. Bireyin içinde yaşadığı toplumun üyesi olduğunu fark etmesi ve toplumsal yapıya uyum sağlayarak kendini grubun bir parçası olarak değerlendirmesi sosyalleşmenin temel unsurlarındandır (44,45).

Çocuğun duygularını uygun bir dille ifade edebilme, yardımlaşma ve iş birliği içinde olma gibi becerileri edinmesi psikososyal gelişimi ve toplumsal uyumu için oldukça önemlidir. Sosyal becerileri gelişmiş olan çocuklar, kişiler arası ilişkilerinde ve bulundukları çevreye uyum sağlama konusunda daha az zorluk yaşamaktadır. Bu nedenle, çocuğun bu dönemde, prososyal davranışlardan olan yardım etme, paylaşma, empati kurabilme, destek olma ve rahatlatma davranışlarını kazanması oldukça önemlidir. Sosyal becerilere sahip olan çocukların güven duygusu geliştirme, bağımsız hareket edebilme, çatışmadan uzak durma, gruplara dâhil olma, arkadaşlık ilişkilerinde paylaşma, iş birliği yapma, kurallara uyma, başarıya yönelme, öfke kontrolü sağlama ve eleştirileri kabul etme davranışlarını sergilemeleri beklenmektedir (46,47). Yapılan bir araştırmada, sosyal becerisi gelişmiş olan çocukların akran ilişkileri incelendiğinde; iletişim kurma ve oyun oynama, akranlarını uyararak uygun davranışa yönlendirme, grup içerisinde liderlik yapma, yardım etme, nezaket sözcüklerini kullanma, sabretme, sıra bekleme, akranlarıyla fiziksel yakınlık kurma, kendinin ve başkalarının davranışlarının nedenlerini sorgulama gibi davranışlar sergiledikleri gözlemlenmiştir. Sosyal becerisi gelişmemiş olan çocukların akran ilişkileri incelendiğinde ise tek başına kalma isteği, akranlarına fiziksel olarak müdahalede bulunma, akranları tarafından tercih edilmeme, otorite figürlerinden çekinme, akranlarıyla olumsuz sözel iletişim kurma, arkadaşlık ilişkilerinde kaybetme kaygısı, akranlarıyla oyun oynama vb. durumlarda sosyal uyum konusunda zorlandıkları görülmüştür (48).

Erken dönemdeki tecrübelerin, bireyin ilerleyen yıllardaki davranış biçimlerini ve ilişkilerini şekillendirebileceği düşünüldüğünde, sosyal becerilerin erken çocukluk döneminde kazanılmasının oldukça önemli olduğu görülmektedir. Diğer gelişim alanlarında olduğu gibi çocuğun sosyal gelişimi üzerinde de ebeveynler, akranlar, okul ve içinde bulunulan toplumsal yapı önemli rol oynamaktadır. Özellikle okul öncesi

dönemdeki çocukların sosyal beceri gelişiminde; ebeveynler, okul yaşantısı ve akran ilişkileri daha belirleyici olmaktadır (43). Çocuğun duygu düzenleme becerisi, annenin bağ ve iletişim kurma ve sağlıklı etkileşim yoluyla işlevsel bir duygu düzenleme modeli sağlama yeteneği ile oldukça ilişkilidir. Anne-çocuk bağlanması, çocuğun kendi kendini sakinleştirmeyi ve duygularını düzenlemeyi öğrendiği önemli bir gelişimsel dayanak noktasıdır (49). Bu kaynaklara yeterince sahip olmayan ve sosyal beceriler konusunda yetersizliği olan çocuklar, karşılarına çıkan sorunları çözmede sosyal becerileri kazanmış çocuklara göre daha çok zorluk yaşamaktadır. Sosyal becerilerinin yeterince gelişmemiş olması, çocuğun istenmeyen davranışlara başvurmasına neden olabilmektedir (45). Aslında davranış problemleri, çocuğun başa çıkamadığı çeşitli içsel çatışmalarını davranışlarına yansıtması sonucu gözlemlenmektedir (50). Çocuklarda psikososyal sorunlar, yaşa ve gelişimsel dönemlerine göre farklı şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, okul öncesi dönemdeki çocuklar stresli yaşam olaylarında sıkıntılarını uyumsuzluk, saldırganlık, öfke nöbetleri gibi dışsallaştırma zorlukları ile gösterebilirken; büyük yaştaki çocuklar psikososyal olumsuzluklar nedeniyle anksiyete, depresyon ve olumsuz öz değerlendirmeler gibi içselleştirici semptomlar yaşayabilmektedir (51,52). Kişilik gelişiminin temelini oluşturan erken çocukluk döneminde, ortaya çıkan davranış problemleri, çocuğun ileriki yaşamında sosyal işlevselliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, davranış problemlerinin erken dönemde fark edilmesi ve çocuğun sosyal gelişiminin ve sosyal beceri kazanımlarının desteklenmesi oldukça önemlidir (53).

4.4.2. Depremin okul öncesi dönemdeki çocuklar üzerindeki psikososyal etkileri

Doğal afetler içerisinde yer alan depremler, toplumun her kesiminden bireyi olumsuz etkilese de özellikle çocukları daha çok etkilemektedir. Çocukların depremden etkilenme düzeyini ebeveynlerin tepkileri, depremde yakınların kaybı, yaş, cinsiyet, daha önceki deneyimler, depremin neden olduğu dolaylı etkiler, ayrılık yaşama, günlük rutinlerin sürdürülebilirliği, aile içi ilişkilerin niteliği, ekonomik koşullar ve sosyal destek alma gibi unsurlar belirlemektedir (54). Depremin çocuklar üzerindeki etkisi gelişim dönemlerine bağlı olarak da farklılık göstermekte ve deprem sonrasında özellikle duygusal ve davranışsal problemler görülmektedir (55). Okul öncesi dönemdeki çocuklar (2-5 yaş), deprem nedeniyle yaşanan kayıplar ve günlük

yaşamda ortaya çıkan sorunlarla başa çıkmada daha fazla zorlanmaktadır. Yaşam deneyimlerinin henüz sınırlı olması nedeniyle başa çıkma becerileri tam olarak gelişmemiştir. Bu dönemdeki çocuklar, bir felaket ile karşılaştıklarında kendilerini koruyamayacakları için güvensiz ve çaresiz hissetmektedir. Sözel ve kavramsal becerileri yeterince gelişmediğinden, ani stres ile baş etmek için yardıma ve desteğe ihtiyaç duymaktadır. Ayrıca, anne babalarının ve ailelerinin tepkileri de çocukları önemli ölçüde etkilemektedir. Okul öncesi dönemde çocuklar, ebeveynlerinin tepkilerinden daha çok etkilenmekte, ebeveynin desteğine ve rehberliğine daha çok ihtiyaç duymaktadırlar (54).

Kayıp yaşayan ve terk edildiğini düşünen çocuklar benzer bir takım travma tepkileri gösterirler. Okul öncesi dönemdeki çocuklarda görülen tipik travma tepkileri arasında; yatağını ıslatma, idrar veya gaita kaçırma, anne babaya aşırı düzeyde bağlanma, yardım için ağlama, karanlıktan veya hayvanlardan korkma, gece korkuları, iştahta artma veya azalma, kabızlık, konuşma zorluğu, çığlık atma, titreme, hareketsizlik, yalnız kalmaktan korkma, yabancıdan korkma, bir yetişkine doğru koşma veya amaçsız hareket etme ve şaşkınlık gibi tepkiler bulunmaktadır (56). Bir afet sonrasında çocuklarda yalnızlıktan, karanlıktan, okula gitmekten vb. korkma durumu söz konusu olabilmektedir. Aynı zamanda, çocukların davranışlarında parmak emme, ebeveynden bağımsız hareket edememe ve yatağını ıslatma gibi daha önce edindiği becerilerde gerilemeler yaşanabilmektedir. Bu davranışlar, çocuğun kaygısını dışa vurması sonucu ortaya çıkmaktadır (57).

4.5. Depremzede Okul Öncesi Çocuklar ve Anneleri ile Yapılan İlgili Araştırmalar

4.5.1. Yurt içinde yapılan araştırmalar

Bu bölümde, sırasıyla depremin anneler üzerindeki etkisi, çocuklar üzerindeki etkisi, depremzede annelerin çocuklarının psikososyal durumu üzerine etkisi ile ilgili yurt içinde yapılmış çalışmalar incelenmiştir.

4.5.1.1. Depremin anneler üzerindeki etkileri

Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, depremin bireyler üzerinde yarattığı etkileri araştıran birçok çalışmaya rastlanmış (58-60), özellikle kadınlar üzerinde daha fazla olumsuz etkiye yol açtığını saptayan çalışmaların olduğu görülmüştür (8,61). Demirci ve Avcu tarafından yapılmış nitel bir çalışmada (61), 30

kadın ile gerçekleştirilen yapılandırılmış mülakat sonucunda; kadınların afet süreçlerinde daha çok bilişsel sağlık sorunları yaşadığı bulunmuştur. Bu sorunlar arasında en çok; uykusuzluk, karamsarlık, travma, stres, anıların hatırlanamaması sonucunda duyulan üzüntü ve endişe gibi psikolojik sorunlar bulunmaktadır. Tüccar ve Yavuz (8) tarafından 355 depremzede ile yapılan nicel bir çalışmada ise evli, evi hasar almış ve yakın çevresinde kayıp yaşamış olan kadınların erkeklere kıyasla deprem sonrası travma düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Demirbaş Kurtoğlu'nun (62) 401 depremzede ile yapmış olduğu nicel bir çalışmada ise kadınların depresyon ve anksiyete düzeylerinin erkeklere kıyasla daha yüksek düzeyde olduğu bulunmuştur. Çetin Aydın ve Aytaç'ın (63), 20 depremzede kadın ile yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanarak yapmış oldukları nitel araştırmada ise depremzede olan kadınların, stres, depresyon, kaygı ve tükenmişlik hissettikleri, deprem sırasında ve sonrasında karşılaşılan problemlerle baş etmede güçlük yaşadıkları ve bölgedeki koşulların bu süreçte önemli etkisinin olduğu bulunmuştur.

Depremzedelerle yapılan başka bir çalışmada ise kadın olmanın TSSB'yi etkileyen önemli bir değişken olduğu, erkeklerin travma sonrası stres düzeylerinin, kadınlara göre daha düşük olduğu bulunmuştur. Ayrıca kadınların erkeklere kıyasla kendilik algılarına ilişkin daha olumsuz değerlendirmelere sahip olduğu, öz değer ve kendilerini birey olarak tanımlama konusunda güçlük yaşadıkları saptanmıştır (58). Depremzedelerle yapılan başka bir çalışmada ise erkeklerin psikolojik sağlamlık ve stresle başa çıkma düzeylerinin kadınlardan daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır (53). Yapılan başka bir çalışmada ise depremden etkilenmiş kişilerin algılanan sosyal destek düzeyi ve duygu düzenleme güçlüğü arasında anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda, kadınların erkeklere göre, sosyal destek bakımından daha iyi hissettikleri saptanmıştır (59).

4.5.1.2. Depremin çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkileri

Doğal afetler gibi travmatik olaylarda risk altındaki gruplardan bir diğeri de çocuklardır. Çocukların bilişsel ve sözel ifade yetenekleri henüz tam olarak gelişmediği için duygularını yetişkinler gibi ifade etmekte zorlanmaktadırlar. Bu durum, onların doğal afetlerden etkilenmedikleri anlamına gelmemektedir. Aksine, çocuklar ve ergenler afetlerden etkilenen en savunmasız gruplar arasında yer almaktadır. Ulusal ve uluslararası alan yazında doğal afetlerin çocuklar ve ergenler

üzerindeki etkilerini konu alan çalışmaların çoğu, afetler sonucunda ortaya çıkan başlıca psikolojik tepkilerden biri olan Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) belirtilerine odaklanmaktadır (7).

Depremzede çocuk ve ebeveynleri ile yapılan bir çalışmada, çocukların deprem korkusu, depremi sorgulama, evine dönmek istememe, ölüm korkusu, uyuyamama, tahammülsüzlük, öfke patlamaları ve anneden ayrılmakta zorlanma gibi bazı duygusal ve davranışsal değişiklikler yaşadığı saptanmıştır (64,65). Depremzede çocuklarla yapılan başka bir çalışmada, kız öğrencilerin durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu, aynı zamanda köy ve bucakta yaşayan öğrencilerin durumluk kaygı, sürekli kaygı ve depresyon düzeylerinin ilçe merkezinde yaşayanlara kıyasla daha yüksek olduğu bulunmuştur (66). Depremzede okul öncesi çocukların anneleri ve öğretmenleri ile yapılan farklı bir çalışmada, çocukların ebeveynlerine yoğun bağlılık geliştirdikleri, deprem sürecinde yaşanan tüm travmatik olayları oyunlarına ve sanat etkinliği gibi çeşitli etkinliklerle dışa yansıttıkları ve deneyimlerini akranları ile paylaşma ihtiyacı duydukları saptanmıştır. Bazı çocuklarda ise deprem sonrası içe kapanma, yaşananları kabullenememe, uyku düzeninde bozulma, beslenme reddi, akran ilişkilerinden kaçınma ve yeni deneyimlere karşı ilgisizlik ebeveynler tarafından sıkça gözlemlenen değişiklikler arasında yer almaktadır (67).

Deprem sonrasında farklı şehre göç etmiş okul öncesi çocuklarlailgili yapılan bir çalışmada afete maruz kalan okul öncesi çocukların okula uyum sürecinin, okulun ilk açıldığı dönemdeki tipik uyum sürecine kıyasla daha hassas ve belirgin farklılık gösterdiği saptanmıştır. Depremzede çocukların diğer akranlarına göre daha tedirgin ve çekingen olması, tek başına olmayı tercih etmeleri ve iletişimde zorluk yaşamaları afet sonrası ortaya çıkan ruhsal sorunlar arasında yer almaktadır. Daha önceden okul yaşantısı olan çocuklar, eğitsel faaliyetlerde fazla zorlanmasalar da duygusal açıdan zorluk yaşadıkları saptanmıştır (68).

Okul öncesi dönemdeki çocukların deprem hakkındaki bilgi düzeylerini ölçmeyi amaçlayan farklı bir araştırmada, öğrencilere deprem tahliye davranışlarına ilişkin çök-kapan-tutun tekniği ve deprem sırasında güvenli çıkışa dair yeterli bilgi verilmediği bulunmuştur (69). Bir başka araştırmada da okul öncesi çocukların, depremle ilgili genel bilgilerinin bulunduğu ancak deprem sırasında yapılması

gerekenler hakkında ciddi eksiklikleri bulunduğu saptanmıştır (70). Yapılan farklı bir çalışmada ise depremzede olan ve olmayan on iki yaş ve üzerindeki çocuklar değerlendirildiğinde, durumluk ve sürekli kaygının depremzede çocuklarda anlamlı düzeyde yüksek olduğu bulunmuştur. Aynı zamanda, anksiyete duyarlılığı puanlarının travma sonrası stres puanlarını yordadığı görülmüştür. Buna göre, bireylerin anksiyete duyarlılığı puanları yükseldikçe, travma sonrası stres belirtilerinin de arttığı bildirilmiştir (71).

4.5.1.3. Depremzede annelerin çocuklarının psikososyal durumu üzerine etkileri

Çocuklar, yaşadıkları stres ile baş etmek ve duygularını düzenleyebilmek için ebeveyn rehberliğine ve desteğine ihtiyaç duymaktadır. Yapılan bir araştırmada, çocukların ruhsal iyi oluşları ile annelerin duygu düzenleme güçlükleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre, annelerin duygu düzenleme güçlüğü arttıkça çocukların duygusal iyi oluş hali olumsuz yönde etkilenmektedir (72). Yapılan başka bir araştırmada, çocukların annelerinin depremden ne düzeyde etkilendiğine ilişkin algıları ile kendi depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre, annelerinin depremden yüksek düzeyde etkilendiğini algılayan çocuklar, annelerinin etkilenme düzeyini düşük olarak algılayan akranlarına kıyasla daha yüksek depresyon düzeyine sahiptir (73). Yapılan başka bir çalışmada ise ebeveynler deprem anında küçük çocuklarının yaşananları tam olarak anlayamadığı, korkuyla ağladıkları veya çocuklarının ağlayamamak, donuklaşmak, tepkisiz kalmak gibi davranışlar sergilediklerini bildirilmiştir. Çocukların deprem anında ebeveynlerinde gözlemledikleri tepkileri yansıttıkları görülmüştür. Ayrıca, deprem bölgesinden ayrıldıktan sonra da çocukların ve ebeveynlerin deprem korkusunun sürdüğü ve çocuklarının açık alanda kalmak istediklerini belirttikleri, ebeveynleri tarafından ifade edilmiştir (65).

4.5.2. Yurt dışında yapılan araştırmalar

Bu bölümde, sırasıyla depremin anneler üzerindeki etkisi, çocuklar üzerindeki etkisi, depremzede annelerin çocuklarının psikososyal durumu üzerine etkisi ile ilgili yurt dışında yapılmış çalışmalar incelenmiştir.

4.5.2.1. Depremin anneler üzerindeki etkileri

Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde deprem vb. afetlerin annelerin ruh sağlığı üzerindeki etkisini inceleyen birçok çalışmaya rastlanmıştır (74-76). Kvestad ve arkadaşlarının (74) depremzede 558 anne ile gerçekleştirdiği bir çalışmada, depremden 20 ay geçmiş olmasına rağmen annelerin %24'ünün yüksek düzeyde TSSB belirtileri gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca, düşük eğitim düzeyine sahip annelerin TSSB belirtilerinin daha yoğun olduğu saptanmıştır. Paudel, Sah ve Khanal (75) tarafından yapılmış sistematik derleme ve meta-analiz çalışmasında ise 2015 yılındaki Nepal depremine maruz kalan bireyler üzerinde yapılan çalışmalar incelenmiş ve depremzedelerde yüksek oranda TSSB görüldüğü saptanmıştır. Deprem sonrasında kadınların erkeklere kıyasla daha yüksek TSSB oranlarına sahip olduğu bulunmuştur. Ayrıca, yakınlarını kaybetmiş, yaşam kayıplarına doğrudan tanıklık etmiş, fiziksel yaralanmalara maruz kalmış, maddi kayıplar yaşamış ve evleri hasar görmüş olan bireylerde, TSSB oranları daha yüksek düzeyde bulunmuştur. Juran ve Trivedi (76) tarafından Bangladeş'te afet sonrası kadınların ruh sağlığına yönelik gerçekleştirilen nitel bir çalışmada da ise kadınların afet sonrasında psikolojik açıdan daha olumsuz etkilendikleri, toplumsal cinsiyet rollerinin ve kültürel yapının psikolojik etkilenme düzeylerini artırdığı bulunmuştur.

4.5.2.2. Depremin çocukların psikososyal gelişimi üzerindeki etkileri

Yurt dışında yapılan çalışmalar incelendiğinde, deprem vb. doğal afetlerin çocukların psikososyal gelişimi üzerinde etkilerini inceleyen birçok çalışmaya rastlanmıştır (77-79). İzlanda'da 2010'da meydana gelen Eyjafjallajökull volkanik patlamasının çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerini incelemek amacıyla yapılan bir çalışmada, çocukların 2010 ve 2013 yıllarındaki durumları hakkında ebeveynlerinden bilgi alınmıştır. Patlamaya maruz kalmış çocukların daha fazla solunum problemleri yaşadıkları ve kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, evleri zarar gören çocukların ise daha yüksek düzeyde stres yaşadıkları bulunmuştur. Bu stres seviyesinin üç yıl boyunca azalmadığı tespit edilmiştir (78). Başka bir araştırmada ise 1972'de Buffalo Creek barajının çökmesi sonucu durumdan etkilenen 2-15 yaş arasındaki 179 çocuğun psikiyatri raporları, afetten 2 yıl sonra travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtileri açısından incelenmiştir. Küçük yaş grubunda daha düşük düzeyde TSSB tespit edilirken kızlarda erkeklere kıyasla TSSB düzeyi daha yüksek

bulunmuştur. Çocukların yaklaşık %37'sinin TSSB tanı kriterlerini taşıdığı saptanmıştır. Cinsiyet, ebeveyn psikopatolojisinin varlığı ve depresif aile ortamı, çocuklarda TSSB düzeyi üzerinde etkili olan faktörler arasındadır (77). Başka bir çalışmada ise 2004'te Tayland'da meydana gelen tsunami felaketinden etkilenen öğrencilerin %2,7'sinde, aradan 5 yıl geçmiş olması ve ekonomik, rehabilitasyon ile psikolojik destek sağlanmış olmasına rağmen, TSSB belirtilerinin sürdüğü saptanmıştır (80).

Boylamsal kohort çalışması olarak yapılan bir başka çalışmada, 2000 yılında Hollanda'daki havai fişek felaketinden etkilenen çocukların afet öncesi ve sonrası sağlık verileri karşılaştırılarak travmaya verdikleri tepkiler değerlendirilmiş ve 4-18 yaş aralığındaki çocukların sağlık sorunları incelenmiştir. Çalışma sonucunda, afetten etkilenmiş çocuklarda ruhsal problemler, kas iskelet sorunları ve travmatik stres tepkileri kontrol gruplarına kıyasla anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde ise 4-12 yaş aralığındaki çocuklarda, uyku problemleri kontrol gruplarına kıyasla daha yüksek düzeyde görülürken 13-18 yaş aralığındaki çocuklarda ise anksiyete sorunları kontrol gruplarına göre daha yüksek düzeyde görülmektedir. Afet sonrası ruhsal problemler için belirgin risk faktörleri arasında; göç etme, afet öncesi ruhsal sorunların varlığı ve düşük ila orta sosyoekonomik düzeyde yer alma durumunun bulunduğu belirtilmiştir (79). Yapılan başka bir çalışmada, Bangladeş'te yaşanmış bir sel felaketinden önce ve sonra muayene edilen çocuklar üzerinde gerekleştirilen prospektif bir çalışma ile afetin 2-9 yaş aralığındaki çocukların sağlığı ve gelişimi üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda, travmatik olayların çocuklarda duygusal ve davranışsal sorunların ortaya çıkmasına neden olduğu bulunmuştur. Afet öncesi ve sonrası değerlendirmeler neticesinde saldırgan davranışların yaygınlığının sıfırdan %10'a yükseldiği ve afetten önce tuvalet kontrolü olan 134 çocuğun 45'inde (%34) enürezis (alt ıslatma) geliştiği saptanmıştır (81). Yapılan başka bir çalışmada ise Doğu Japonya Depremi'nden iki yıl sonra depremin okul öncesi çocuklardaki etkisi incelenmiştir. Depremden etkilenmiş bölgelerdeki çocukların içselleştirme, dışsallaştırma ve genel davranış problemleri düzeyi sırasıyla %27,7, %21,2 ve %25,9 olarak tespit edilmiştir. Depremde yakın arkadaşını veya uzak akrabasını kaybeden çocukların içselleştirme türü davranış sorunları gösterme olasılığının daha yüksek olduğu ve her dört çocuktan

birinin depremden iki yıl sonra hâlâ davranış sorunları yaşamakta olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, deprem öncesinde farklı travmatik deneyimleri bulunan çocukların davranışsal sorun yaşama ihtimalinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (82).

Yapılan başka bir çalışmada ise ABD'de 2-17 yaş aralığındaki 2.030 çocuğu kapsayan kesitsel bir araştırma ile çocukların doğal afetler ve mağduriyetlere (fiziksel saldırı, cinsel istismar) maruz kalmalarının ruh sağlıkları üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışma kapsamında, 10-17 yaş aralığındaki çocuklarla doğrudan görüşmeler yapılmış, 2-9 yaş aralığındaki çocukların ise ebeveynleriyle çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaya göre, çocukların %13,9'unun yaşamları boyunca en az bir kez doğal afete maruz kaldıkları, %4,1'inin ise son bir yıl içinde böyle bir deneyim yaşadıkları bulunmuştur. Ayrıca, afetlere maruz kalan çocukların mağduriyet yaşama olasılığının arttığı görülmüştür. Mağduriyet yaşayan 2-9 yaş aralığındaki çocuklarda depresyon belirtileri daha yaygınken 10-17 yaş aralığındaki ergenlerde depresyon ve saldırganlık belirtileri daha yaygın görülmüştür. Mağduriyete maruz kalan veya hem felakete hem de mağduriyete maruz kalan çocukların, hiçbiriyle karşılaşmayan çocuklara kıyasla daha fazla psikolojik sorun yaşadığı saptanmıştır (83).

4.5.2.3. Depremzede annelerin çocuklarının psikososyal durumu üzerine etkileri

Alan yazın incelendiğinde, depreme maruz kalan annelerin çocuklarının gelişimi ve psikososyal durumu üzerine etkilerini inceleyen pek çok çalışmaya rastlanmıştır (84-86). Yapılan bir çalışmada, 2008 Wenchuan depremini yaşamış 86 annenin %20,93'ünün travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtileri taşıdığı saptanmıştır. Bu annelerin 0-3 yaş aralığındaki çocuklarının %25,6'sında gelişimsel gerilik gözlemlenmiştir. Ayrıca, annelerin TSSB puanlarının arttıkça çocuklarının gelişiminin olumsuz yönde etkilendiği bulunmuştur (84). Yapılan bir başka çalışmada ise 2010 Şili depremi sırasında anne karnında olan çocukların, 1,5-3 yaş aralığındayken daha yüksek düzeyde duygusal tepki, olumsuz duygu durumu, uyku problemleri, saldırganlık ve dikkat problemleri gösterdiği bulunmuştur. Bu etkilerin, özellikle hamileliğin ilk trimesterinde depremi yaşamış annelerin çocuklarında daha belirgin olduğu saptanmıştır (85). Prospektif yöntemle yapılan başka bir çalışmada, 4-5 yaş arası çocukları olan 117 aile incelenmiştir. Bu araştırma ile deprem öncesi gözlemlenen ebeveynlik davranışlarının ve deprem sonrası ebeveyn stresinin,

çocuklarının psikososyal durumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Deprem öncesi ebeveynlik davranışları, ebeveyn-çocuk oyun görevleri sırasında gözlemlenmiştir. Bu çalışmada, deprem öncesi videoya alınmış olan kayıtlarda; ebeveyn-çocuk etkileşimleri ile ebeveynlerin olumlu (duyarlılık, olumlu pekiştirme ve olumlu ruh hali) ve olumsuz (baskı, sabırsızlık ve olumsuz ruh hali) tutumları incelenmiştir. Araştırma sonucunda, ebeveyn stres düzeyinin çocukların psikososyal sıkıntı düzeyini arttırdığı saptanmıştır. Ancak, depremden önce sergilenen olumlu ebeveyn davranışlarının, çocukların psikososyal sorunlar yaşamasına karşı koruyucu bir unsur olduğu da görülmüştür (86).

Yapılan başka bir çalışmada ise 2004 Niigata-Chuetsu depremi sonrasında, ebeveynlerin ruh sağlığının, çocuklardaki davranışsal değişiklikler üzerindeki etkisini incelenmiştir. Çalışma sonucunda, TSSB ile ilişkili davranış değişikliklerinin, okul öncesi çocuklarda okul çağındaki çocuklara göre önemli ölçüde daha yaygın görüldüğü bulunmuştur. Dolayısıyla okul öncesi dönemdeki çocuklar, duygularını sözel yollarla aktarmada zorlandığı gelişimsel bir süreçte bulundukları için baş edemedikleri psikolojik sıkıntılarını davranış değişiklikleri yoluyla dışa yansıtmaktadırlar. Ayrıca, ebeveynin olumsuz ruh sağlığının çocuklardaki TSSB ile ilişkili davranış değişikliklerini olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur (87). Karşılaştırmalı grup yöntemi ile yapılan başka bir çalışmada, Şili'de 2010 yılında yaşanmış olan depremin, okul öncesi çocukların bilişsel ve yürütücü işlev becerileri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda, depreme maruz kalmış çocukların erken dil ve ön okuryazarlık becerileri puanlarının depreme maruz kalmayan akranlarına kıyasla daha düşük olduğu saptanmıştır. Deprem maruziyetinin ve ebeveynlerin depremle ilgili stres düzeylerinin çocuklarının erken dil ve ön okuryazarlık becerilerini olumsuz yönde etkilediği belirtilmiştir (88). Çin'deki 2008 Wenchuan depremine maruz kalan anne ve ergen çocukların on sene boyunca takip edildiği farklı bir çalışmada, kronik TSBB yaşayan annelerin çocuklarında depremden on yıl sonra daha yüksek düzeyde TSSB ve anksiyete semptomlarının görüldüğü bildirilmiştir (89).

Alan yazın incelendiğinde, deprem dışındaki afetlere maruz kalan annelerin çocuklarının gelişimi ve psikososyal durumu üzerine etkilerini inceleyen pek çok çalışmaya rastlanmıştır (90-92). Avustralya'da 2006 yılında yaşanan kasırganın

ardından yürütülen bir sistematik derleme çalışmasında, ebeveyn tutumlarının 4-5 yaş aralığındaki çocukların afet sonrası ruh sağlığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışma sonucunda, ebeveyn psikopatolojisi, ebeveyn stres düzeyi, destekleyici olmayan ve endişeli ebeveyn tutumları ve ebeveyn-çocuk ve/veya aile çatışmasının çocuklardaki TSSB düzeyini artırdığı bulunmuştur. Ayrıca, ebeveynin çocukla afet hakkında çok fazla veya çok az konuşması ve çocuğun afetle ilgili medyaya aşırı maruz kalmasının da çocukların TSSB, depresyon, anksiyete gibi ruhsal sağlık problemlerinin şiddetini artırdığı saptanmıştır (90). Yolanda'da 2013 yılında meydana gelen tayfundan üç yıl sonra, 0-7 yaş aralığında çocukları olan 300 annenin katıldığı bir çalışmada ise annelerde TSSB oranının %53,3 olduğu tespit edilmiştir (91). Hausman ve arkadaşlarının (85) Sandy Kasırgasından sekiz hafta sonra afetten etkilenen 347 çocuk ve anneleri ile yaptıkları bir başka çalışmada ise annelerde ve çocuklarda görülen içselleştirme semptomlarının birbiri ile benzer şekilde ortaya çıktığı saptanmıştır.

Alan yazın incelendiğinde, annelerin travma yaşamalarının ve ruhsal sağlıklarının çocuklarının psikolojik durumu üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara da rastlanmıştır (93-94). Okul öncesi (2-6 yaş) çocuklar ve anneleri ile yapılan bir araştırmada, annelerin travma sonrası stres düzeyleri ve duygu düzenleme güçlüklerinin çocuklarının duygu düzenleme güçlükleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Buna göre, anneler duygularını düzenlemekte zorluk çektiğinde ve travma sonrası yoğun stres yaşadığında, bu durumun çocuklarının kendi duygularını düzenleme becerilerini olumsuz etkilediği saptanmıştır (93). Nadeem, Rafique, ve Chachar (94) tarafından 1566 çocukla yapılan farklı bir çalışmada ise annedeki depresyonun okul öncesi dönemdeki çocukların psikososyal iyilik halleri üzerinde önemli bir risk faktörü olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, çocuğun yaşının davranış sorunlarıyla önemli ölçüde ilişkili olduğu; özellikle altı yaşından küçük olan çocukların yaşça daha büyük çocuklara kıyasla davranış sorunlarına daha fazla yatkınlık gösterdiği saptanmıştır.

5. MATERYAL VE METOT

Bu bölümde, araştırmanın modeli, katılımcı grubu, veri toplama yöntemleri, verilerin toplanma süreci ve analizine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

5.1. Araştırmanın Modeli

Depremzede annelerin travma düzeyleri ve duygu düzenleme becerileri ile 3-6 yaş aralığındaki çocuklarının psikososyal durumu arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli, iki veya daha fazla değişken arasındaki bağlantının varlığını, yönünü (pozitif veya negatif) ve şiddetini belirlemek amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu modelde ilişkiler, korelasyon veya karşılaştırma yoluyla incelenebilir. Korelasyon analizleriyle değişkenlerin birlikte nasıl değiştiği ve ilişkinin gücü tespit edilmektedir (95). Fraenkel, Wallen ve Hyun'a (96) göre, bu tür analizlerde değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve derecesinin belirlenmesi amaçlanır. Araştırmalarda bağımlı değişken, sonuç olarak değerlendirilen ve araştırmacının açıklamak istediği olgudur. Bağımsız değişken ise bağımlı değişken üzerinde etkisi araştırılan ve kontrol edilen faktördür. İlişkisel tarama modelinde, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisi analiz edilir (95). Bu araştırmanın bağımlı değişkeni çocukların psikososyal durumu; bağımsız değişkenleri ise depremzede annelerin deprem sonrası travma düzeyleri ve duygu düzenleme becerileridir.

5.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Kahramanmaraş ili, örneklemini ise Kahramanmaraş ilçelerinde MEB'e bağlı anaokullarında 2024-2025 eğitim öğretim yılı içerisinde öğrenime devam eden 3-6 yaş çocuklarının çalışmaya gönüllü katılım gösteren 260 anne grubu ve bu annelerin çocukları oluşturmaktadır. Katılımcı grubunun belirlenmesinde seçkisiz örnekleme yöntemleri arasından basit rastgele eleme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın örneklem büyüklüğü G*Power 3.1.9 (G*Power, Universität Düsseldorf, Almanya) programı kullanılarak hesaplanmıştır. Öncül hipotez "Depremzede Okul Öncesi 3-6 Yaş Çocuklarının Annelerinin Deprem Sonrası Travma Düzeyleri ve Anne Duygu Düzenlemeleri ile Çocukların Psikososyal Durumu Arasındaki İlişki" olarak ele alındığında alan yazında benzer çalışmanın bulunmaması

sebebi ile değişkenler arası ilişkinin etki düzeyi bilinemediğinden, örneklem sayısının maksimum seviyede alınması hedefi ile etki büyüklüğü küçük düzeyde alınmış, Tip I hata miktarı α=0.05 (%95) olarak alınmış, testin hedeflenen gücü 1-β=0.90 iken istatistiksel analizler için gerekli olan örneklem sayısı 258 olarak hesaplanmış ve pratikte 260 katılımcı ile veri toplanmıştır (97).

Tablo 5.2.1. Demografik Özelliklere İlişkin Dağılımlar

Değişken	**Grup**	**n**	**%**
Cinsiyet	Kadın	260	100,00
Öğrenim durumu	Okuma-yazma bilen	35	13,46
	Ortaokul	45	17,31
	Lise	72	27,69
	Üniversite	108	41,54
Çocuk sayısı	1	48	18,46
	2	118	45,38
	3	66	25,38
	4	28	10,77
Evde (çocuk dışında) bakmakla yükümlü olunan bireylerlerin bulunma durumu	Evet	22	8,46
	Hayır	238	91,54
Çalışma durumu	Çalışmıyor	181	69,62
	Yarı zamanlı	34	13,08
	Tam zamanlı	45	17,31
Algılanan gelir düzeyi	Düşük	38	14,62
	Orta	153	58,85
	İyi	69	26,54
Göçük altında kalma durumu	Hayır	257	98,85
	Evet (ortalama 3 saat)	3	1,15
Aile bireyleri veya yakınların göçük altında kalma durumu	Evet	120	46,15
	Hayır	140	53,85
Aile bireyleri veya yakınların deprem sebebiyle vefat etme durumu	Evet	145	55,77
	Hayır	115	44,23

Yaşanılan evin hasar alma durumu	Hasarsız	74	28,46
	Az hasarlı	126	48,46
	Orta hasarlı	22	8,46
	Ağır hasarlı	38	14,62
Deprem sonrası konteyner veya çadırda yaşama durumu	Hayır	138	53,08
	Evet	122	46,92
İkamet edilen bölge	Dulkadiroğlu	90	34,62
	Onikişubat	88	33,85
	Türkoğlu	82	31,54

Çalışmaya katılan bireylerin tamamı (n=260) kadındır. Katılımcıların öğrenim durumu incelendiğinde, %13,46'sının (n=35) okuma-yazma bildiği, %17,31'inin (n=45) ortaokul mezunu olduğu, %27,69'unun (n=72) lise mezunu olduğu ve %41,54'ünün (n=108) üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların ailelerindeki toplam çocuk sayısı değerlendirildiğinde, %18,46'sının (n=48) tek çocuğa sahip olduğu, %45,38'inin (n=118) iki çocuğa sahip olduğu, %25,38'inin (n=66) üç çocuğa sahip olduğu ve %10,77'sinin (n=28) dört çocuğa sahip olduğu belirlenmiştir. Çocukları dışında evde bakım yükümlülüğü olan bireylerin oranı %8,46 (n=22) olup, %91,54'ü (n=238) evde bakmakla yükümlü oldukları başka bir birey olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların çalışma durumları incelendiğinde, %69,62'sinin (n=181) çalışmadığı, %13,08'inin (n=34) yarı zamanlı çalıştığı ve %17,31'inin (n=45) tam zamanlı çalıştığı görülmüştür. Bireylerin toplam gelir düzeylerine ilişkin öz değerlendirmeleri incelendiğinde, %14,62'si (n=38) ekonomik durumunu düşük olarak değerlendirmiş, %58,85'i (n=153) orta seviyede gördüğünü belirtmiş ve %26,54'ü (n=69) ekonomik durumunun iyi olduğunu ifade etmiştir.

Katılımcıların deprem deneyimleri değerlendirildiğinde, %98,85'i (n=257) göçük altında kalmadığını, %1,15'inin (n=3) ise ortalama 3 saat süreyle göçük altında kaldığını belirtmiştir. Depremde ailenizden veya yakınlarınızdan göçük altında kalan olup olmadığı sorusuna %46,15'i (n=120) evet yanıtını verirken, %53,85'i (n=140) böyle bir durum yaşamadığını ifade etmiştir. Depremde aile üyelerinden veya

yakınlarından vefat eden olup olmadığı sorusuna ise %55,77'si (n=145) evet yanıtını vermiş, %44,23'ü (n=115) ise böyle bir kaybın olmadığını belirtmiştir.

Depremde yaşanılan evin hasar durumu değerlendirildiğinde, %28,46'sının (n=74) hasarsız bir evde yaşadığı, %48,46'sının (n=126) az hasarlı bir evde yaşadığı, %8,46'sının (n=22) orta hasarlı bir evde yaşadığı ve %14,62'sinin (n=38) ağır hasarlı bir evde yaşadığı belirlenmiştir. Deprem sonrası konteyner veya çadırda yaşama durumu değerlendirildiğinde, %53,08'i (n=138) konteyner veya çadırda yaşamadığını belirtirken, %46,92'si (n=122) konteyner veya çadırda yaşadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların ikamet ettikleri ilçeler incelendiğinde, Dulkadiroğlu ilçesinde yaşayanların oranı %34,6 (n=90), Onikişubat ilçesinde yaşayanların oranı %32,9 (n=88) ve Türkoğlu ilçesinde yaşayanların oranı %31,5 (n=82) olarak belirlenmiştir.

5.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu, annelerin deprem sonrası travma düzeylerinin belirlenmesi için Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği; annelerin duygu düzenleme becerilerinin değerlendirilmesi amacıyla Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu ve çocukların psikososyal durumlarının değerlendirilmesi için ise 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu kullanılmıştır.

5.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından oluşturulan Demografik Bilgi Formu, katılımcıların cinsiyet, öğrenim düzeyi, ailedeki toplam çocuk sayısı, evde bakmakla yükümlü olunan kişilerin varlığı, çalışma durumu, algılanan gelir düzeyi, depremde kişinin göçük altında kalma durumu, depremde aile ve yakınlarının göçük altında kalma durumu, depremde aile ve yakınlarını kaybetme durumu, depremde evin hasar alma durumu, depremden sonra çadır veya konteynerde yaşama durumu/süresi ve şu an ikamet edilen ilçe gibi bilgilerin yer aldığı 12 sorudan oluşan bir formdur.

5.3.2. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği

Tanhan ve Kayri (98) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek bireylerin deprem sonrasında yaşadıkları stres düzeylerini ölçen 5'li likert biçiminde bir ölçme aracıdır. Likert tipteki ifadeler; "hiç katılmıyorum", "az katılıyorum", "orta düzeyde

katılıyorum", "çok katılıyorum" ve "tamamen katılıyorum" şeklindedir. Ölçek puanlanırken, 11. ve 12. maddeler ters çevrilerek puanlanmaktadır. Davranış problemleri, heyecansal sınırlık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma ve uyku problemleri alt boyutlarından oluşan ölçekte toplamda 20 madde bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 20 en yüksek puan ise 100'dür. Ölçekten alınan toplam puanların artması kişinin deprem sonrası travma düzeyinin yüksek olduğunu, ölçekten alınan toplam puanların düşmesi ise kişinin deprem sonrası travma düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikle davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma ve uyku problemleri alt boyutlarından alınan yüksek puanlar kişinin güçlük yaşadığı alanları ifade etmektedir. Bu alt boyutlardan alınan puanların artması, kişinin hangi alanlarda daha fazla zorluk yaşadığını göstermektedir. Davranışsal problemler alt boyutu, bireyin travma sonrası sergilediği davranışsal değişimleri ve günlük yaşam aktivitelerindeki bozulmaları yansıtmaktadır. Heyecansal sınırlılık alt boyutu, bireyin geleceğe yönelik umutsuzluğunu ve yaşam anlamını yitirme durumlarını ifade etmektedir. Duyuşsal alt boyutu, travmaya karşı verilen duygusal tepkileri, hassasiyet artışını ve yaşama bakıştaki değişimleri ifade etmektedir. Bilişsel yapılandırma alt boyutu, travma sonrası zihinde oluşan düşünce kalıplarını, travmatik anının zihinde tekrar yaşanmasını, kaygı ve endişeleri ifade etmektedir. Uyku Problemleri alt boyutu ise travmanın uykuyu bozucu etkilerini yansıtmaktadır (98).

Ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlık katsayısı, birinci alt boyut için 0,64, ikinci alt boyutta 0,75, üçüncü alt boyut için 0,61, dördüncü alt boyut için 0,68 ve beşinci alt boyut için ise 0,70 olarak bulunmuştur. DSTDBÖ'nin tüm maddeleri için hesaplanan iç güvenirlik katsayısı (Cronbach alpha) ise 0,87 olarak hesaplanmıştır (98). Bu çalışmada, cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı, davranış problemleri alt boyutu için 0,75, heyecansal sınırlılık alt boyutu için 0,85, duyuşsal alt boyutu için 0,64, bilişsel yapılandırma alt boyutu için 0,86 ve uyku problemleri alt boyutu için 0,87 olarak bulunmuştur. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği'nin tüm maddeleri için hesaplanan cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı ise 0,93 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada, ölçek ve alt boyutlara ait cronbach alpha katsayılarının kabul edilebilir-yüksek güvenirlik seviyeleri arasında olduğu tespit edilmiştir.

5.3.3. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu

Gratz ve Roemer (99) tarafından geliştirilen ve Bjureberg ve arkadaşları (100) tarafından güncellenen DDGÖ-16; duygu düzenleme güçlüğünün farklı alt boyutlardaki değerlendirmeleri için kullanılmaktadır. Toplam 16 maddeden oluşan Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin 5 alt boyutu bulunmaktadır. Bu alt boyutlar; açıklık, amaçlar, dürtü, statejiler ve kabul etmeme olarak belirlenmiştir. Ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ), ilk olarak Gratz ve Roemer (99) tarafından geliştirilmiş**,** 36 maddelik kapsamlı bir ölçektir. Daha sonra Bjureberg ve arkadaşları (100), bu formun 16 maddelik daha kısa ve pratik bir formunu geliştirmiştir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması ise Yiğit ve Güzey-Yiğit (101) tarafından yapılmıştır. Ölçekten alınan toplam puanların artması kişinin duygu düzenleme güçlüğünün yüksek düzeyde olduğunu, ölçekten alınan toplam puanların düşmesi ise kişinin duygu düzenleme güçlüğünün düşük düzeyde olduğunu göstermektedir.

Bununla birlikle açıklık, amaçlar, dürtü, statejiler ve kabul etmeme alt boyutlarından alınan yüksek puanlar kişinin güçlük yaşadığı alanları ifade etmektedir. Bu alt boyutlardan alınan puanların artması, kişinin hangi alanlarda daha fazla zorluk yaşadığını göstermektedir. Açıklık alt boyutu, bireyin yaşadığı duyguları fark etme ve bu duyguları ifade etme becerisini yansıtmaktadır. Amaçlar alt boyutu, yoğun duygular yaşanırken bireyin hedeflerine odaklanma ve amaç doğrultusunda hareket etme becerisini yansıtmaktadır. Dürtü alt boyutu, olumsuz duygular karşısında bireyin davranışlarını kontrol edebilme yetisini göstermektedir. Stratejiler alt boyutu, bireyin olumsuz duygularla başa çıkmak için etkili ve işlevsel duygu düzenleme yöntemlerini kullanabilme kapasitesini göstermektedir. Kabul etmeme alt boyutu ise bireyin olumsuz duygularını kabul etmekte zorlanması ve bu duygulara karşı direnç geliştirmesiyle ilgilidir.

DDGÖ-16'nın uyarlama çalışmasında alt boyutları için cronbach alpha katsayıları sırasıyla açıklık alt boyutu için 0,84, amaçlar alt boyutu için 0,84, dürtü alt boyutu için 0,87, stratejiler alt boyutu için 0,87, kabul etmeme alt boyutu için 0,78 ve ölçeğin cronbach alpha katsayısı 0,92 olarak bulunmuştur (101). Bu çalışmada ise açıklık alt boyutu için 0,86, amaçlar alt boyutu için 0,75, dürtü alt boyutu için 0,83, stratejiler alt boyutu için 0,84 ve kabul etmeme alt boyutu için 0,81 olarak

hesaplanmıştır. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin tüm maddeleri için hesaplanan cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı ise 0,94 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışmada, ölçek ve alt boyutlara ait cronbach alpha katsayılarının kabul edilebilir-yüksek güvenirlik seviyeleri arasında olduğu tespit edilmiştir.

5.3.4. 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu

Altay ve Şan (102) tarafından 3-6 yaş grubu çocukların psikososyal durumunu değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 31 maddeden ve 6 faktörden oluşmaktadır. Ölçekte 5'li likert tipte ve 0- "hiçbir zaman", 1- "nadiren", 2- "bazen", 3- "sıklıkla", 4- "her zaman" seçeneklerinden oluşmaktadır. Ölçek puanlaması yapılırken ters çevrilerek puanlama yapılacak madde bulunmamaktadır. Her madde için verilen puan esas alınarak ölçekten en az "0" en fazla "124" puan elde edilebilmektedir. Ölçekten alınan toplam puanların artması olumsuz psikososyal durumunu, ölçekten alınan puanların düşmesi ise olumlu psikososyal durumunu ifade etmektedir. Ölçeğin cronbach alpha güvenirlik katsayısı 0,83 olarak hesaplanmıştır (102). Bu çalışmada ise 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği'nin cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı 0,92 olarak bulunmuş ve yüksek güvenirlik seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

5.4. Verilerin Toplanması

Veri toplamaya başlanmadan önce Medipol Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'na başvurulmuş ve çalışmanın bilimsel ve etik ilkelere uygunluğuna ilişkin onay alınmıştır. Araştırma için Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE 2022) raporu doğrultusunda, Kahramanmaraş ilindeki üç ilçe belirlenmiştir. Depremin merkez üssü olan Pazarcık ve Elbistan ilçeleri ile SEGE 2022 raporuna göre en düşük (5. ve 6. kademe) sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyindeki ilçeler dışlanmış ve Dulkadiroğlu (2. kademe), Onikişubat (2. kademe) ve Türkoğlu (4. kademe) ilçeleri seçilmiştir. Ardından, bu ilçelerdeki Kahramanmaraş İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı okul öncesi eğitim kurumlarında, okul müdürleriyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş; bu görüşmelerde çalışmanın amacı, kapsamı ve uygulanma süreci hakkında detaylı bilgilendirme yapılmış ve kurumlardan gerekli izinler alınmıştır. Görüşmeler sonucunda, araştırmaya gönüllü olarak destek vermeyi kabul eden toplam dokuz okul öncesi eğitim kurumu ile iş birliği sağlanmıştır.

Araştırmacı tarafından hazırlanmış Demografik Bilgi Formu, Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği, Duygu Düzenleme Ölçeği-Kısa Formu ve 3-6 Yaş Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu belirlenen okullardaki öğretmenlere iletilmiştir. Ardından formlar öğretmenler tarafından annelere ulaştırılmıştır. Annelere çalışmanın amacı, kapsamı ve gönüllülük esaslarına ilişkin bilgilerin yer aldığı "Asgari Bilgilendirilmiş Olur Formu" okutulmuş ve çalışmaya katılmayı kabul eden gönüllü annelerden veri toplanmıştır. Veri toplama araçları annelere iletilerek formları ev ortamında rahatlıkla doldurmaları sağlanmıştır. Öğretmenler aracılığıyla ortalama bir hafta içerisinde geri toplanan formlar, araştırmacıya teslim edilmiş ve araştırmacı tarafından eksiklik, okunabilirlik ve geçerlilik açısından kontrol edilmiştir. Bu süreçte toplam 275 anneye ulaşılmış ancak eksik veya hatalı doldurulmuş formlar nedeniyle 15 form analiz dışı bırakılmıştır. Böylece araştırmanın örneklemi, verileri analiz edilebilir nitelikte olan 260 anne ile sınırlandırılmıştır.

5.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sınırlılıkları aşağıdaki gibidir:

1. Araştırma, Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE-2022)'na göre Kahramanmaraş ilinin 2. ve 4. kademesinde yer alan ilçelerde bulunan anaokullarında öğrenim gören 3-6 yaş aralığındaki çocuklar ve anneleri ile sınırlandırılmıştır.
2. Araştırmada depremzede annelerin travma düzeyi ile ilgili elde edilen bulgular, "Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği", "Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu" ve "3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu"nun ölçtüğü özellikler ve alt boyutlarının ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.

5.6. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada esas alınan bazı temel varsayımlar aşağıdaki gibidir:

1. Katılımcıların, ölçekleri tarafsız ve içtenlikle cevapladıkları, geçerli ve güvenilir bilgiler verdikleri varsayılmıştır.
2. Seçilen örneklem grubunun evreni yansıttığı varsayılmıştır.
3. Araştırma için kullanılan ölçme araçlarının, araştırmanın amacına uygun olarak seçildiği varsayılmıştır.

5.7. Verilerin Analizi

Araştırmada, tüm veriler SPSS (statistical package for social sciences) for Windows 22 programı ile analiz edilmiştir. Verilerin dağılımının normalliğini belirlemek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi uygulanmıştır. Ayrıca, normal dağılım varsayımının diğer göstergeleri olan çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri de değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, çarpıklık ve basıklık değerlerinin "-2 ile +2 aralığında" kalması sonucunda verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir (103). Field (104) de normallik varsayımının değerlendirilmesinde hem Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarının hem de çarpıklık ve basıklık istatistiklerinin dikkate alınabileceğini belirtmektedir. Verilerin dağılımına göre parametrik veya parametrik olmayan testlerin kullanımına karar verilmiştir. İki bağımsız grubun karşılaştırılmasında parametrik koşullar sağlandığında Bağımsız Örneklemler için t Testi (Independent Samples t-Test), parametrik koşullar sağlanmadığında ise Mann-Whitney U testi kullanılmıştır (105). İkiden fazla grup karşılaştırmasında ise veriler normal dağılım sağladığında tek yönlü varyans analizi (ANOVA), veriler normal dağılım sağlamadığında Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. Tek yönlü varyans analizinde, anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Bonferroni düzeltmesi ile çoklu karşılaştırma testi uygulanmıştır (106). Veriler arasındaki ilişkiler Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Elde edilen korelasyon değerlerinin anlamlı olup olmadığının belirlenmesinde 0.05 anlamlılık düzeyi kullanılmıştır (104).

Tablo 5.7.1. Normallik Testi Sonuçları

	Ölçek ve alt boyutlar	**Basıklık**	**Çarpıklık**
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış Problemleri	0,62	-0,08
	Heyecansal Sınırlılık	0,73	-0,22
	Duyuşsal	0,08	-0,41
	Bilişsel Yapılandırma	-0,04	-1,07
	Uyku Problemleri	0,44	-0,98
	Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği Toplam Puanı	0,24	-0,72

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	1,44	1,37
	Amaçlar	0,64	0,07
	Dürtü	1,33	1,72
	Stratejiler	1,18	1,34
	Kabul Etmeme	0,95	0,21
	Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Toplam Puanı	1,11	1,33
Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	0,49	-0,22

Tablo 5.7.1 incelendiğinde, çarpıklık ve basıklık değerlerinin "-2 ile +2 aralığında" kalması sonucunda verilerin normal dağıldığı tespit edilmiştir (103).

6.BULGULAR

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen bulgular sırasıyla; ölçeklerden alınan puanlara ilişkin bulgular, ölçeklerden alınan puanların demografik özelliklerine göre dağılımına ilişkin bulgular ve ölçeklerden alınan puanlar arasındaki ilişkiye yönelik bulgular olmak üzere üç başlık altında yer almaktadır.

6.1. Ölçeklerden Alınan Puanlara İlişkin Bulgular

Aşağıda sırasıyla Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği'nden alınan puanlara ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6.1. Ölçeklerden Alınan Puanların Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	**n**	**Min.**	**Maks.**	**Ort**	**Ss.**
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış Problemleri	260	4,00	20,00	8,81	3,55
	Heyecansal Sınırlılık	260	5,00	25,00	10,92	4,91
	Duyuşsal	260	4,00	20,00	11,19	3,66
	Bilişsel Yapılandırma	260	4,00	20,00	12,58	4,74
	Uyku Problemleri	260	3,00	15,00	7,48	3,73
	DSTDBÖ Toplam Puanı	260	20,00	95,00	50,97	17,08
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	260	2,00	10,00	4,06	1,78
	Amaçlar	260	3,00	15,00	7,27	2,82
	Dürtü	260	3,00	15,00	5,52	2,55
	Stratejiler	260	5,00	24,00	9,29	3,99
	Kabul Etmeme	260	3,00	15,00	5,90	2,77
	DDGÖ Toplam Puanı	260	16,00	77,00	32,04	12,02
Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	260	31,00	111,00	60,06	17,21

DSTDBÖ alt boyutlarından davranış problemleri alt boyutunun ortalama puanı 8,81±3,55 olarak hesaplanmıştır. Heyecansal sınırlılık alt boyutunun ortalaması 10,92±4,91 olarak hesaplanmıştır. Duyuşsal alt boyutunun ortalama puanı 11,19±3,66 olarak tespit edilmiştir. Bilişsel yapılandırma alt boyutunun ortalaması 12,58±4,74 olarak bulunmuştur. Uyku problemleri alt boyutunun ortalama puanı 7,48±3,73 olarak tespit edilmiştir. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği'nde ortalama puan 50,97±17,08 olarak hesaplanmıştır. DDGÖ alt boyutlarından açıklık alt boyutunun ortalama puanı 4,06±1,78 olarak hesaplanmıştır. Amaçlar alt boyutunun ortalaması 7,27±2,82 olarak belirlenmiştir. Dürtü alt boyutunun ortalama puanı 5,52±2,55 olarak tespit edilmiştir. Stratejiler alt boyutunun ortalaması 9,29±3,99 olarak belirlenmiştir. Kabul etmeme alt boyutunun ortalama puanı 5,90±2,77 olarak bulunmuştur. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nde ortalama puan 32,04±12,02 olarak hesaplanmıştır. Son olarak, Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği'nin ortalama puanı 60,06±17,21 olarak hesaplanmıştır.

6.2. Ölçeklerden Alınan Puanların Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

Aşağıda ölçeklerden alınan puanların; öğrenim düzeyi, ailedeki toplam çocuk sayısı, evde bakmakla yükümlü olunan kişilerin varlığı, çalışma durumu, algılanan gelir düzeyi, depremde aile ve yakınlarının göçük altında kalma durumu, depremde aile ve yakınlarını kaybetme durumu, depremde evin hasar alma durumu, depremden sonra çadır veya konteynerde yaşama durumu ve şu an ikamet edilen ilçe gibi değişkenkere göre dağılımına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6.2. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Öğrenim Düzeyine Göre Dağılımı

Ölçek ve alt boyutlar		Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{X}$±ss	F	p
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış problemleri	Okuma-yazma bilen	35	8,11±3,76	0,66	0,57
		Ortaokul	45	9,11±3,96		
		Lise	72	8,69±3,32		
		Üniversite	108	8,98±3,46		
	Heyecansal sınırlılık	Okuma-yazma bilen	35	9,43±5,00	1,54	0,21
		Ortaokul	45	11,53±5,18		
		Lise	72	10,72±4,77		
		Üniversite	108	11,27±4,83		

	Ölçek ve alt boyutlar	Öğrenim Düzeyi	n	X̄±ss	F	p
	Duyuşsal	Okuma-yazma bilen	35	11,26±3,94	0,03	0,99
		Ortaokul	45	11,29±3,60		
		Lise	72	11,08±3,75		
		Üniversite	108	11,19±3,59		
	Bilişsel yapılandırma	Okuma-yazma bilen	35	12,40±4,90	0,08	0,97
		Ortaokul	45	12,82±4,55		
		Lise	72	12,67±4,77		
		Üniversite	108	12,49±4,81		
	Uyku problemleri	Okuma-yazma bilen	35	6,71±4,08	0,76	0,52
		Ortaokul	45	7,38±3,47		
		Lise	72	7,43±3,68		
		Üniversite	108	7,80±3,77		
	DSTDBÖ Toplam Puanı	Okuma-yazma bilen	35	47,91±17,57	0,52	0,67
		Ortaokul	45	52,13±16,15		
		Lise	72	50,60±16,76		
		Üniversite	108	51,73±17,61		
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	Okuma-yazma bilen	35	3,60±1,61	2,05	0,11
		Ortaokul	45	4,56±2,25		
		Lise	72	3,96±1,84		
		Üniversite	108	4,07±1,53		
	Amaçlar	Okuma-yazma bilen	35	6,31±2,55	1,67	0,17
		Ortaokul	45	7,62±2,40		
		Lise	72	7,42±2,94		
		Üniversite	108	7,34±2,95		
	Dürtü	Okuma-yazma bilen	35	5,17±2,73	0,32	0,81
		Ortaokul	45	5,71±2,32		
		Lise	72	5,58±2,91		
		Üniversite	108	5,51±2,34		
	Stratejiler	Okuma-yazma bilen	35	7,63±3,34	2,58	0,06
		Ortaokul	45	9,87±3,69		
		Lise	72	9,64±4,44		
		Üniversite	108	9,36±3,89		

	Ölçek ve alt boyutlar	Öğrenim Düzeyi	n	X̄±ss	F	p
	Kabul etmeme	Okuma-yazma bilen	35	5,14±3,25	2,50	0,06
		Ortaokul	45	6,71±2,64		
		Lise	72	6,07±2,93		
		Üniversite	108	5,69±2,48		
	DDGÖ Toplam Puanı	Okuma-yazma bilen	35	27,86±11,56	2,12	0,10
		Ortaokul	45	34,47±11,18		
		Lise	72	32,67±13,26		
		Üniversite	108	31,97±11,43		
Çocuklar için Psikososyal D.D. Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Okuma-yazma bilen	35	56,20±18,13	2,09	0,10
		Ortaokul	45	64,22±18,28		
		Lise	72	61,85±19,62		
		Üniversite	108	58,39±14,24		

F:Tek yönlü varyans analizi

****p<0.05***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,66; p>0,05). Davranış problemleri puanı okuma-yazma bilen grubunda 8,11±3,76, ortaokul grubunda 9,11±3,96, lise grubunda 8,69±3,32 ve üniversite grubunda 8,98±3,46 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,54; p>0,05). Heyecansal sınırlılık puanı okuma-yazma bilen grubunda 9,43±5,00, ortaokul grubunda 11,53±5,18, lise grubunda 10,72±4,77 ve üniversite grubunda 11,27±4,83 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyularından biri olan duyuşsal alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,03; p>0,05). Duyuşsal puanı okuma-yazma bilen grubunda 11,26±3,94, ortaokul grubunda

11,29±3,60, lise grubunda 11,08±3,75 ve üniversite grubunda 11,19±3,59 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyularından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,08; p>0,05). Bilişsel yapılandırma puanı okuma-yazma bilen grubunda 12,40±4,90, ortaokul grubunda 12,82±4,55, lise grubunda 12,67±4,77 ve üniversite grubunda 12,49±4,81 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyularından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,76; p>0,05). Uyku problemleri puanı okuma-yazma bilen grubunda 6,71±4,08, ortaokul grubunda 7,38±3,47, lise grubunda 7,43±3,68 ve üniversite grubunda 7,80±3,77 olarak hesaplanmıştır.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,52; p>0,05). Deprem sonrası travma düzeyini belirleme ölçeği toplam puanı okuma-yazma bilen grubunda 47,91±17,57, ortaokul grubunda 52,13±16,15, lise grubunda 50,60±16,76 ve üniversite grubunda 51,73±17,61 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) açıklık alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,05; p>0,05). Açıklık puanı okuma-yazma bilen grubunda 3,60±1,61, ortaokul grubunda 4,56±2,25, lise grubunda 3,96±1,84 ve üniversite grubunda 4,07±1,53 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,67; p>0,05). Amaçlar puanı okuma-yazma bilen grubunda 6,31±2,55, ortaokul grubunda 7,62±2,40, lise grubunda 7,42±2,94 ve üniversite grubunda 7,34±2,95 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,32; p>0,05). Dürtü puanı okuma-yazma bilen grubunda 5,17±2,73, ortaokul grubunda 5,71±2,32, lise grubunda 5,58±2,91 ve üniversite grubunda 5,51±2,34 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,58; p>0,05). Stratejiler puanı okuma-yazma bilen grubunda 7,63±3,34, ortaokul grubunda

9,87±3,69, lise grubunda 9,64±4,44 ve üniversite grubunda 9,36±3,89 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,50; p>0,05). Kabul etmeme puanı okuma-yazma bilen grubunda 5,14±3,25, ortaokul grubunda 6,71±2,64, lise grubunda 6,07±2,93 ve üniversite grubunda 5,69±2,48 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,12; p>0,05). Duygu düzenleme güçlüğü ölçeği toplam puanı okuma-yazma bilen grubunda 27,86±11,56, ortaokul grubunda 34,47±11,18, lise grubunda 32,67±13,26 ve üniversite grubunda 31,97±11,43 olarak hesaplanmıştır.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı öğrenim düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,09; p>0,05). Çocuklar için psikososyal durum değerlendirme ölçeği puanı okuma-yazma bilen grubunda 56,20±18,13, ortaokul grubunda 64,22±18,28, lise grubunda 61,85±19,62 ve üniversite grubunda 58,39±14,24 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6.3. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	**Çocuk Sayısı**	**n**	**$\bar{X}$±ss**	**F**	**p**
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış problemleri	1	48	8,65±3,20	0,92	0,43
		2	118	9,19±3,49		
		3	66	8,45±3,74		
		4+	28	8,29±3,88		
	Heyecansal sınırlılık	1	48	10,92±4,71	0,14	0,94
		2	118	11,06±4,62		
		3	66	10,88±5,32		
		4+	28	10,39±5,66		
	Duyuşsal	1	48	11,13±3,08	0,75	0,52
		2	118	11,53±3,20		
		3	66	10,85±4,60		
		4+	28	10,64±3,95		

	Ölçek ve alt boyutlar	Çocuk Sayısı	n	$\bar{X}$±ss	F	p
	Bilişsel yapılandırma	1	48	12,63±4,52	0,69	0,56
		2	118	12,97±4,63		
		3	66	11,94±5,07		
		4+	28	12,39±4,85		
	Uyku problemleri	1	48	7,38±3,58	1,20	0,31
		2	118	7,90±3,67		
		3	66	6,82±3,63		
		4+	28	7,43±4,38		
	DSTDBÖ Toplam Puanı	1	48	50,69±15,18	0,81	0,49
		2	118	52,66±16,59		
		3	66	48,94±18,34		
		4+	28	49,14±19,21		
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	1	48	4,10±1,51	0,77	0,51
		2	118	4,21±1,96		
		3	66	3,89±1,71		
		4+	28	3,75±1,55		
	Amaçlar	1	48	7,65±3,07	1,05	0,37
		2	118	7,44±2,83		
		3	66	6,88±2,52		
		4+	28	6,86±3,03		
	Dürtü	1	48	5,67±2,60	0,32	0,81
		2	118	5,62±2,53		
		3	66	5,29±2,47		
		4+	28	5,39±2,81		
	Stratejiler	1	48	9,77±3,95	1,66	0,18
		2	118	9,68±4,09		
		3	66	8,53±3,47		
		4+	28	8,64±4,58		
	Kabul etmeme	1	48	6,06±2,82	0,41	0,75
		2	118	6,00±2,75		
		3	66	5,58±2,65		
		4+	28	5,93±3,13		

	Ölçek ve alt boyutlar	Çocuk Sayısı	n	$\bar{X}$±ss	F	p
	DDGÖ Toplam Puanı	1	48	33,25±12,15	1,06	0,37
		2	118	32,95±12,32		
		3	66	30,17±10,73		
		4+	28	30,57±13,29		
Çocuklar İçin Psikososyal D.D. Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	1	48	60,88±16,64	1,00	0,39
		2	118	61,66±17,27		
		3	66	57,68±17,71		
		4+	28	57,54±16,77		

F:Tek yönlü varyans analizi

****p<0.05***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,92; p>0,05). Davranış problemleri puanı 1 çocuğu olan annelerde 8,65±3,20, 2 çocuğu olan annelerde 9,19±3,49, 3 çocuğu olan annelerde 8,45±3,74 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 8,29±3,88 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,14; p>0,05). Heyecansal sınırlılık puanı 1 çocuğu olan annelerde 10,92±4,71, 2 çocuğu olan annelerde 11,06±4,62, 3 çocuğu olan annelerde 10,88±5,32 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 10,39±5,66 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,75; p>0,05). Duyuşsal puanı 1 çocuğu olan annelerde 11,13±3,08, 2 çocuğu olan annelerde 11,53±3,20, 3 çocuğu olan annelerde 10,85±4,60 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 10,64±3,95 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,69; p>0,05). Bilişsel yapılandırma puanı 1 çocuğu olan annelerde 12,63±4,52, 2 çocuğu olan annelerde 12,97±4,63, 3 çocuğu olan annelerde 11,94±5,07 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 12,39±4,85 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,20; p>0,05). Uyku problemleri puanı 1 çocuğu olan annelerde 7,38±3,58, 2 çocuğu olan annelerde 7,90±3,67, 3 çocuğu olan annelerde 6,82±3,63 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 7,43±4,38 olarak hesaplanmıştır.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,81; p>0,05). Deprem sonrası travma düzeyi toplam puanı; 1 çocuğu olan annelerde 50,69±15,18, 2 çocuğu olan annelerde 52,66±16,59, 3 çocuğu olan annelerde 48,94±18,34 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 49,14±19,21 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutu olan açıklık puanı çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,77; p>0,05). Açıklık puanı 1 çocuğu olan annelerde 4,10±1,51, 2 çocuğu olan annelerde 4,21±1,96, 3 çocuğu olan annelerde 3,89±1,71 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 3,75±1,55 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,05; p>0,05). Amaçlar puanı 1 çocuğu olan annelerde 7,65±3,07, 2 çocuğu olan annelerde 7,44±2,83, 3 çocuğu olan annelerde 6,88±2,52 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 6,86±3,03 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,32; p>0,05). Dürtü puanı 1 çocuğu olan annelerde 5,67±2,60, 2 çocuğu olan annelerde 5,62±2,53, 3 çocuğu olan annelerde 5,29±2,47 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 5,39±2,81 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,66; p>0,05). Stratejiler puanı 1 çocuğu olan annelerde 9,77±3,95, 2 çocuğu olan annelerde 9,68±4,09, 3 çocuğu olan annelerde 8,53±3,47 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 8,64±4,58 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,41; p>0,05). Kabul

etmeme puanı 1 çocuğu olan annelerde 6,06±2,82, 2 çocuğu olan annelerde 6,00±2,75, 3 çocuğu olan annelerde 5,58±2,65 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 5,93±3,13 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,06; p>0,05). Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı; 1 çocuğu olan annelerde 33,25±12,15, 2 çocuğu olan annelerde 32,95±12,32, 3 çocuğu olan annelerde 30,17±10,73 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 30,57±13,29 olarak hesaplanmıştır.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, çocuk sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,00; p>0,05). Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı; 1 çocuğu olan annelerde 60,88±16,64, 2 çocuğu olan annelerde 61,66±17,27, 3 çocuğu olan annelerde 57,68±17,71 ve 4 ve daha fazla çocuğu olan annelerde 57,54±16,77 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6.4. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Çocuk Dışında Evde Bakmakla Yükümlü Olunan Birinin Olma Durumuna Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	**Evet** $\bar{X}$**±Ss (Med)**	**Hayır** $\bar{X}$**±Ss (Med)**	**z**	**p**
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış Problemleri	10,05±3,70 (10,5)	8,69±3,52 (8,0)	-1,85	0,06
	Heyecansal Sınırlılık	13,36±5,06 (13,5)	10,69±4,85 (9,0)	-2,44	**0,01**
	Duyuşsal	13,95±4,01 (14,5)	10,93±3,53 (11,0)	-3,40	**0,00**
	Bilişsel Yapılandırma	14,91±3,25 (16,0)	12,37±4,80 (12,0)	-2,40	**0,02**
	Uyku Problemleri	8,50±3,80 (9,0)	7,38±3,72 (7,0)	-1,36	0,17
	DSTDBÖ Toplam Puanı	60,77±16,56 (68,5)	50,07±16,88 (50,0)	-2,75	**0,01**
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	4,27±1,58 (4,0)	4,04±1,80 (4,0)	-0,90	0,37
	Amaçlar	7,68±2,34 (8,0)	7,24±2,86 (6,0)	-1,21	0,23
	Dürtü	5,45±2,39 (5,0)	5,53±2,57 (5,0)	-0,08	0,93
	Stratejiler	9,14±4,17 (8,5)	9,31±3,98 (8,0)	-0,23	0,82
	Kabul Etmeme	6,59±2,44 (6,5)	5,83±2,80 (5,0)	-1,70	0,09

	Ölçek ve alt boyutlar	Evet $\bar{X}$±Ss (Med)	Hayır $\bar{X}$±Ss (Med)	z	p
	DDGÖ Toplam Puanı	33,14±10,63 (31,5)	31,94±12,15 (30,0)	-0,87	0,39
Çocuklar için Psikososyal D.D Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	64,09±19,33 (65,5)	59,69±17,00 (59,0)	-1,09	0,28

Z:Man Whıtney-U test

****p<0.05***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (z=-1,85; p>0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde davranış problemleri puanı 10,05±3,70; Med:10,5, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 8,69±3,52; Med:8,0 olarak bulunmuştur.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (z=-2,44; p<0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan bireylerin heyecansal sınırlılık puanı (13,36±5,06; Med:13,5), bakmakla yükümlü olmayan annelerden (10,69±4,85; Med:9,0) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, çocuk dışında evde başka bir bireyin bakım sorumluluğunu üstlenen bireylerin, üstlenmeyenlere kıyasla geleceğe yönelik umutsuzluk gibi duygularla baş etmede daha fazla güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (z=-3,40; p<0,01). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan bireylerin duyuşsal puanı (13,95±4,01; Med:14,5), bakmakla yükümlü olmayan annelerden (10,93±3,53; Med:11,0) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum,

çocuk dışında evde başka bir bireyin bakım sorumluluğunu üstlenen bireylerin, üstlenmeyenlere kıyasla duygusal travma tepkilerinin daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($z=-2,40$; $p<0,05$). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan bireylerin bilişsel yapılandırma puanı (14,91±3,25; Med:16,0), bakmakla yükümlü olmayan annelerden (12,37±4,80; Med:12,0) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, çocuk dışında evde başka bir bireyin bakım sorumluluğunu üstlenen bireylerin, üstlenmeyenlere kıyasla travmayı zihinsel olarak yeniden anlamlandırma ve başa çıkma sürecinde daha fazla zorluk yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($z=-1,36$; $p>0,05$). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde uyku problemleri puanı 8,50±3,80; Med:9,0, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 7,38±3,72; Med:7,0 olarak bulunmuştur.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($z=-2,75$; $p<0,01$). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan bireylerin Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı (60,77±16,56; Med:68,5), bakmakla yükümlü olmayan annelerden (50,07±16,88; Med:50,0) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, çocuk dışında evde başka bir bireyin bakım sorumluluğunu üstlenen bireylerin, üstlenmeyenlere kıyasla deprem sonrası travma düzeylerinin daha yoğun olduğunu göstermektedir.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutu olan açıklık puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($z=-0,90$; $p>0,05$). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde açıklık puanı 4,27±1,58; Med:4,0, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 4,04±1,80; Med:4,0 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı

farklılık göstermemektedir (z=-1,21; p>0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde amaçlar puanı 7,68±2,34; Med:8,0, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 7,24±2,86; Med:6,0 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (z=-0,08; p>0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde dürtü puanı 5,45±2,39; Med:5,0, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 5,53±2,57; Med:5,0 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (z=-0,23; p>0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde stratejiler puanı 9,14±4,17; Med:8,5, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 9,31±3,98; Med:8,0 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (z=-1,70; p>0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde kabul etmeme puanı 6,59±2,44; Med:6,5, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 5,83±2,80; Med:5,0 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (z=-0,87; p>0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan bireylerin Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı 33,14±10,63; Med:31,5, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 31,94±12,15; Med:30,0 olarak bulunmuştur.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (z=-1,09; p>0,05). Çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olan annelerde Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı 64,09±19,33; Med:65,5, bakmakla yükümlü olmayan annelerde ise 59,69±17,00; Med:59,0 olarak bulunmuştur.

Tablo 6.5. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	Çalışma durumu	n	X̄±ss	F	p
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış problemleri	Çalışmıyor	181	8,80±3,65	0,15	0,86
		Yarı zamanlı	34	8,59±3,10		
		Tam zamanlı	45	9,02±3,50		
	Heyecansal sınırlılık	Çalışmıyor	181	10,87±5,14	0,05	0,95
		Yarı zamanlı	34	11,15±4,84		
		Tam zamanlı	45	10,93±4,05		
	Duyuşsal	Çalışmıyor	181	11,17±3,86	0,02	0,98
		Yarı zamanlı	34	11,29±3,24		
		Tam zamanlı	45	11,20±3,20		
	Bilişsel yapılandırma	Çalışmıyor	181	12,64±4,82	0,58	0,56
		Yarı zamanlı	34	11,82±4,45		
		Tam zamanlı	45	12,96±4,68		
	Uyku problemleri	Çalışmıyor	181	7,46±3,84	0,02	0,98
		Yarı zamanlı	34	7,41±3,10		
		Tam zamanlı	45	7,58±3,79		
	DSTDBÖ Toplam Puanı	Çalışmıyor	181	50,93±17,63	0,07	0,93
		Yarı zamanlı	34	50,26±15,80		
		Tam zamanlı	45	51,69±16,06		
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	Çalışmıyor	181	4,11±1,94	0,31	0,73
		Yarı zamanlı	34	3,85±0,99		
		Tam zamanlı	45	4,02±1,57		
	Amaçlar	Çalışmıyor	181	7,15±2,84	0,78	0,46
		Yarı zamanlı	34	7,32±2,24		
		Tam zamanlı	45	7,73±3,16		
	Dürtü	Çalışmıyor	181	5,53±2,63	0,03	0,98
		Yarı zamanlı	34	5,56±2,40		
		Tam zamanlı	45	5,44±2,36		
	Stratejiler	Çalışmıyor	181	9,21±3,94	0,27	0,77
		Yarı zamanlı	34	9,21±3,91		
		Tam zamanlı	45	9,69±4,28		

	Ölçek ve alt boyutlar	Çalışma durumu	n	X̄±ss	F	p
	Kabul etmeme	Çalışmıyor	181	5,98±2,88	0,29	0,75
		Yarı zamanlı	34	5,79±2,66		
		Tam zamanlı	45	5,64±2,42		
	DDGÖ Toplam Puanı	Çalışmıyor	181	31,98±12,38	0,05	0,95
		Yarı zamanlı	34	31,74±10,38		
		Tam zamanlı	45	32,53±11,94		
Çocuklar için Psikososyal D. D. Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Çalışmıyor	181	60,59±17,75	0,72	0,49
		Yarı zamanlı	34	56,76±15,35		
		Tam zamanlı	45	60,44±16,40		

F:Tek yönlü varyans analizi

****P<0.05***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,15; p>0,05). Davranış problemleri puanı çalışmayan annelerde 8,80±3,65, yarı zamanlı çalışan annelerde 8,59±3,10 ve tam zamanlı çalışan annelerde 9,02±3,50 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,05; p>0,05). Heyecansal sınırlılık puanı çalışmayan annelerde 10,87±5,14, yarı zamanlı çalışan annelerde 11,15±4,84 ve tam zamanlı çalışan annelerde 10,93±4,05 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,02; p>0,05). Duyuşsal puanı çalışmayan annelerde 11,17±3,86, yarı zamanlı çalışan annelerde 11,29±3,24 ve tam zamanlı çalışan annelerde 11,20±3,20 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,58; p>0,05). Bilişsel yapılandırma puanı çalışmayan annelerde 12,64±4,82, yarı

zamanlı çalışan annelerde 11,82±4,45 ve tam zamanlı çalışan annelerde 12,96±4,68 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,02; p>0,05). Uyku problemleri puanı çalışmayan annelerde 7,46±3,84, yarı zamanlı çalışan annelerde 7,41±3,10 ve tam zamanlı çalışan annelerde 7,58±3,79 olarak hesaplanmıştır.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,07; p>0,05). Deprem sonrası travma düzeyi çalışmayan annelerde 50,93±17,63, yarı zamanlı çalışan annelerde 50,26±15,80 ve tam zamanlı çalışan annelerde 51,69±16,06 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutlarından olan açıklık puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,31; p>0,05). Açıklık puanı çalışmayan annelerde 4,11±1,94, yarı zamanlı çalışan annelerde 3,85±0,99 ve tam zamanlı çalışan annelerde 4,02±1,57 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından olan amaçlar alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,78; p>0,05). Amaçlar puanı çalışmayan annelerde 7,15±2,84, yarı zamanlı çalışan annelerde 7,32±2,24 ve tam zamanlı çalışan annelerde 7,73±3,16 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından olan dürtü alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,03; p>0,05). Dürtü puanı çalışmayan annelerde 5,53±2,63, yarı zamanlı çalışan annelerde 5,56±2,40 ve tam zamanlı çalışan annelerde 5,44±2,36 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından olan stratejiler alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,27; p>0,05). Stratejiler puanı çalışmayan annelerde 9,21±3,94, yarı zamanlı çalışan annelerde 9,21±3,91 ve tam zamanlı çalışan annelerde 9,69±4,28 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından olan kabul etmeme alt boyut puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,29; p>0,05). Kabul

etmeme puanı çalışmayan annelerde 5,98±2,88, yarı zamanlı çalışan annelerde 5,79±2,66 ve tam zamanlı çalışan annelerde 5,64±2,42 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,05; p>0,05). Duygu düzenleme güçlüğü ölçeği puanı çalışmayan annelerde 31,98±12,38, yarı zamanlı çalışan annelerde 31,74±10,38 ve tam zamanlı çalışan annelerde 32,53±11,94 olarak hesaplanmıştır.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, çalışma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,72; p>0,05). Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı çalışmayan annelerde 60,59±17,75, yarı zamanlı çalışan annelerde 56,76±15,35 ve tam zamanlı çalışan annelerde 60,44±16,40 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6.6. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Algılanan Gelir Düzeyine Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	Algılanan gelir düzeyi	n	$\bar{X}$±ss	F	p	Grup
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış problemleri	Düşük[1]	38	9,82±3,26	2,15	0,12	
		Orta[2]	153	8,76±3,66			
		İyi[3]	69	8,35±3,37			
	Heyecansal sınırlılık	Düşük[1]	38	12,58±5,45	2,72	0,07	
		Orta[2]	153	10,52±4,80			
		İyi[3]	69	10,88±4,73			
	Duyuşsal	Düşük[1]	38	12,76±3,64	4,64	**0,01**	1>2,3
		Orta[2]	153	11,07±3,53			
		İyi[3]	69	10,59±3,77			
	Bilişsel yapılandırma	Düşük[1]	38	13,97±4,44	2,41	0,09	
		Orta[2]	153	12,56±4,63			
		İyi[3]	69	11,88±5,05			
	Uyku problemleri	Düşük[1]	38	8,76±3,96	2,81	0,06	
		Orta[2]	153	7,34±3,74			
		İyi[3]	69	7,07±3,48			
	DSTDBÖ Toplam Puanı	Düşük[1]	38	57,89±17,66	3,91	**0,02**	1>2,3
		Orta[2]	153	50,24±16,34			

	Ölçek ve alt boyutlar	Algılanan gelir düzeyi	n	$\bar{X}$±ss	F	p	Grup
		İyi[3]	69	48,78±17,67			
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	Düşük[1]	38	4,45±2,06	1,50	0,22	
		Orta[2]	153	4,07±1,88			
		İyi[3]	69	3,83±1,32			
	Amaçlar	Düşük[1]	38	8,32±2,95	3,46	**0,03**	1>3
		Orta[2]	153	7,20±2,88			
		İyi[3]	69	6,86±2,50			
	Dürtü	Düşük[1]	38	7,11±3,19	9,29	**0,01**	1>2,3
		Orta[2]	153	5,30±2,36			
		İyi[3]	69	5,13±2,26			
	Stratejiler	Düşük[1]	38	11,34±5,03	6,60	**0,01**	1>2,3
		Orta[2]	153	9,11±3,84			
		İyi[3]	69	8,57±3,31			
	Kabul etmeme	Düşük[1]	38	7,37±3,40	7,60	**0,01**	1>2,3
		Orta[2]	153	5,82±2,64			
		İyi[3]	69	5,26±2,39			
	DDGÖ Toplam Puanı	Düşük[1]	38	38,58±15,26	7,51	**0,01**	1>2,3
		Orta[2]	153	31,50±11,47			
		İyi[3]	69	29,64±9,94			
Çocuklar için Psikososyal D.D.Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Düşük[1]	38	68,95±17,52	6,44	**0,01**	1>2,3
		Orta[2]	153	59,09±17,04			
		İyi[3]	69	57,32±16,09			

F:Tek yönlü varyans analizi

****p<0.05***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,15; p>0,05). Davranış problemleri puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 9,82±3,26, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde

8,76±3,66 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 8,35±3,37 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,72; p>0,05). Heyecansal sınırlılık puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 12,58±5,45, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 10,52±4,80 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 10,88±4,73 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (F=4,64; p<0,01). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin duyuşsal puanlarının algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin, algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelere kıyasla duygusal travma tepkilerinin daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır. Duyuşsal puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 12,76±3,64, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 11,07±3,53 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 10,59±3,77 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,41; p>0,05). Bilişsel yapılandırma puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 13,97±4,44, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 12,56±4,63 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 11,88±5,05 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,81; p>0,05). Uyku problemleri puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 8,76±3,96, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 7,34±3,74 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 7,07±3,48 olarak hesaplanmıştır.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (F=3,91; p<0,05). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin travma düzeylerinin algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Deprem Sonrası

Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 57,89±17,66, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 50,24±16,34 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 48,78±17,67 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutlarından olan açıklık puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1,50$; $p>0,05$). Açıklık puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 4,45±2,06, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 4,07±1,88 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 3,83±1,32 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=3,46$; $p<0,05$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin amaçlar puanının algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin algılanan gelir düzeyi iyi olanlara kıyasla olumsuz duygularla başa çıkmada ve amaçlarına odaklanmada daha fazla güçlük yaşadığını ortaya koymaktadır. Amaçlar puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 8,32±2,95, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 7,20±2,88 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 6,86±2,50 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=9,29$; $p<0,01$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin dürtü puanlarının algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin olumsuz duygular yaşadıklarında dürtülerini kontrol etmede algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olan annelere kıyasla daha fazla güçlük yaşadıklarını göstermektedir. Dürtü puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 7,11±3,19, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 5,30±2,36 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 5,13±2,26 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=6,60$; $p<0,01$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin stratejiler puanlarının algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan

annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin olumsuz duygularla başa çıkma stratejileri geliştirme konusunda, algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olan annelere kıyasla daha fazla güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Stratejiler puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 11,34±5,03, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 9,11±3,84 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 8,57±3,31 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,60$; $p<0,01$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin kabul etmeme puanlarının algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin olumsuz duygularını kabul etmekte, algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olan annelere kıyasla daha fazla güçlük yaşadıklarını göstermektedir. Kabul etmeme puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 7,37±3,40, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 5,82±2,64 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 5,26±2,39 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=7,51$; $p<0,01$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin duygu düzenleme güçlüğü ölçeği puanlarının, algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olan annelere kıyasla duygularını düzenleme konusunda daha fazla güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerde 38,58±15,26, algılanan gelir düzeyi orta olan annelerde 31,50±11,47 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan annelerde 29,64±9,94 olarak hesaplanmıştır.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı algılanan gelir düzeyine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=6,44$; $p<0,01$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, algılanan gelir düzeyi düşük olan çocukların Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanlarının, algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan çocuklardan anlamlı

derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, algılanan gelir düzeyi düşük olan çocukların, algılanan gelir düzeyi orta ve iyi olan çocuklara kıyasla daha fazla psikososyal sorun yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı algılanan gelir düzeyi düşük olan çocuklarda 68,95±17,52, algılanan gelir düzeyi orta olan çocuklarda 59,09±17,04 ve algılanan gelir düzeyi iyi olan çocuklarda 57,32±16,09 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6.7. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Depremde Aile veya Yakınların Göçük Altında Kalma Durumuna Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	**Depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumu**	**n**	**$\bar{X}$±ss**	**t**	**sd**	**p**
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış Problemleri	Evet	120	9,54±3,67	3,14	258	**<0,01**
		Hayır	140	8,18±3,32			
	Heyecansal Sınırlılık	Evet	120	11,79±5,28	2,69	258	**<0,01**
		Hayır	140	10,16±4,46			
	Duyuşsal	Evet	120	12,01±3,67	3,41	258	**<0,01**
		Hayır	140	10,49±3,51			
	Bilişsel Yapılandırma	Evet	120	14,12±4,65	5,05	258	**<0,01**
		Hayır	140	11,27±4,43			
	Uyku Problemleri	Evet	120	8,28±3,84	3,29	258	**<0,01**
		Hayır	140	6,79±3,50			
	DSTDBÖ Toplam Puanı	Evet	120	55,74±17,51	4,31	258	**<0,01**
		Hayır	140	46,89±15,64			
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	Evet	120	4,28±1,88	1,87	258	0,06
		Hayır	140	3,87±1,68			
	Amaçlar	Evet	120	7,53±2,79	1,33	258	0,18
		Hayır	140	7,06±2,84			
	Dürtü	Evet	120	5,28±2,47	-1,43	258	0,15
		Hayır	140	5,73±2,60			
	Stratejiler	Evet	120	9,14±4,06	-0,56	258	0,57
		Hayır	140	9,42±3,93			

	Kabul Etmeme	Evet	120	5,83±2,74	-0,34	258	0,74
		Hayır	140	5,95±2,80			
	DDGÖ Toplam Puanı	Evet	120	32,06±12,05	0,02	258	0,98
		Hayır	140	32,03±12,03			
Çocuklar için Psikososyal D.D. Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Evet	120	61,09±16,70	0,89	258	0,37
		Hayır	140	59,18±17,65			

t:Bağımsız örneklem t test
****p<0.01***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=3,14; p<0,01). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin davranış problemleri puanı (9,54±3,67), aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerden (8,18±3,32) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelere kıyasla daha fazla davranışsal travma tepkisi gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=2,69; p<0,01). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin heyecansal sınırlılık puanı (11,79±5,28), aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerden (10,16±4,46) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelere kıyasla geleceğe yönelik umutsuzluk gibi duygularla baş etmede daha fazla güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=3,41; p<0,01). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin duyuşsal puanı (12,01±3,67), aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerden (10,49±3,51) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelere kıyasla duygusal tepkilerinin daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=5,05; p<0,01). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin bilişsel yapılandırma puanı (14,12±4,65), aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerden (11,27±4,43) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelere kıyasla travmayı zihinsel olarak yeniden anlamlandırma ve başa çıkma sürecinde daha fazla zorluk yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=3,29; p<0,01). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin uyku problemleri puanı (8,28±3,84), aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerden (6,79±3,50) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelere kıyasla daha fazla uyku problemi yaşadığını göstermektedir.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=4,31; p<0,01). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin deprem sonrası travma düzeyi puanı (55,74±17,51), aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerden (46,89±15,64) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelere kıyasla deprem sonrası travma düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutlarından olan açıklık puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=1,87; p>0,05). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin açıklık puanı 4,28±1,88, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerin açıklık puanı ise 3,87±1,68 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=1,33; p>0,05). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin

amaçlar puanı 7,53±2,79, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerin amaçlar puanı ise 7,06±2,84 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-1,43; p>0,05). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin dürtü puanı 5,28±2,47, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerin dürtü puanı ise 5,73±2,60 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-0,56; p>0,05). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin stratejiler puanı 9,14±4,06, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerin stratejiler puanı ise 9,42±3,93 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-0,34; p>0,05). Aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin kabul etmeme puanı 5,83±2,74, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerin kabul etmeme puanı ise 5,95±2,80 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=0,02; p>0,05). Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, aile veya yakınları göçük altında kalan annelerde 32,06±12,05, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelerde ise 32,03±12,03 olarak bulunmuştur.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=0,89; p>0,05). Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, aile veya yakınları göçük altında kalan çocuklarda 61,09±16,70, aile veya yakınları göçük altında kalmayan çocuklarda ise 59,18±17,65 olarak bulunmuştur.

Tablo 6.8. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Depremde Aile veya Yakınların Vefat Etme Durumuna Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	Depremde aile veya yakınların vefat etme durumu	n	X̄±ss	t	sd	p
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış Problemleri	Evet	145	9,44±3,67	3,30	258	**<0,01**
		Hayır	115	8,01±3,22			
	Heyecansal Sınırlılık	Evet	145	11,70±5,22	2,92	258	**<0,01**
		Hayır	115	9,93±4,32			
	Duyuşsal	Evet	145	11,71±3,55	2,61	258	**<0,01**
		Hayır	115	10,53±3,71			
	Bilişsel Yapılandırma	Evet	145	13,68±4,65	4,31	258	**<0,01**
		Hayır	115	11,21±4,51			
	Uyku Problemleri	Evet	145	8,19±3,68	3,52	258	**<0,01**
		Hayır	115	6,58±3,62			
	DSTDBÖ Toplam Puanı	Evet	145	54,71±17,09	4,08	258	**<0,01**
		Hayır	115	46,26±15,93			
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	Evet	145	4,31±1,92	2,56	258	**<0,01**
		Hayır	115	3,75±1,54			
	Amaçlar	Evet	145	7,65±2,84	2,43	258	**<0,01**
		Hayır	115	6,80±2,74			
	Dürtü	Evet	145	5,63±2,60	0,82	258	0,41
		Hayır	115	5,37±2,48			
	Stratejiler	Evet	145	9,66±4,23	1,68	258	0,09
		Hayır	115	8,83±3,63			
	Kabul Etmeme	Evet	145	6,07±2,77	1,13	258	0,26
		Hayır	115	5,68±2,77			
	DDGÖ Toplam Puanı	Evet	145	33,32±12,42	1,94	258	0,06
		Hayır	115	30,43±11,34			

	Ölçek ve alt boyutlar	Depremde aile veya yakınların vefat etme durumu	n	X̄±ss	t	sd	p
Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Evet	145	61,68±17,18	1,71	258	0,09
		Hayır	115	58,02±17,11			

t: Bağımsız örneklem t test

****p<0.01***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=3,30; p<0,01). Aile veya yakınları vefat eden annelerin davranış problemleri puanı (9,44±3,67), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (8,01±3,22) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınlarını kaybeden annelerin, kayıp yaşamayan annelere kıyasla daha fazla davranışsal travma tepkisi gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=2,92; p<0,01). Aile veya yakınları vefat eden annelerin heyecansal sınırlılık puanı (11,70±5,22), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (9,93±4,32) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, aile veya yakınlarını kaybeden annelerin kayıp yaşamayan annelere kıyasla geleceğe yönelik umutsuzluk gibi duygularla baş etmede daha fazla güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=2,61; p<0,01). Aile veya yakınları vefat eden annelerin duyuşsal puanı (11,71±3,55), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (10,53±3,71) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, aile veya yakınlarını kaybeden annelerin kayıp

yaşamayan annelere kıyasla duygusal tepkilerinin daha yoğun olduğunu ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t=4,31$; $p<0,01$). Aile veya yakınları vefat eden annelerin bilişsel yapılandırma puanı (13,68±4,65), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (11,21±4,51) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, depremde aile veya yakınlarını kaybeden annelerin kayıp yaşamayan annelere kıyasla travmayı zihinsel olarak yeniden anlamlandırma ve başa çıkma sürecinde daha fazla zorluk yaşadıklarını ortaya koymaktadır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t=3,52$; $p<0,01$). Aile veya yakınları vefat eden annelerin uyku problemleri puanı (8,19±3,68), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (6,58±3,62) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, aile veya yakınlarını kaybeden annelerin kayıp yaşamayan annelere kıyasla daha fazla uyku problemi yaşadığını göstermektedir.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t=4,08$; $p<0,01$). Aile veya yakınları vefat eden annelerin deprem sonrası travma düzeyi puanı (54,71±17,09), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (46,26±15,93) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, aile veya yakınlarını kaybeden annelerin kayıp yaşamayan annelere kıyasla deprem sonrası travma düzeylerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutlarından olan açıklık puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($t=2,56$; $p<0,01$). Aile veya yakınları vefat eden annelerin açıklık puanı (4,31±1,92), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (3,75±1,54) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, aile veya yakınlarını kaybeden annelerin duygularını ifade etme konusunda, kaybetmeyen annelere kıyasla daha fazla güçlük yaşadıklarını göstermektedir.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=2,43; p<0,01). Aile veya yakınları vefat eden annelerin amaçlar puanı (7,65±2,84), aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden (6,80±2,74) daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, aile veya yakınlarını kaybeden annelerin kaybetmeyenlere kıyasla olumsuz duygularla başa çıkmada ve amaçlarına odaklanmada daha fazla güçlük yaşadığını göstermektedir.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=0,82; p>0,05). Dürtü alt boyut puanı, aile veya yakınları vefat eden annelerde 5,63±2,60, aile veya yakınları vefat etmeyen annelerde ise 5,37±2,48 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=1,68; p>0,05). Stratejiler alt boyut puanı, aile veya yakınları vefat eden annelerde 9,66±4,23, aile veya yakınları vefat etmeyen annelerde ise 8,83±3,63 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=1,13; p>0,05). Kabul etmeme alt boyut puanı, aile veya yakınları vefat eden annelerde 6,07±2,77, aile veya yakınları vefat etmeyen annelerde ise 5,68±2,77 daha yüksek bulunmuştur. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=1,94; p>0,05). Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, aile veya yakınları vefat eden annelerde 33,32±12,42, aile veya yakınları vefat etmeyen annelerde ise 30,43±11,34 olarak bulunmuştur.

Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, depremde aile veya yakınların vefat etme durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=1,71; p>0,05). Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, aile veya yakınları vefat eden çocuklarda 61,68±17,18, aile veya yakınları vefat etmeyen çocuklarda ise 58,02±17,11 olarak bulunmuştur.

Tablo 6.9. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Evin Hasar Durumuna Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	[1]Hasarsız	[2]Az hasarlı	[3]Orta hasarlı	[4]Ağır hasarlı			
		X̄±Ss (Med)	**X̄±Ss (Med)**	**X̄±Ss (Med)**	**X̄±Ss (Med)**	**KW**	**p**	**Grup**
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış Problemleri	8,12±3,70 (Med:7,0)	8,84±3,40 (Med:9,0)	8,91±2,72 (Med:9,5)	9,97±3,91 (Med:9,5)	7,41	0,06	-
	Heyecansal Sınırlılık	9,95±4,91 (Med:8,0)	10,87±4,56 (Med:10,0)	12,55±5,33 (Med:11,5)	12,00±5,52 (Med:12,0)	7,76	0,06	-
	Duyuşsal	10,81±3,72 (Med:11,0)	11,00±3,74 (Med:11,0)	11,36±2,84 (Med:11,0)	12,45±3,55 (Med:13,0)	6,88	0,08	-
	Bilişsel Yapılandırma	11,95±4,66 (Med:12,0)	12,40±4,87 (Med:12,0)	13,59±3,91 (Med:13,0)	13,84±4,73 (Med:14,5)	5,32	0,15	-
	Uyku Problemleri	6,34±3,37 (Med:5,0)	7,82±3,87 (Med:7,5)	8,41±2,72 (Med:8,0)	8,03±4,05 (Med:7,5)	10,48	0,06	-
	DSTDBÖ Toplam Puanı	47,16±16,73 (Med:44,0)	50,94±17,01 (Med:51,0)	54,82±15,08 (Med:53,0)	56,29±17,78 (Med:59,5)	9,20	**0,03**	1<4
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	3,77±1,49 (Med:4,0)	4,14±1,86 (Med:4,0)	4,45±2,36 (Med:4,0)	4,13±1,63 (Med:4,0)	2,88	0,41	-
	Amaçlar	6,76±2,70 (Med:6,0)	7,18±2,77 (Med:7,0)	9,23±3,22 (Med:9,0)	7,45±2,60 (Med:7,0)	11,75	**0,01**	1,2<3
	Dürtü	5,22±2,51 (Med:5,0)	5,56±2,34 (Med:5,0)	7,27±3,34 (Med:6,5)	4,97±2,43 (Med:5,0)	11,48	**0,01**	1,4<3
	Stratejiler	8,46±3,77 (Med:7,0)	9,47±3,97 (Med:9,0)	12,05±4,88 (Med:11,5)	8,74±3,20 (Med:8,0)	13,46	**0,00**	1<3
	Kabul Etmeme	5,28±2,39 (Med:5,0)	6,07±2,79 (Med:6,0)	7,86±3,44 (Med:7,5)	5,37±2,48 (Med:5,0)	13,37	**0,00**	1,4<3
	DDGÖ Toplam Puanı	29,49±10,93 (Med:26,5)	32,42±11,75 (Med:32,0)	40,86±15,64 (Med:37,5)	30,66±10,42 (Med:28,5)	12,81	**0,01**	1<3
Çocuklar için Psikososyal D.D.Ölç.	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	55,41±16,63 (Med:53,5)	62,50±17,56 (Med:62,5)	66,14±17,65 (Med:63,5)	57,53±14,75 (Med:56,5)	11,48	**0,01**	1<2

KW:Kruskal Wallis-H test

****p<0.05***

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (KW=7,41; p>0,05). Davranış problemleri alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 8,12±3,70 (Med:7,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 8,84±3,40 (Med:9,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 8,91±2,72 (Med:9,5) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 9,97±3,91 (Med:9,5) olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (KW=7,76; p>0,05). Heyecansal sınırlılık alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 9,95±4,91 (Med:8,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 10,87±4,56 (Med:10,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 12,55±5,33 (Med:11,5) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 12,00±5,52 (Med:12,0) olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (KW=6,88; p>0,05). Duyuşsal alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 10,81±3,72 (Med:11,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 11,00±3,74 (Med:11,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 11,36±2,84 (Med:11,0) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 12,45±3,55 (Med:13,0) olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (KW=5,32; p>0,05). Bilişsel yapılandırma alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 11,95±4,66 (Med:12,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 12,40±4,87 (Med:12,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 13,59±3,91 (Med:13,0) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 13,84±4,73 (Med:14,5) olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (KW=10,48; p>0,05). Uyku problemleri alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 6,34±3,37 (Med:5,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 7,82±3,87 (Med:7,5), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 8,41±2,72 (Med:8,0) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 8,03±4,05 (Med:7,5) olarak hesaplanmıştır.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (KW=9,20; p<0,05). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, hasarsız evde yaşayan annelerin travma düzeyinin ağır hasarlı evde yaşayan annelerden anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, hasarsız evde yaşayan annelerin deprem sonrası travma düzeylerinin, ağır hasarlı evde yaşayan annelere kıyasla daha düşük olduğunu göstermektedir. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 47,16±16,73 (Med:44,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 50,94±17,01 (Med:51,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 54,82±15,08 (Med:53,0) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 56,29±17,78 (Med:59,5) olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyularından biri olan açıklık puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (KW=2,88; p>0,05). Açıklık alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 3,77±1,49 (Med:4,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 4,14±1,86 (Med:4,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 4,45±2,36 (Med:4,0) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 4,13±1,63 (Med:4,0) olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (KW=11,75; p<0,01). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, hasarsız ve az hasarlı evde yaşayan annelerin amaçlar puanının orta hasarlı evde yaşayan annelerden anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, hasarsız ve az hasarlı evde yaşayan annelerin, olumsuz duygular yaşarken hedeflerine odaklanma konusunda orta hasarlı evde yaşayan annelere kıyasla daha az güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Amaçlar alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 6,76±2,70 (Med:6,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 7,18±2,77 (Med:7,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 9,23±3,22 (Med:9,0) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 7,45±2,60 (Med:7,0) olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (KW=11,48; p<0,01). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, hasarsız ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerin dürtü puanının orta hasarlı evde yaşayan annelerden anlamlı

derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, hasarsız ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerin dürtü kontrolü konusunda, orta hasarlı evde yaşayan annelere göre daha az güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Dürtü alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 5,22±2,51 (Med:5,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 5,56±2,34 (Med:5,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 7,27±3,34 (Med:6,5) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 4,97±2,43 (Med:5,0) olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (KW=13,46; p<0,01). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, hasarsız evde yaşayan annelerin strateji puanları orta hasarlı evde yaşayan annelerden anlamlı düzeyde daha düşüktür. Bu durum, hasarsız evde yaşayan annelerin duygu düzenleme stratejileri kullanma becerisinin, orta hasarlı evde yaşayan annelere göre daha iyi düzeyde olduğunu göstermektedir. Stratejiler alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 8,46±3,77 (Med:7,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 9,47±3,97 (Med:9,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 12,05±4,88 (Med:11,5) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 8,74±3,20 (Med:8,0) olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (KW=13,37; p<0,01). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, hasarsız ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerin kabul etmeme puanları, orta hasarlı evde yaşayan annelerden anlamlı düzeyde daha düşüktür. Bu durum, hasarsız ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerin olumsuz duyguları kabul etme konusunda, orta hasarlı evde yaşayan annelere kıyasla daha az güçlük yaşadığını ortaya koymaktadır. Kabul etmeme alt boyut puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 5,28±2,39 (Med:5,0), az hasarlı evde yaşayan annelerde 6,07±2,79 (Med:6,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 7,86±3,44 (Med:7,5) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 5,37±2,48 (Med:5,0) olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (KW=12,81; p<0,01). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, hasarsız evde yaşayan annelerin duygu düzenleme güçlüğü puanları, orta hasarlı evde yaşayan annelerden istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşüktür. Bu durum, hasarsız evde yaşayan annelerin, orta

hasarlı evde yaşayan annelere kıyasla duygularını düzenleme konusunda daha az güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı hasarsız evde yaşayan annelerde 29,49±10,93 (Med:26,5), az hasarlı evde yaşayan annelerde 32,42±11,75 (Med:32,0), orta hasarlı evde yaşayan annelerde 40,86±15,64 (Med:37,5) ve ağır hasarlı evde yaşayan annelerde 30,66±10,42 (Med:28,5) olarak saptanmıştır.

Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, evin hasar durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (KW=11,48; p<0,01). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, hasarsız evde yaşayan çocukların Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanlarının, az hasarlı evde yaşayan çocuklardan anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, hasarsız evde yaşayan çocukların psikososyal durumlarının az hasarlı evde yaşayan çocuklara göre daha olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı sırasıyla hasarsız evde yaşayan çocuklarda 55,41±16,63 (Med:53,5), az hasarlı evde yaşayan çocuklarda 62,50±17,56 (Med:62,5), orta hasarlı evde yaşayan çocuklarda 66,14±17,65 (Med:63,5) ve ağır hasarlı evde yaşayan çocuklarda 57,53±14,75 (Med:56,5) olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6.10. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının Depremden Sonra Konteyner veya Çadırda Yaşama Durumuna Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	**Depremden Sonra Konteyner veya Çadırda Yaşama Durumu**	**n**	**X̄±ss**	**t**	**sd**	**p**
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış Problemleri	Evet	138	8,61±3,59	-0,96	258	0,34
		Hayır	122	9,03±3,50			
	Heyecansal Sınırlılık	Evet	138	10,76±4,42	-0,54	258	0,59
		Hayır	122	11,09±5,44			
	Duyuşsal	Evet	138	10,96±3,73	-1,05	258	0,29
		Hayır	122	11,44±3,57			
	Bilişsel Yapılandırma	Evet	138	12,09±4,68	-1,78	258	0,08
		Hayır	122	13,14±4,77			

	Ölçek ve alt boyutlar	Depremden Sonra Konteyner veya Çadırda Yaşama Durumu	n	X̄±ss	t	sd	p
	Uyku Problemleri	Evet	138	7,18±3,69	-1,36	258	0,17
		Hayır	122	7,81±3,77			
	DSTDBÖ Toplam Puanı	Evet	138	49,61±16,76	-1,37	258	0,17
		Hayır	122	52,52±17,38			
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	Evet	138	4,05±1,71	-0,10	258	0,92
		Hayır	122	4,07±1,86			
	Amaçlar	Evet	138	7,26±2,90	-0,07	258	0,94
		Hayır	122	7,29±2,75			
	Dürtü	Evet	138	5,33±2,49	-1,25	258	0,21
		Hayır	122	5,73±2,61			
	Stratejiler	Evet	138	9,22±3,83	-0,29	258	0,77
		Hayır	122	9,37±4,18			
	Kabul Etmeme	Evet	138	5,63±2,59	-1,65	258	0,10
		Hayır	122	6,20±2,94			
	DDGÖ Toplam Puanı	Evet	138	31,50±11,57	-0,77	258	0,44
		Hayır	122	32,66±12,52			
Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Evet	138	57,91±16,69	-2,16	258	**0,03**
		Hayır	122	62,49±17,53			

***t: Bağımsız örneklem t test**

****p<0.05**

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-0,96; p>0,05). Davranış problemleri alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 8,61±3,59, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 9,03±3,50 olarak bulunmuştur.

DSTDBÖ alt boyutlarından olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-0,54; p>0,05). Heyecansal sınırlılık alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 10,76±4,42, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 11,09±5,44 olarak bulunmuştur.

DSTDBÖ alt boyutlarından olan duyuşsal alt boyut puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-1,05; p>0,05). Duyuşsal alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 10,96±3,73, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 11,44±3,57 olarak bulunmuştur.

DSTDBÖ alt boyutlarından olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-1,78; p>0,05). Bilişsel yapılandırma alt boyut puanı konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 12,09±4,68, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için 13,14±4,77 olarak bulunmuştur.

DSTDBÖ alt boyutlarından olan uyku problemleri alt boyut puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-1,36; p>0,05). Uyku problemleri alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 7,18±3,69, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 7,81±3,77 olarak bulunmuştur.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-1,37; p>0,05). DSTDBÖ toplam puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 49,61±16,76, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 52,52±17,38 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutlarından biri olan açıklık puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-0,10; p>0,05). Açıklık alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 4,05±1,71, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 4,07±1,86 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık

göstermemektedir (t=-0,07; p>0,05). Amaçlar alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 7,26±2,90, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 7,29±2,75 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanı depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-1,25; p>0,05). Dürtü alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 5,33±2,49, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 5,73±2,61 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-0,29; p>0,05). Stratejiler alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 9,22±3,83, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 9,37±4,18 olarak bulunmuştur.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-1,65; p>0,05). Kabul etmeme alt boyut puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 5,63 ± 2,59, konteyner veya çadırda yaşamayan yaşamayan anneler için ise 6,20 ± 2,94 olarak bulunmuştur.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (t=-0,77; p>0,05). Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı, konteyner veya çadırda yaşayan anneler için 31,50 ± 11,57, konteyner veya çadırda yaşamayan anneler için ise 32,66 ± 12,52 olarak bulunmuştur.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (t=-2,16; p<0,05). Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı, konteyner veya çadırda yaşayan çocuklarda (57,91±16,69), konteyner veya çadırda yaşamayan çocuklardan (62,49±17,53) daha düşük bulunmuştur. Bu durum, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşamış çocukların psikososyal durumlarının, konteyner veya çadırda yaşamamış çocuklara göre daha olumlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 6.11. Ölçeklerin Toplam Puan ve Alt Boyut Puanlarının İlçelere Göre Dağılımı

	Ölçek ve alt boyutlar	İlçe	n	$\bar{X}$±ss	F	p	Grup
Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği	Davranış problemleri	Dulkadiroğlu[1]	90	8,84±3,73	1,32	0,27	
		Onikişubat[2]	88	8,38±3,43			
		Türkoğlu[3]	81	9,26±3,46			
	Heyecansal sınırlılık	Dulkadiroğlu[1]	90	10,66±5,31	2,05	0,13	
		Onikişubat[2]	88	10,36±4,14			
		Türkoğlu[3]	81	11,81±5,20			
	Duyuşsal	Dulkadiroğlu[1]	90	11,44±3,71	4,48	**0,01**	2<3
		Onikişubat[2]	88	10,31±3,26			
		Türkoğlu[3]	81	11,91±3,84			
	Bilişsel yapılandırma	Dulkadiroğlu[1]	90	12,78±4,62	4,99	**0,01**	2<3
		Onikişubat[2]	88	11,44±4,78			
		Türkoğlu[3]	81	13,69±4,58			
	Uyku problemleri	Dulkadiroğlu[1]	90	7,39±3,94	2,79	0,06	
		Onikişubat[2]	88	6,90±3,43			
		Türkoğlu[3]	81	8,23±3,74			
	DSTDBÖ Toplam Puanı	Dulkadiroğlu[1]	90	51,11±17,83	4,20	**0,02**	2<3
		Onikişubat[2]	88	47,39±15,47			
		Türkoğlu[3]	81	54,91±17,25			
Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği	Açıklık	Dulkadiroğlu[1]	90	4,07±2,05	1,85	0,16	
		Onikişubat[2]	88	3,81±1,35			
		Türkoğlu[3]	81	4,33±1,85			
	Amaçlar	Dulkadiroğlu[1]	90	7,06±3,08	1,01	0,36	
		Onikişubat[2]	88	7,17±2,78			
		Türkoğlu[3]	81	7,64±2,57			
	Dürtü	Dulkadiroğlu[1]	90	5,53±3,01	0,03	0,97	
		Onikişubat[2]	88	5,55±2,39			
		Türkoğlu[3]	81	5,46±2,16			
	Stratejiler	Dulkadiroğlu[1]	90	9,00±4,17	0,53	0,59	
		Onikişubat[2]	88	9,25±4,14			
		Türkoğlu[3]	81	9,63±3,63			

	Ölçek ve alt boyutlar	İlçe	n	$\bar{X}$±ss	F	p	Grup
	Kabul etmeme	Dulkadiroğlu[1]	90	5,83±3,09	0,86	0,42	
		Onikişubat[2]	88	5,66±2,46			
		Türkoğlu[3]	81	6,21±2,73			
	DDGÖ Toplam Puanı	Dulkadiroğlu[1]	90	31,49±13,50	0,63	0,53	
		Onikişubat[2]	88	31,43±11,47			
		Türkoğlu[3]	81	33,27±10,92			
Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı	Dulkadiroğlu[1]	90	58,34±18,29	2,34	0,10	
		Onikişubat[2]	88	58,70±16,46			
		Türkoğlu[3]	81	63,48±16,59			

***F: Tek yönlü varyans analizi**

****p<0.05**

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) alt boyutu olan davranış problemleri puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=1,32; p>0,05). Dulkadiroğlu ilçesinde 8,84±3,73, Onikişubat ilçesinde 8,38±3,43 ve Türkoğlu ilçesinde 9,26±3,46 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan heyecansal sınırlılık alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,05; p>0,05). Dulkadiroğlu ilçesinde 10,66±5,31, Onikişubat ilçesinde 10,36±4,14 ve Türkoğlu ilçesinde 11,81±5,20 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan duyuşsal alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (F=4,48; p<0,05). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, Onikişubat ilçesindeki annelerin duyuşsal puanlarının Türkoğlu ilçesindeki annelere kıyasla anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir (2<3). Bu durum, Onikişubat ilçesindeki annelerin, Türkoğlu ilçesindeki annelere kıyasla deprem sonrası daha düşük düzeyde duygusal travma tepkisi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Duyuşsal alt boyut puanları sırasıyla Dulkadiroğlu

ilçesinde 11,44±3,71, Onikişubat ilçesinde 10,31±3,26 ve Türkoğlu ilçesinde 11,91±3,84 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan bilişsel yapılandırma alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,99$; $p<0,05$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, Onikişubat ilçesindeki annelerin Bilişsel Yapılandırma puanlarının Türkoğlu ilçesindeki annelere kıyasla anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir ($2<3$). Bu durum, Onikişubat ilçesinde yaşayan annelerin, Türkoğlu ilçesinde yaşayanlara göre travmatik deneyimlerini zihinsel olarak yeniden yapılandırma becerilerinin daha gelişmiş olduğunu göstermektedir. Bilişsel yapılandırma alt boyut puanları sırasıyla Dulkadiroğlu ilçesinde 12,78±4,62, Onikişubat ilçesinde 11,44±4,78 ve Türkoğlu ilçesinde 13,69±4,58 olarak hesaplanmıştır.

DSTDBÖ alt boyutlarından biri olan uyku problemleri alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=2,79$; $p>0,05$). Dulkadiroğlu ilçesinde 7,39±3,94, Onikişubat ilçesinde 6,90±3,43 ve Türkoğlu ilçesinde 8,23±3,74 olarak hesaplanmıştır.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($F=4,20$; $p<0,05$). Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, Onikişubat ilçesindeki annelerin Deprem Sonrası Travma Düzeyi puanlarının Türkoğlu ilçesindeki annelere kıyasla anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir ($2<3$). Bu sonuç, Onikişubat ilçesinde yaşayan annelerin deprem sonrası travma düzeyinin, Türkoğlu ilçesinde yaşayanlara göre anlamlı şekilde daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanları sırasıyla Dulkadiroğlu ilçesinde 51,11±17,83, Onikişubat ilçesinde 47,39±15,47 ve Türkoğlu ilçesinde 54,91±17,25 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ) alt boyutlarından biri olan açıklık puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1,85$; $p>0,05$). Dulkadiroğlu ilçesinde 4,07±2,05, Onikişubat ilçesinde 3,81±1,35 ve Türkoğlu ilçesinde 4,33±1,85 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan amaçlar alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($F=1,01$; $p>0,05$). Dulkadiroğlu

ilçesinde 7,06±3,08, Onikişubat ilçesinde 7,17±2,78 ve Türkoğlu ilçesinde 7,64±2,57 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan dürtü alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,03; p>0,05). Dulkadiroğlu ilçesinde 5,53±3,01, Onikişubat ilçesinde 5,55±2,39 ve Türkoğlu ilçesinde 5,46±2,16 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan stratejiler alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,53; p>0,05). Dulkadiroğlu ilçesinde 9,00±4,17, Onikişubat ilçesinde 9,25±4,14 ve Türkoğlu ilçesinde 9,63±3,63 olarak hesaplanmıştır.

DDGÖ alt boyutlarından biri olan kabul etmeme alt boyut puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,86; p>0,05). Dulkadiroğlu ilçesinde 5,83±3,09, Onikişubat ilçesinde 5,66±2,46 ve Türkoğlu ilçesinde 6,21±2,73 olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=0,63; p>0,05). Dulkadiroğlu ilçesinde 31,49±13,50, Onikişubat ilçesinde 31,43±11,47 ve Türkoğlu ilçesinde 33,27±10,92 olarak hesaplanmıştır.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanları, ilçelere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (F=2,34; p>0,05). Dulkadiroğlu ilçesinde 58,34±18,29, Onikişubat ilçesinde 58,70±16,46 ve Türkoğlu ilçesinde 63,48±16,59 olarak hesaplanmıştır.

6.3. Ölçeklerden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Bu bölümde, Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Formu ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği'nden elde edilen toplam puanlar ile alt boyut puanları arasındaki ilişkileri ortaya koyan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6.12. Ölçek Puanları Arası İlişkiye Yönelik Bulgular

		Açıklık	Amaçlar	Dürtü	Stratejiler	Kabul Etmeme	DDGÖ Ölçeği Toplam Puanı	Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği Toplam Puanı
Davranış Problemleri	r	,476**	,521**	,374**	,469**	,364**	,512**	,427**
	p	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Heyecansal Sınırlılık	r	,516**	,525**	,431**	,530**	,453**	,571**	,442**
	p	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Duyuşsal	r	,410**	,458**	,298**	,363**	,375**	,438**	,328**
	p	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Bilişsel Yapılandırma	r	,429**	,468**	,259**	,347**	,333**	,420**	,357**
	p	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Uyku Problemleri	r	,441**	,451**	,368**	,449**	,350**	,479**	,455**
	p	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
DSTDBÖ Toplam Puanı	r	,551**	,585**	,418**	,522**	,455**	,586**	,485**
	p	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01	<0,01
Açıklık	r							,468**
	p							<0,01
Amaçlar	r							,436**
	p							<0,01
Dürtü	r							,493**
	p							<0,01
Stratejiler	r							,508**
	p							<0,01
Kabul Etmeme	r							,467**
	p							<0,01
DDGÖ Toplam Puanı	r							,552**
	p							<0,01

r: Pearson korelasyon katsayısı
****p<0.01***

DSTDBÖ alt boyutlarından davranış problemleri alt boyutu sırasıyla DDGÖ alt boyutlarından açıklık alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,476, p<0,01), amaçlar alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,521, p<0,01), dürtü alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,374, p<0,01), stratejiler alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,469, p<0,01), kabul etmeme alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,364, p<0,01), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,512, p<0,01) ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanıyla da pozitif yönde orta düzeyde (r=0,427, p<0,01) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

DSTDBÖ alt boyutlarından heyecansal sınırlılık alt boyutu sırasıyla DDGÖ alt boyutlarından açıklık alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,516, p<0,01), amaçlar alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,525, p<0,01), dürtü alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,431, p<0,01), stratejiler alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,530, p<0,01), kabul etmeme alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,453, p<0,01), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,571, p<0,01) ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanıyla da pozitif yönde orta düzeyde (r=0,442, p<0,01) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

DSTDBÖ alt boyutlarından duyuşsal alt boyutu sırasıyla DDGÖ alt boyutlarından açıklık alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,410, p<0,01), amaçlar alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,458, p<0,01), dürtü alt boyutu ile pozitif yönde düşük düzeyde (r=0,298, p<0,01), stratejiler alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,363, p<0,01), kabul etmeme alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,375, p<0,01), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,438, p<0,01) ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,328, p<0,01) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

DSTDBÖ alt boyutlarından bilişsel yapılandırma alt boyutu sırasıyla DDGÖ alt boyutlarından açıklık alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,429, p<0,01), amaçlar alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,468, p<0,01), dürtü alt boyutu ile pozitif yönde düşük düzeyde (r=0,259, p<0,01), stratejiler alt boyutu ile pozitif

yönde orta düzeyde (r=0,347, p<0,01), kabul etmeme alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,333, p<0,01), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,420, p<0,01) ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,357, p<0,01) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

DSTDBÖ alt boyutlarından uyku problemleri alt boyutu sırasıyla DDGÖ alt boyutların açıklık alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,441, p<0,01), amaçlar alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,451, p<0,01), dürtü alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,368, p<0,01), stratejiler alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,449, p<0,01), kabul etmeme alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,350, p<0,01), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,479, p<0,01) ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,455, p<0,01) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı sırasıyla DDGÖ alt boyutlarından açıklık alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,551, p<0,01), amaçlar alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,585, p<0,01), dürtü alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,418, p<0,01), stratejiler alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,522, p<0,01), kabul etmeme alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,455, p<0,01), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,586, p<0,01) ve Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,485, p<0,01) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanı sırasıyla DDGÖ alt boyutlarından açıklık alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,468, p<0,01), amaçlar alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,436, p<0,01), dürtü alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,493, p<0,01), stratejiler alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,508, p<0,01), kabul etmeme alt boyutu ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,467, p<0,01), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ile pozitif yönde orta düzeyde (r=0,552, p<0,01) anlamlı şekilde ilişkili olduğu belirlenmiştir.

7. TARTIŞMA

Bu araştırma, depremzede annelerin deprem sonrası travma düzeyleri ve duygu düzenleme becerileri ile 3-6 Yaş aralığındaki çocuklarının psikososyal durumu arasında bir ilişki olup olmadığının incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Bu bölümde, sırasıyla ölçeklerden alınan puanlara ilişkin bulgular, ölçek puanlarının demografik özelliklere göre dağılımına ilişkin bulgular ve ölçeklerden alınan puanlar arasındaki ilişkiye yönelik bulguların tartışmasına yer verilmiştir.

7.1. Ölçeklerden Alınan Puanlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan deprem sonrası travma düzeyi; davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma, uyku problemleri olmak üzere beş alt boyut ve Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanlarına ilişkin bulguların tartışmasına aşağıda yer verilmiştir.

Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ) toplam puanları incelendiğinde, annelerin deprem sonrası travma düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Alt boyutlar incelendiğinde ise davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma ve uyku problemleri alanlarında benzer şekilde orta düzeyde travma belirtileri gözlemlenmiştir (Bkz. Tablo 6.1.). Annelerin, özellikle duyuşsal ve bilişsel yapılandırma alt boyutlarında diğer alanlara göre nispeten daha fazla etkilenme yaşadıkları görülmüştür. DSTDBÖ duyuşsal alt boyutu, travmaya karşı verilen duygusal tepkileri, hassasiyet artışını ve yaşama bakıştaki değişimleri; bilişsel yapılandırma alt boyutu ise travma sonrası zihinde oluşan düşünce kalıplarını, travmatik anının zihinde tekrar yaşanmasını, kaygı ve endişeleri ifade etmektedir (98). Alanda ilgili konu üzerinde yapılan çalışmalarda, depremin bireyler üzerindeki etkileri incelenmiş olup özellikle kadınların deprem sonrası yaşadığı psikolojik etkilerin daha belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmüştür (60,62,69,75). Demirci ve Avcu (61) tarafından yapılmış bir çalışmada, kadınların afet süreçlerinde karamsarlık, stres, travma, uyku problemleri, anıların hatırlanamaması sonucunda duyulan üzüntü ve endişe gibi psikolojik belirtileri ve bilişsel sağlık sorunlarını daha sık yaşadığı bulunmuştur. Özer'in (60) depremzedelerle yaptığı çalışmada ise kadınların psikolojik sağlamlık ve stresle başa çıkma düzeylerinin erkeklerden daha düşük olduğu saptanmıştır. Alan yazındaki mevcut çalışmalar, bu çalışmada elde

edilen bulgularla örtüşmektedir ve depremzede annelerin özellikle duyuşsal ve bilişsel zorlukları aşmakta güçlük çektikleri ve stresle baş etme noktasında zorlandıklarını ortaya koymaktadır. Kvestad ve arkadaşlarının (74) depremzede annelerle gerçekleştirdiği çalışmada ise depremin üzerinden yirmi ay geçmesine rağmen annelerin %24'ünün hala yüksek düzeyde TSSB semptomları gösterdiği bulunmuştur. Bu çalışmada da benzer şekilde depremin üzerinden yaklaşık iki yıl geçmesine rağmen annelerde orta düzeyde TSSB belirtilerinin devam ettiği görülmektedir.

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan duygu düzenleme becerisi; açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme olmak üzere beş alt boyut ve Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanlarına ilişkin bulguların tartışmasına aşağıda yer verilmiştir.

Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ-16) toplam puanları incelendiğinde, depremzede annelerin duygularını düzenleme konusunda düşük ila orta düzey arasında güçlük yaşadıkları belirlenmiştir. Alt boyutlar incelendiğinde ise açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler ve kabul etmeme alt boyut alanlarında da benzer şekilde düşük ila orta düzeyde etkilenme bulunmuştur (Bkz. Tablo 6.1.). DDGÖ-16 alt boyutları, duyguları düzenleme sürecinin farklı yönlerini yansıtmaktadır. Alan yazın incelendiğinde, yapılan çalışmalarda, kadınlarda deprem sonrası duygusal zorlukların ve duygu düzenleme güçlüklerinin belirgin bir şekilde ortaya çıktığı görülmüştür (74,76). Önder'in (58) depremzedelerle yaptığı çalışmada, kadınların erkeklere kıyasla kendilik algılarına ilişkin daha olumsuz değerlendirmelere sahip olduğu, öz değer ve kendilerini birey olarak tanımlama konusunda güçlük yaşadıkları saptanmıştır. Yapılan bir başka çalışmada, depremden etkilenen bireylerde algılanan sosyal destek ile duygu düzenleme güçlüğü arasında anlamlı bir ilişki olduğu; sosyal destek algısı arttıkça duygu düzenleme güçlüğünün azaldığı ve kadınların sosyal destek algılarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca, Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği'nin açıklık alt boyutunun algılanan sosyal destek düzeyini anlamlı şekilde yordadığı sonucuna ulaşılmıştır (59). Buna göre, annelerin duygularını ifade etmede yaşadığı zorluklar arttıkça, algıladıkları sosyal destek düzeyinin azaldığı görülmüştür. Bu çalışmadaki bulgulara göre, annelerin DDGÖ-16 açıklık alt boyutundaki puanlarının diğer alanlara göre daha düşük olmasının; duygularını ifade etme

konusunda diğer alanlara göre daha az zorluk yaşadıklarını ve bu durumun sosyal destek algıları ile paralel olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırmanın bağımlı değişkeni olan çocukların psikososyal durumu, 3-6 Yaş Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanlarına ilişkin bulguların tartışmasına aşağıda yer verilmiştir.

Çalışmanın 3-6 Yaş Çocuklar için Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği (ÇİPDDÖ) toplam puanları incelendiğinde, depremzede çocukların psikososyal açıdan orta düzeyde etkilendiği saptanmıştır (Bkz. Tablo 6.1.). ÇİPDDÖ, okul öncesi dönemdeki çocukların psikososyal iyi oluşunu ebeveynleri aracılığıyla ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçekte uyku düzeni, iştah, tuvalet kontrolü, duygusal tepkiler, dikkat ve bellek sorunları, sosyal etkileşim, dışa yönelimli problem davranışlar ve kendine zarar verme davranışları gibi pek çok alan yer almaktadır (102). Alan yazında yapılan önceki çalışmalarda, afetlerin etkilerinin okul öncesi dönemdeki çocuklarda daha çok psikososyal sorunlar ile ortaya çıktığı görülmüştür (65,81). Depremzede çocuk ve ebeveynleri ile yapılan bazı çalışmalarda, çocukların; deprem korkusu, depremi sorgulama, evine dönmek istememe, ölüm korkusu, uyuyamama, tahammülsüzlük, öfke patlamaları, anneden ayrılmakta zorlanma, içe kapanma, yaşananları kabullenememe, uyku düzeninde bozulma, beslenme reddi, akran ilişkilerinden kaçınma ve yeni deneyimlere karşı ilgisizlik, içselleştirme, dışsallaştırma ve genel davranış sorunları gibi bazı duygusal ve davranışsal değişiklikler yaşadığı saptanmıştır (65,67,82). Bu bulgular, araştırmamızda gözlenen orta düzeyde psikososyal etkilenmenin, depremzede okul öncesi dönemdeki çocuklarda hem duygusal hem de davranışsal düzeyde çeşitli tepkilerle ortaya çıkabildiği bulgusu ile paralellik göstermektedir.

7.2. Ölçeklerden Alınan Puanların Demografik Özelliklere Göre Dağılımına İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde ölçeklerden alınan puanların öğrenim düzeyi, çocuk sayısı, çocuk dışında evde bakmakla yükümlü olunan birinin olma durumu, çalışma durumu, algılanan gelir düzeyi, depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumu, depremde aile veya yakınların vefat etme durumu, evin hasar durumu, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumu ve ilçelere göre dağılım gibi değişkenlere ilişkin elde edilen bulguların tartışmasına yer verilmiştir.

Annelerin öğrenim düzeyine göre DSTDBÖ toplam puan ve alt boyutları ve DDGÖ-16 toplam puan ve alt boyutları ile ÇİPDDÖ toplam puanları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında, öğrenim düzeyine göre travma sonrası stres belirtilerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığını bildiren araştırmalar yer almaktadır (107,108). Yapılan bazı çalışmalar ise düşük öğrenim düzeyinin travma sonrası stres belirtilerini artıran faktörler arasında olduğunu ortaya koymuştur (74,109,110). Benzer şekilde yapılan bazı çalışmalarda, öğrenim düzeyi arttıkça bireylerin duygu düzenlemede daha işlevsel stratejiler kullandıkları saptanmıştır (111,112). Bu çalışmada, yalnızca travma yaşamış annelerin değerlendirilmiş olması, öğrenim düzeyine göre duygu düzenleme güçlüğü ve deprem sonrası travma düzeyi puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmamasında etkili olabilir. Alan yazında, annelerin öğrenim düzeyine göre çocukların psikososyal durumlarında anlamlı farklılık olmadığını bildiren çalışmalar bulunmakla birlikte (113-115), bazı çalışmalar ise düşük öğrenim düzeyine sahip annelerin çocuklarında daha fazla davranış problemi ve duygu düzenleme güçlükleri olduğunu ortaya koymuştur (116,107). Bu çalışmadaki bulguların farklılık göstermemesi, deprem gibi ağır travmatik deneyimlerin çocukların psikososyal durumları üzerinde, annenin öğrenim düzeyinden bağımsız olarak olumsuz etkiler yaratmasından kaynaklanıyor olabilir. Dolayısıyla bu durum, şiddetli travmatik olayların, öğrenim düzeyinin, duygu düzenleme, travma belirtileri ve çocukların psikososyal durumları üzerindeki olası koruyucu etkisini sınırlandırabileceğini düşündürmektedir.

Annelerin çocuk sayısına göre DSTDBÖ toplam puan ve alt boyutları, DDGÖ-16 toplam puan ve alt boyutları ile ÇİPDDÖ toplam puanları açısından anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Alan yazında, çocuk sayısına göre travma sonrası stres belirtilerinde anlamlı farklılık olduğunu bildiren araştırmalar yer almaktadır (108,118). Yılmaz'ın (108) çalışmasında, üç ve daha fazla çocuğu olan annelerin, daha az çocuğu bulunan annelere kıyasla TSSB aşırı uyarılmışlık alt boyutundan daha düşük puan aldıkları belirlenmiştir. Araştırmacı, bu durumu ani tehlike karşısında annelerin geliştirdiği tepkisel mekanizmalarla ilişkilendirmekte ve çocuk sayısının bu süreçte belirleyici bir rol oynayabileceğini öne sürmektedir. Yapılan bazı çalışmalarda ise çocuk sahibi olan bireylerin TSSB düzeyinin çocuk sahibi olmayan bireylere göre daha yüksek olduğu, TSSB'nin ebeveynlik stresi

aracılığıyla ortaya çıktığı saptanmıştır (118,119). Bu çalışmada da, çocuğu ya da çocuklarından en az biri 3-6 yaş aralığında olan ebeveynlerle çalışılmıştır. Dolayısıyla ebeveynlikten kaynaklanan stres düzeyinin de yordayıcı etkisi olduğu ve bu nedenle çocuk sayısının DSTDBÖ, DDGÖ-16 ile ÇİPDDÖ puanlarında anlamlı bir farklılığa yol açmadığı düşünülmektedir.

Annelerin, çocuk dışında evde bakmakla sorumlu olduğu birinin olma durumuna göre DSTDBÖ toplam ve alt boyutlarında anlamlı farklılık bulunmuştur. Bu çalışmada, bakım sorumluluğu bulunan annelerin DSTDBÖ toplam puanı ve heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma alt boyut puanlarının bakım sorumluluğu bulunmayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu durum, özellikle deprem gibi yüksek düzeyde stres yaratan olaylar sonrasında hem çocuğa hem de başka bireylere bakım verme sorumluluğunun, annelerin travmaya bağlı duygusal ve bilişsel belirtileri yoğun yaşamasına etki ettiğini göstermektedir. Alan yazında, bakım veren evli kadınların daha yüksek düzeyde bakım yükü, kaygı, depresyon ve stres yaşadığı tespit edilmiştir (121-125). Bu çalışmadaki bulgular, özellikle kronik stres altında olan bakım veren bireylerin, bakım verme öyküsü olmayan bireylere kıyasla daha fazla fiziksel ve psikolojik sorun yaşadıklarını bildiren önceki araştırmalarla uyumludur (127-132).

Annelerin, çocuk dışında evde bakmakla sorumlu olduğu birinin olma durumuna göre DDGÖ-16 toplam ve alt boyutları ile ÇİPDDÖ toplam puanlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Yapılan çeşitli çalışmalarda, bakım veren kadınların bu sorumluluğu yerine getirirken psikolojik, sosyal ve duygusal zorluklar yaşadıklarını ve önemli bir kısmının en az bir kronik fiziksel hastalık ve psikolojik problemle karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir (128,132). Gözübüyük Tamer'in (127) yapmış olduğu bir çalışmada, bakım veren kadınların en fazla zorluk yaşadıkları durumun kendilerine ve çocuklarına yeterince zaman ayıramamak olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada, anlamlı farklılık çıkmaması bireysel başa çıkma becerileri, ebeveynlik becerileri, sosyal destek düzeyi ya da bakım verilen kişinin ihtiyaçlarının farklılığı gibi etkenlerle açıklanabilir.

Annelerin, çalışma durumuna göre DSTDBÖ toplam puanı ve alt boyut puanları ile DDGÖ-16 toplam puanı ve alt boyut puanları anlamlı farklılık göstermemektedir.

Alan yazın incelendiğinde, farklı bulgulara ulaşmış olan çalışmalara rastlanmıştır. Depremzedelerle yapılan bazı çalışmalarda, çalışan annelerin duygu düzenleme güçlüğü ve travma sonrası stres düzeylerinin çalışmayanlara kıyasla daha düşük olduğu; düzenli işi olmayan annelerin ise daha yüksek düzeyde depresyon ve TSSB belirtileri gösterdiği bulunmuştur (28,62,108). Bu çalışmada, çalışma durumunun annenin duygu düzenleme güçlüğü ve TSSB düzeyini etkilememiş olması, travma sonrası yaşantılarda bireysel başa çıkma becerilerinin ve diğer sosyal destek sistemlerinin daha belirleyici olabileceğini düşündürmektedir. Alan yazında çalışma durumunun anlamlı farklılığa yol açmadığı, bireysel başa çıkma stratejilerinin bu noktada önem kazandığını belirten çalışmalar yer almaktadır (59,109).

Annelerin çalışma durumuna göre ÇİPDDÖ toplam puanları, istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir. Alan yazında, bu bulgularla uyumlu çalışmalar bulunmakla birlikte (28) farklı bulgulara ulaşmış olan çalışmalara da rastlanmıştır. Erata ve Özbey (126) tarafından yapılan bir çalışmada, annesi çalışan okul öncesi dönemdeki çocukların çalışmayanlara kıyasla sosyal duygusal iyi oluş ve psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada, anlamlı farklılık çıkmamış olması, dijitalleşen yaşamın sağladığı olanaklarla ilişkili olabilir. Sosyal yaşantılar ve destek sistemleri annenin ruhsal iyi oluşu ve çocuğu ile olan ilişkisinde etkili olsa da günümüzde anneler, teknolojik araçlar sayesinde ihtiyaç duydukları hizmet ve kaynaklara kolaylıkla ulaşabilmektedir. Ayrıca eğitim materyalleri, çevrim içi danışmanlık hizmetleri, çocuk gelişimiyle ilgili içerikler ve sosyal destek ağları gibi birçok imkâna internet üzerinden erişim sağlanabilmektedir. Bu durum, annelerin çalışma durumundan bağımsız olarak çocuklarının ihtiyaçlarına benzer düzeyde yanıt verebilmelerine olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla, annelerin çalışıyor ya da çalışmıyor olmalarının çocukların psikososyal durumları üzerinde anlamlı bir fark yaratmaması, dijital teknolojilerin sunduğu bu dengeleyici etkiden kaynaklanıyor olabilir.

Annelerin algılanan gelir düzeyine göre DSTDBÖ toplam puanı ve duyuşsal alt boyut puanı, istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin DSTDBÖ toplam ve duyuşsal alt boyut puanlarının, algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. DSTDBÖ duyuşsal alt boyutu, travmaya karşı verilen duygusal

tepkileri, hassasiyet artışını ve yaşama bakıştaki değişimleri ifade etmektedir. Buna göre, algılanan gelir düzeyini düşük olarak algılayan annelerin travmanın duygusal etkilerine karşı daha savunmasız oldukları görülmektedir. Alan yazında, bu bulgularla uyumlu çalışmalara rastlanmaktadır. Yücetürk'ün (118) yaptığı bir çalışmada, asgari ücretin altında gelire sahip bireylerin TSSB düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yılmaz ve Bahadır'ın (133) çalışmasında ise deprem sonrası iş kaybı ve ekonomik sorun yaşayan bireylerin TSSB belirtilerinin, bu sorunlarla karşılaşmayanlara kıyasla daha fazla olduğu bulunmuştur.

Annelerin algılanan gelir düzeyine göre DDGÖ-16 toplam puanı ve amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme puanları anlamlı farklılık göstermiştir. Algılanan gelir düzeyi düşük olan annelerin DDGÖ-16 toplam puanı ve amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme alt boyut puanlarının algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan annelerden anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Zengin Genç'in (28) yapmış olduğu bir çalışmada da düşük gelir düzeyinin, ebeveynlerin duygu düzenleme güçlüğünü anlamlı şekilde artırdığı tespit edilmiştir. Annelerin algılanan gelir düzeyine göre çocukların ÇİPDDÖ toplam puanları da anlamlı farklılık göstermiştir. Algılanan gelir düzeyi düşük olan çocukların ÇİPDDÖ toplam puanları, algılanan gelir düzeyi hem orta hem de iyi olan çocuklara göre anlamlı derecede yüksektir. Pfefferbaum ve arkadaşları (134) yapmış olduğu bir çalışmada, ailedeki düşük gelir düzeyinin çocukların afet sonrası psikososyal durumunu olumsuz etkilediğini bildirmiştir. Bu çalışmadaki bulgular, gelir düzeyini düşük olarak değerlendiren annelerin, orta veya iyi gelir algısına sahip annelere kıyasla, afet sonrası duygularını düzenlemede daha fazla güçlük yaşadığını, travmatik belirtilerinin daha yoğun olduğunu ve çocuklarının psikososyal sorunlarının daha fazla olduğunu göstermektedir.

Annelerin, depremde aile veya yakınlarının göçük altında kalma durumuna göre DSTDBÖ toplam puanı ve alt boyut puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin DSTDBÖ toplam puanı ve davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma, uyku problemleri alt boyut puanları, aile veya yakınları göçük altında kalmayan annelere kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışmada, depremde aile veya yakınları göçük altında kalan annelerin travmanın duygusal ve davranışsal etkileri ile başa çıkmakta

zorlandığı, günlük yaşam fonksiyonlarında belirgin bozulmaların görüldüğü ve geleceğe yönelik planlama motivasyonlarının azaldığı saptanmıştır. Alan yazında benzer şekilde yapılan diğer çalışmalarda da deprem sırasında yakınları göçük altında kalan katılımcıların, kalmayanlara kıyasla TSSB düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (118,133,135). Ayrıca bu kişilerde artan anksiyete, uyku bozuklukları, umutsuzluk hissi ve sosyal geri çekilme gibi tepkiler görüldüğü ve bu durumun psikolojik sağlamlıklarını önemli ölçüde zayıflattığı bulunmuştur (27,31,63).

Annelerin, depremde aile veya yakınlarının göçük altında kalma durumuna göre DDGÖ-16 toplam ve alt boyut puanları ile ÇİPDDÖ toplam puanları anlamlı farklılık göstermemektedir. Alan yazında farklı sonuçlara ulaşmış çalışmalar bulunmaktadır. Çavuşoğlu'nun (135) yaptığı bir çalışmada, deprem sırasında yakınları göçük altında kalan katılımcıların psikolojik esneklikleri, yakınları göçük altında kalmayan katılımcılara kıyasla daha düşük olarak belirlenmiştir. Berkem ve Bildik'in (136) İzmit Depremi sonrasında yaptığı bir çalışmada, deprem sırasında yakın bir aile üyesinin kaybı ve bedenine ulaşılamaması durumunun, çocuklarda ruhsal problemler yaşanmasını artıran bir risk faktörü olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada anlamlı farklılık çıkmamış olması, deprem sonrası sosyal unsurların annelerin duygu düzenleme kapasitelerini koruması ve çocukların psikososyal gelişimi üzerine destek sağlaması gibi etkenlerle ilişkili olabilir.

Annelerin, depremde aile veya yakınlarının vefat etme durumuna göre DSTDBÖ toplam ve alt boyut puanları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir. Depremde aile veya yakınları vefat eden annelerin DSTDBÖ toplam puanı ve davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma, uyku problemleri alt boyut puanları, aile veya yakınları vefat etmeyen annelerden daha yüksek bulunmuştur. Alan yazında yapılan önceki çalışmalar, TSSB düzeyinin depremde aile üyelerinin veya yakınların kaybıyla anlamlı biçimde ilişkili olduğunu ve özellikle yakın bir aile ferdinin kaybının, travmanın psikolojik etkilerini derinleştirdiğini ortaya koymuştur (75,109,137). Bu çalışmada elde edilen bulgular, kayıp yaşayan bireylerin yoğun yas süreçleriyle baş etmek zorunda kalmalarının deprem sonrası travma düzeylerini artırdığını gösteren önceki çalışmalarla uyumludur.

Annelerin, depremde aile veya yakınlarının vefat etme durumuna göre DDGÖ-16 açıklık alt boyut puanları ve amaçlar alt boyut puanları, anlamlı farklılık göstermektedir. Depremde aile veya yakınları vefat eden annelerin açıklık ve amaçlar alt boyut puanları, vefat etmeyenlere göre daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, kayıp yaşayan bireylerin özellikle duygularını tanımlama ve zorlayıcı duygusal durumlarda günlük görevlerini sürdürme becerilerinin olumsuz yönde etkilendiğini göstermektedir. Zengin Genç'in (28) yapmış olduğu bir çalışmada da depremde yakınlarını kaybetmenin ebeveynin duygu düzenlemesini olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, aile veya yakın kaybı yaşayan annelerin olumsuz duygularını düzenlemekte zorlandıklarını ve bu durumun günlük yaşam işlevselliklerini olumsuz etkilediğini göstermektedir. Depremde aile veya yakınlarının vefat etme durumuna göre, annelerin DSTDBÖ toplam ve alt boyut puanları ile DDGÖ-16 açıklık ve amaçlar alt boyut puanları anlamlı farklılık göstermiş olsa da çocukların ÇİPDDÖ toplam puanları anlamlı farklılık göstermemektedir. Yılmaz'ın (108) yapmış olduğu bir çalışmada ise deprem sırasında yakınlarını kaybeden ergenlerin travma sonrası stres düzeylerinin kayıp yaşamayanlara kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda ise deprem öncesinde farklı travmatik deneyimleri bulunan çocukların deprem sonrasında psiksosyal sorun yaşama ihtimalinin daha yüksek olduğu saptanmıştır (82,83). Bu çalışmada anlamlı farklılık bulunmamış olması çocukların yaş ve gelişimsel özellikleri, deprem öncesi yaşantıları ve deprem sonrası sosyal destek sistemlerinden yararlanma düzeyleriyle ilişkili olabilir. Ayrıca ölçeğin anneler tarafından doldurulmuş olması, annenin kendi psikolojik durumu ve algısı doğrultusunda çocuğunu değerlendirmesi nedeniyle çocuğun gerçek içsel yaşantısı tam olarak yansıtılamamış olabilir.

Annelerin evlerinin hasar durumuna DSTDBÖ toplam puanı anlamlı farklılık göstermektedir. Evi hasarsız olan annelerin travma düzeyi, evi ağır hasar görmüş annelere kıyasla anlamlı düzeyde daha düşüktür. Eren ve Akoğlu'nun (138) çalışmasında, evi yıkılan veya ağır hasar gören bireylerin TSSB düzeyleri daha yüksek bulunmuş ayrıca yaşam anlamı ve umut düzeyleri daha düşük tespit edilmiştir. Benzer şekilde yapılan diğer araştırmalarda, evleri hasar gören veya yıkılan bireylerin TSSB düzeylerinin, evleri sağlam kalan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirlenmiştir

(75,139). Bu çalışmadaki bulgular, alan yazında yer alan çalışmalarla tutarlılık göstermektedir.

Annelerin evlerinin hasar durumuna göre DDGÖ-16 toplam puanı ve amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme alt boyut puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Evi hasarsız olan annelerin DDGÖ-16 toplam ve amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme alt boyut puanları evi orta hasarlı olan annelerden anlamlı düzeyde daha düşüktür. Demirbaş Kurtoğlu'nun (62) yapmış olduğu bir çalışmada, depremde evi yıkılan bireylerin depresyon düzeylerinin evi yıkılmayanlara göre daha yüksek olduğu, ayrıca bu bireylerin umutsuzluk ve çaresizlik duygularını yoğun yaşadığı görülmüştür. Alan yazında, genellikle depremde evin yıkılması veya ağır hasar alması durumlarının bireyler üzerindeki etkileri değerlendirilmiştir. Bu çalışmada ise evin orta hasar durumu da değerlendirmeye alınarak farklı hasar düzeylerinin bireylerdeki psikolojik etkileri daha kapsamlı şekilde ele alınmıştır. Evi orta hasarlı olan bireylerin duygu düzenleme güçlüğü düzeyleri; evi az hasarlı, hasarsız ve ağır hasarlı olan bireylerden daha yüksek bulunmuştur. Türkiye'de deprem sonrası orta hasarlı binaların yıkılıp yıkılmayacağı ya da güçlendirilerek kullanıma devam edilip edilemeyeceği uygulamada netlik kazanmış bir durum değildir. Elde edilen bulgular, bu belirsizlik durumunun, bireylerin duygu düzenleme süreçlerini olumsuz yönde etkileyebileceğini düşündürmektedir. Bu sonuçlar, deprem sonrası orta hasarlı yapılarla ilgili uygulamadaki belirsizliklerin giderilmesinin, bireylerin psikolojik iyilik halleri açısından önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Alan yazında evleri felakette yıkılan veya hasar alan bireylere devletin sürdürülebilir bir güvence vermesininin, bireylerin travma sonrası stres semptomlarını azalttığı, konut yardımı aldıktan iki yıl veya daha uzun bir süre geçmiş olan bireylerde olumlu etkilerin en yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır (139).

Çocukların evlerinin hasar durumuna göre ÇİPDDÖ toplam puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Hasarsız evde yaşayan çocukların, ÇİPDDÖ toplam puanlarının az hasarlı evde yaşayan çocuklardan anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, hasarsız evde yaşayan çocukların, az hasarlı evde yaşayanlara kıyasla daha az psikososyal sorun yaşadığını göstermektedir. Tian ve arkadaşlarının (140) çalışmasında, deprem sırasında enkaz altında kalan veya yaralanan kişilere tanıklık eden çocukların, bu travmatik anıları aylar hatta yıllar sonra bile tekrar

zihinlerinde yaşayabildikleri belirtilmiştir. Bu tür doğrudan travmatik yaşantıların, çocukların bilişsel gelişimlerini ve psikososyal durumlarını olumsuz yönde etkileyebileceği vurgulanmıştır. Bu çalışmada, hasarsız evde yaşayan çocukların psikososyal durumlarının daha iyi olmasının; bu çocukların çevrelerinde yıkım ve enkaz gibi travmatik uyaranlara daha az maruz kalmaları ve yaşamlarında daha az olumsuz değişiklik yaşamalarıyla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Annelerin depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre DSTDBÖ toplam ve alt boyut puanları anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu çalışmadaki bulgular, alan yazındaki bazı çalışmalarla farklılık göstermektedir. Aslan ve Önal'ın (141) depremden beş ay sonra yapmış olduğu bir çalışmada, deprem sonrası çadırda, konteynerde veya başkasının evinde yaşamanın, bireylerde TSSB gelişme olasılığını artırdığı saptanmıştır. Demirbaş Kurtoğlu'nun (62) Kahramanmaraş depremlerinden üç ay sonra yapmış olduğu bir çalışmada, depremden sonra çadır veya konteynerda kalan bireylerin depresyon, anksiyete ve travma sonrası stres düzeylerinin çadır veya konteynerda kalmayan bireylere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmadaki bulguların farklılık göstermemesinde, söz konusu çalışmaların depremin akut döneminde hem kadın hem erkek bireylerle gerçekleştirilmiş olmasına karşın, bu çalışmanın depremden yaklaşık iki yıl sonra yalnızca kadın katılımcılarla yürütülmüş olması etkili olabilir. Travmatik olaylardan hemen sonra ortaya çıkan akut tepkiler zamanla değişebilir; bu nedenle, çalışmanın gerçekleştirildiği zaman aralığı ile katılımcı profili bulgular üzerinde belirleyici rol oynamış olabilir.

Annelerin, depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre DDGÖ-16 toplam puanı anlamlı farklılık göstermemektedir. Dudaklı ve Yüksek'in (142) çalışmasında ise deprem sonrasında konteyner kentte yaşayan kadınların; dar yaşam alanlarında sıkışmışlık hissi, sosyal ilişkilerde zayıflama, çocukları ile ilgili yaşanan güçlükler gibi zorluklarının arttığı belirlenmiştir. Bu çalışmadaki bulguların önceki araştırmalardan farklılık göstermesinde, annelerin konteyner veya çadırda görece kısa süre yaşamış olmaları, bu süreçte çeşitli sosyal ve maddi desteklerden yararlanmaları ve şu anda kirada ya da kendi evlerinde yaşamlarını sürdürmeleri etkili olabilir. Bu desteklerin, travmatik yaşantıların olumsuz etkilerini hafifleterek annelerin psikolojik sağlamlıklarını korumalarına katkı sağladığı düşünülmektedir.

Ayrıca, annelerin yaşadıkları zorluklarla başa çıkmak için geliştirdikleri bireysel baş etme stratejileri de bu farklılıkta belirleyici bir unsur olabilir.

Depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre çocukların ÇİPDDÖ toplam puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Buna göre, konteyner veya çadırda yaşamış çocukların ÇİPDDÖ toplam puanı, konteyner veya çadırda yaşamamış çocuklardan daha düşük bulunmuştur. Bu çalışmadaki bulgular, alan yazındaki bazı çalışmalarla farklılık göstermektedir. Küçükoğlu, Yıldırım ve Dursun'un (143) Van depremi sonrasında çadır kentte yaşayan 7-12 yaş grubu depremzede çocuklarla gerçekleştirdiği bir çalışmada, çocukların yaklaşık yarısında şiddetli ya da çok şiddetli düzeyde TSSB belirtilerinin görüldüğü tespit edilmiştir. Zengin Genç'in (28) Kahramanmaraş depremini yaşamış olan 8-15 yaş aralığındaki çocuklar ve ebeveynleri ile yapmış olduğu bir çalışmada, konteynerda yaşayan çocukların panik bozukluk, sosyal anksiyete ve TSSB düzeylerinin, kendi evinde yaşayan çocuklara kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmadaki bulguların önceki araştırmalardan farklılık göstermesinde; çalışmaya dâhil edilen çocukların yaş grubu, çadır veya konteynerde kalma süreleri ve hâlihazırda okul öncesi eğitim kurumuna devam ederek eski rutinlerine geri dönmelerinin etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmada, çadır veya konteynerde yaşamış olan çocukların psikososyal durumlarının, bu koşullarda yaşamamış olanlara kıyasla daha iyi düzeyde olduğu görülmektedir. Bu bulgular, afet sonrası süreçte barınma koşullarının okul öncesi çocuklar üzerindeki etkilerinin beklenenden farklı biçimlerde ortaya çıkabileceğini ve bu etkinin aile dinamikleri, çevresel ve sosyal bağlamla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir.

Annelerin yaşadığı ilçelere göre DSTDBÖ toplam puanı ve duyuşsal alt boyut ve bilişsel yapılandırma alt boyut puanları anlamlı farklılık göstermektedir. Onikişubat ilçesindeki annelerin DSTDBÖ toplam puanı ve duyuşsal alt boyut, bilişsel yapılandırma alt boyut puanlarının Türkoğlu ilçesindeki annelere kıyasla anlamlı derecede düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, Onikişubat ilçesindeki annelerin, Türkoğlu ilçesindeki annelere kıyasla deprem sonrası daha düşük düzeyde duygusal travma tepkisi gösterdiklerini ve travmatik deneyimleri zihinsel olarak yeniden yapılandırmada daha az güçlük yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Bozdoğan'ın (144) çalışmasında, Kahramanmaraş iline bağlı ilçeler arasında depremden en fazla

etkilenen yerleşimlerin Dulkadiroğlu, Pazarcık ve Türkoğlu ilçe merkezleri olduğu belirlenmiştir. Alan yazında, depremin bireyler üzerindeki etkilerini ilçelere göre inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Zengin Genç'in (28) çalışmasında, bina yıkılmasına tanıklık eden ebeveynlerin TSSB düzeylerinin tanıklık etmeyen ebeveynlere kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada, Türkoğlu ilçesinde yaşayan annelerin, Onikişubat ilçesindeki annelere kıyasla deprem sırasında ve sonrasında daha yoğun travmatik deneyimler yaşamış olmalarının, TSSB düzeylerini artırdığı düşünülmektedir. Bu durum, yaşanılan ilçedeki yıkım oranı, sosyal destek kaynaklarına erişim düzeyi ve yeniden yapılanma süreçlerinin farklılık göstermesiyle ilişkili olabilir.

Annelerin yaşadığı ilçelere göre DDGÖ-16 toplam puanları anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu fark, istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, DDGÖ-16 toplam puanları Türkoğlu ilçesinde Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçesine göre nispeten daha yüksek bulunmuştur. Çetin Aydın ve Aytaç'ın (63) yapmış olduğu bir çalışmada, depremzede olan kadınların; stres, depresyon, kaygı ve tükenmişlik hissettikleri, deprem sırasında ve sonrasında karşılaşılan problemlerle baş etmede güçlük yaşadıkları ve bölgedeki koşulların bu süreçte önemli etkisinin olduğu bulunmuştur. Bu çalışmadaki bulgulara göre, Türkoğlu ilçesinde yaşayan annelerin nispeten daha fazla duygu düzenleme güçlüğü yaşamasının, bu bölgenin hem depremden yapısal olarak daha fazla zarar görmesi hem de de sosyoekonomik düzeyinin Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçelerine kıyasla daha düşük olması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Çocukların yaşadığı ilçelere göre ÇİPDDÖ toplam puanları, anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bu fark, istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte, ÇİPDDÖ toplam puanları Türkoğlu ilçesinde Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçesine göre nispeten daha yüksek bulunmuştur. Dirkzwager, Kerssens ve Yzermans'ın (79) yapmış olduğu bir çalışmada, afetten etkilenmiş çocuklarda afet sonrası ruhsal problemler için belirgin risk faktörleri arasında; düşük ila orta sosyoekonomik düzeyin yer aldığı bulunmuştur. Bu çalışmada, Türkoğlu ilçesinde yaşayan çocukların nispeten daha fazla psikososyal sorun yaşamasında; annelerin daha yüksek TSSB düzeyine sahip olması, ilçenin depremden yapısal olarak ciddi şekilde etkilenmiş olması ve sosyoekonomik düzeyinin Onikişubat ve Dulkadiroğlu ilçelerine göre daha düşük

olmasının etkili olabileceği düşünülmektedir. Dulkadiroğlu ilçesi de benzer şekilde depremde ciddi yapısal hasar görmüş olmakla birlikte, sosyoekonomik düzeyinin Türkoğlu ilçesine göre daha yüksek olması, bu ilçedeki çocukların psikososyal açıdan nispeten daha az etkilenmiş olmasında koruyucu bir faktör olarak değerlendirilebilir. Bu çalışmadaki bulgular, çocukların psikososyal iyi oluşunun, ebeveynin ruh sağlığı ve yaşanılan bölge koşulları ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

7.3. Ölçeklerden Alınan Puanlar Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulguların Tartışılması

Bu bölümde, annelere uygulanan ölçekler ile alt boyutlarına ilişkin korelasyon analizinden elde edilen bulgular, ilgili alan yazın doğrultusunda tartışılmıştır.

Bu çalışma sonucunda, anne deprem sonrası travma düzeyi (DSTDBÖ) ile duygu düzenleme güçlüğü (DDGÖ-16) ve çocukların psikososyal durumu (ÇİPDDÖ) arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

DSTDBÖ toplam puanı ile DDGÖ-16 toplam puanı ve açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme alt boyutları arasında pozitif yönde orta düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna göre, annelerin travma sonrası stres tepkileri arttıkça, duygu düzenleme güçlüklerinin de arttığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, travma sonrası yaşanan psikolojik zorlukların duyguların düzenlenmesini güçleştirdiğini ve iki durumun birbiriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Travma sonrası stres düzeyinin bireyin duygu durumunu ve başa çıkma becerilerini etkilediği alan yazında sıkça vurgulanmaktadır (34,41). Bununla birlikte, alan yazında ebeveyn duygu düzenleme güçlüklerinin ebeveyn TSSB gelişimi için risk faktörü olduğunu saptayan çalışmalara da rastlanmıştır (119,145,146). Kumar ve arkadaşlarının (145) yapmış olduğu bir çalışmada, ebeveynlerin duygu düzenleme güçlüklerinin yüksek olması**,** TSSB semptomlarının daha yüksek düzeyde görülmesiyle ilişkili bulunmuştur. Samuelson ve arkadaşlarının (119) yapmış olduğu bir çalışmada, duygu düzenleme becerilerindeki yetersizliklerin, TSSB semptomlarının şiddetinde önemli bir rol oynadığı saptanmıştır. Özellikle, duygu düzenleme güçlüğü alt boyutu olan dürtüsel tepkileri bastırmada yaşanan güçlüklerin, TSSB semptomları ile güçlü ilişkisi olduğu vurgulanmıştır. Russell ve arkadaşlarının (14663)) yapmış olduğu farklı bir çalışmada ise ebeveynin TSSB belirtileri ile duygu düzenleme güçlükleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken gelişmiş duygu düzenleme becerilerinin travma sonrası

yaşantılarda dayanıklılığı destekleyen koruyucu bir faktör olduğu tespit edilmiştir. Alan yazında duygu düzenleme güçlüklerinin, psikiyatrik sorunların hem ortaya çıkışında hem de sürmesinde etkili olduğu belirtilmektedir. Bu nedenle duygu düzenleme, sadece bir psikolojik beceri değil, aynı zamanda bireyin genel işlevselliğini ve sosyal uyumunu sürdürebilmesi açısından kritik bir koruyucu faktör olarak değerlendirilmektedir (38). Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen bulgular, ebeveylerin TSSB düzeyleri ile duygu düzenleme güçlükleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptayan alan yazındaki çalışmalarla uyumludur (28,93,108,146).

Annenin DSTDBÖ davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma, uyku problemleri alt boyutları ile DDGÖ-16 açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Alan yazın incelendiğinde, travmatik yaşam olaylarından kadınların erkeklere kıyasla daha fazla etkilendiğini gösteren çalışmalara rastlanmıştır (8,28,30, 74-76). Horiguchi ve Nakazawa'nın (91) yapmış olduğu bir çalışmada, Yolanda'da meydana gelen tayfundan üç yıl sonra, annelerde TSSB oranının %53,3 olduğu tespit edilmiştir. Deprem sonrası TSSB yaşayan annelerde; uyku problemleri, duygusal donukluk, travmatik olayın sürekli zihin ve rüyalarda tekrar etmesi, öfke, huzursuzluk ve yaşama karşı umutsuzluk gibi psikolojik tepkiler görülebilmekte ve bu durum kişinin sosyal yaşamını da olumsuz yönde etkileyebilmektedir (29). Alan yazında, duygu düzenleme güçlüklerinin olduğu durumlarda psikopatolojik belirtilerin ortaya çıkabildiği ve bu durumun bireyin hem içsel dengesini hem de sosyal ilişkilerinin niteliğini olumsuz etkilediği belirtilmektedir (36,37). Bu bağlamda, TSSB yaşayan bireylerde en sık ruminasyon, olumsuz duyguyu bastırma, duygusal kaçınma gibi işlevsel olmayan duygu düzenleme stratejileri kullanılmaktadır (41). Travmatik deneyimlere maruz kalma sonucunda ortaya çıkan TSSB semptomları, annenin duygularını düzenleme ve yönetme becerisini olumsuz yönde etkilemektedir (42). Bu çalışmadaki bulgulara göre, annenin DSTDBÖ alt boyutlarında yaşadığı güçlükler ile DDGÖ-16 alt boyutlarında yaşadığı güçlükler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir. Bu durum, travmaya maruz kalan annelerin hem stres tepkilerini düzenlemede hem de duygusal süreçlerini yönetmede zorlandıklarını ve bu iki sürecin birbiriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Annenin DSTDBÖ toplam ve alt boyut puanları ile ÇİPDDÖ toplam arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmadaki bulgulara göre, annelerin deprem sonrası travma düzeyi arttıkça çocuklarının psikososyal sorunları da artmaktadır. Alan yazında, bu bulgularla uyumlu olarak annenin afet sonrası TSSB düzeyi ile çocukların psikososyal durumu arasında anlamlı ilişkiler saptayan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Proctor ve arkadaşlarının (86) yapmış olduğu bir çalışmada, ebeveyn stres düzeyinin çocukların psikososyal sorun düzeyini arttırdığı saptanmıştır. Hausman ve arkadaşlarının (92) çalışmasında, afetten etkilenen annelerde ve çocuklarda görülen içselleştirme semptomlarının birbiri ile benzer şekilde ortaya çıktığı saptanmıştır. Endo ve arkadaşlarının (85) çalışmasına göre, ebeveynlerin TSSB düzeyleri ile çocukların TSSB'ye bağlı davranışsal değişiklikleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynin yaşadığı psikolojik zorluklar ve TSSB semptomları, özellikle okul öncesi dönemdeki çocuklarda okul dönemi çocuklarına kıyasla daha belirgin davranışsal tepkilerle kendini göstermiştir. Cobham ve arkadaşlarının (90) yapmış olduğu bir çalışmada, afet sonrası ebeveyn stresinin, çocuklarda TSSB, anksiyete ve depresyon gibi psikolojik sorunların artmasına neden olduğu bulunmuştur. Chen ve arkadaşlarının (89) yapmış olduğu bir çalışmada ise Çin'deki Wenchuan depremine maruz kalan anne ve ergen çocukları on sene boyunca takip edilmiştir. Çalışma sonucunda, kronik TSBB yaşayan annelerin çocuklarında, depremden on yıl sonra daha yüksek düzeyde TSSB ve anksiyete semptomlarının görüldüğü belirlenmiştir. Yapılan bazı çalışmalarda, afetlere maruz kalan çocuklarda davranışsal sorunlar, gelişimsel gerilik ve dil becerilerinde gerileme gibi olumsuz etkiler de saptanmıştır (84,88). Bangladeş'te yapılan prospektif bir çalışmada, sel felaketi öncesi ve sonrası değerlendirilen 2-9 yaş aralığındaki çocuklarda, afetin ardından dışa yönelimli problem davranışların belirgin şekilde arttığı ve daha önce tuvalet kontrolü olan çocukların önemli bir kısmında enürezis geliştiği bulunmuştur (81). Okul öncesi dönemindeki çocukların duygularını sözel yollarla aktarmada zorlandığı ve dolayısıyla baş edemedikleri psikolojik sıkıntılarını davranış değişiklikleri yoluyla dışa yansıttıkları bilinmektedir. Bu dönemdeki çocuklar, deprem nedeniyle yaşanan kayıplar ve günlük yaşamda meydana gelen sorunlar ile başa çıkmada daha çok zorlanırlar. Yaşam deneyimlerinin henüz sınırlı olması nedeniyle başa çıkma becerileri tam olarak gelişmemiştir. Okul öncesi dönemindeki çocuklar,

ebeveynlerinin tepkilerinden daha çok etkilenmekte, ebeveynin desteğine ve rehberliğine daha çok ihtiyaç duymaktadırlar (54). Bu bağlamda, ebeveynin ruhsal iyilik hali, çocukların psikososyal iyi oluşu üzerinde koruyucu bir faktör olarak öne çıkmaktadır.

Annenin DDGÖ-16 toplam ve alt boyut puanları ile ÇİPDDÖ toplam arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışmadaki bulgulara göre, annelerin duygu düzenleme güçlüğü düzeyleri arttıkça, çocuklarının psikososyal sorunları da artmaktadır. Çocuğun duygu düzenleme becerisi, annenin bağ ve iletişim kurma ve sağlıklı etkileşim yoluyla işlevsel bir duygu düzenleme modeli sağlama yeteneği ile ilişkilidir. Anne-çocuk bağlanması, çocuğun kendi kendini sakinleştirmeyi ve duygularını düzenlemeyi öğrendiği önemli bir gelişimsel dayanak noktasıdır (49). DDGÖ-16 stratejiler alt boyutu, duyguları düzenlemek için işlevsel başa çıkma yöntemlerini kullanabilme becerisini ifade etmektedir (101). Annenin işlevsel duygu düzenleme stratejilerine sahip olmasının, çocukların ruhsal iyi oluşu ve duygu düzenleme becerilerinin gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir. Alan yazında, annelerin duygu düzenleme güçlüğü ile çocukların psikososyal durumu arasında anlamlı ilişkiler saptayan çalışmalar yer almaktadır. Okul öncesi dönemdeki çocuklar ve anneleri ile yapılan bir araştırmada, annelerin travma sonrası stres düzeyleri ve duygu düzenleme güçlüklerinin çocuklarının duygu düzenleme güçlükleri ile ilişkili olduğu bulunmuştur (93). Yapılan başka bir araştırmada, çocukların ruhsal iyi oluşları ile annelerin duygu düzenleme güçlükleri arasında negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre, annelerin duygu düzenleme güçlüğü arttıkça çocukların duygusal iyi oluş hali olumsuz yönde etkilenmektedir (147). Yapılan başka bir çalışmada, anne ve çocukların duygu düzenleme güçlükleri arasında pozitif bir ilişki bulunmuş; annenin duygu düzenleme güçlüğü düzeyi arttıkça, çocuğun duygu düzenleme güçlüğü düzeyinin arttığı tespit edilmiştir (148). Duygu düzenleme güçlüğü yaşayan annenin duygusal olarak ulaşılabilir olma ve çocuğunun gelişimsel ihtiyaçlarına yanıt verebilme yeteneği de olumsuz etkilenmektedir (42). Bu durum, özellikle afet gibi travmatik olayların ardından çocukların ruhsal gelişiminde belirgin sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, doğal afetler içerisinde yer alan depremler, çocukları diğer bireylere kıyasla daha fazla etkilemektedir. Bir afet sonrasında çocuklarda yalnız kalma korkusu, karanlık

korkusu, okula gitmek istememe, parmak emme, ebeveynden bağımsız hareket edememe ve yatağını ıslatma gibi daha önce kazanılmış becerilerde gerilemeler görülebilmektedir. Bu davranışlar, çocuğun kaygısını dışa vurması, çocuğun başa çıkamadığı çeşitli içsel çatışmalarını davranışlarına yansıtması sonucu ortaya çıkmaktadır (50,57). Çocuklar, yaşadıkları stres ile baş etmek ve duygularını düzenleyebilmek için ebeveyn rehberliğine ve desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu çalışmadaki bulgular, annelerin duygu düzenleme becerilerinin çocukların psikososyal gelişimi açısından öne çıkan koruyucu bir unsur olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada, annelerin travma sonrası stres düzeyi ve yaşadıkları duygu düzenleme güçlükleri ile çocuklarının psikososyal durumu arasında anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Bu ilişkinin, çocukların psikososyal iyilik hâllerinin değerlendirilmesi ve desteklenmesinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu düşünülmektedir.

8. SONUÇ

Depremzede annelerin deprem sonrası travma düzeyleri ve duygu düzenleme becerileri ile 3-6 yaş aralığındaki çocuklarının psikososyal durumu arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın bu bölümünde, elde edilen bulgular doğrultusunda sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

- Araştırmada annelerin deprem sonrası travma, duygu düzenleme güçlüğü ve çocuklarının psikososyal sorun düzeyinin; annenin öğrenim düzeyine, çocuk sayısına, çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur.
- Çocuk dışında evde bakmakla sorumlu olunan birinin olma durumuna göre, annelerin deprem sonrası travma düzeyinde, anlamlı farklılık bulunmuştur. Aynı değişkenler için annelerin duygu düzenleme güçlüğü ve çocuklarının psikososyal sorun düzeyi ise anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Gelir düzeyini düşük olarak değerlendiren annelerin, deprem sonrası travma, duygu düzenleme güçlüğü ve çocuklarının psikososyal sorun düzeylerinin, gelir düzeyini orta ve iyi olarak değerlendirenlere kıyasla anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur.
- Depremde aile veya yakınların göçük altında kalma durumuna göre annelerin deprem sonrası travma düzeyi anlamlı bir farklılık göstermektedir. Aynı değişkenler için annelerin duygu düzenleme güçlüğü ve çocuklarının psikososyal sorun düzeyinde ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Depremde aile veya yakınlarının vefat etme durumuna göre, annelerin deprem sonrası travma düzeyi anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Annelerin duygu düzenleme güçlüğü ise yalnızca açıklık ve amaçlar alt boyut puanlarında anlamlı farklılık göstermektedir. Çocukların psikososyal sorun düzeyinde ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Yaşanılan evin hasar durumuna göre, annelerin deprem sonrası travma, duygu düzenleme güçlüğü ve çocuklarının psikososyal sorun düzeylerinin anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

- Depremden sonra konteyner veya çadırda yaşama durumuna göre, annelerin deprem sonrası travma ve duygu düzenleme güçlüğü düzeyleri, anlamlı farklılık göstermemektedir. Çocuklarının psikososyal sorun düzeyinde ise anlamlı bir farklılık bulunmuştur.
- Yaşanılan ilçeye göre, annelerin deprem sonrası travma düzeyi anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Annelerin duygu düzenleme güçlüğü ve çocuklarının psikososyal sorun düzeyleri ise anlamlı bir farklılık göstermemektedir.
- Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puanı ile Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puanı ve açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme alt boyutları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
- Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği davranış problemleri, heyecansal sınırlılık, duyuşsal, bilişsel yapılandırma, uyku problemleri alt boyutları ile Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler, kabul etmeme alt boyutları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
- Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği toplam puan ve alt boyut puanları ile 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.
- Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği toplam puan ve alt boyut puanları ile 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Araştırmanın sonuçları doğrultusunda, sahada hizmet sunan meslek elemanlarına ve bilimsel araştırmalar yürüten uzmanlara yönelik olarak aşağıdaki öneriler sunulabilir.

Meslek elemanlarına yönelik öneriler;

- Bu çalışma, annelerin yaşadığı travma düzeyinin çocukların psikososyal durumu ile anlamlı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu

nedenle, travma sonrası ruh sağlığı hizmetlerine erişimi kolaylaştıracak toplumsal düzeyde psiko-eğitim programları ve psikososyal destek hizmetleri yaygınlaştırılarak kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla sürdürülebilir şekilde destek sağlanabilir.

- Çalışma bulgularında, yakınlarını kaybeden veya göçük altında kalan yakınları olan annelerde travma düzeyinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Travmaya maruz kalma derecesine göre hizmetler kademelendirilerek özellikle yas sürecinde olan ailelere özgü terapötik yaklaşımların uygulanacağı bir destek sistemi kurulabilir.
- Çalışmada, gelir düzeyini düşük olarak değerlendiren annelerde travma, duygu düzenleme güçlüğü ve çocuklarda psikososyal sorunlar daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, sosyoekonomik dezavantajların psikolojik etkilerle birleşerek riski artırdığını göstermektedir. Bu nedenle, çocuk gelişimi uzmanları, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve diğer sağlık profesyonelleri multidisipliner şekilde bütüncül müdahale programları oluşturmalı ve düşük gelirli ailelere yönelik önleyici ve destekleyici müdahale programlarını öncelikli olarak sağlamalıdır.
- Çalışmada, evde çocuk dışında başka bireylere bakım verme sorumluluğu olan annelerin travma düzeyleri daha yüksek bulunmuştur. Bu nedenle, çoklu bakım yükü taşıyan annelere yönelik psikososyal destek hizmetleri geliştirilmelidir.
- Çalışmada, evi orta hasarlı olan annelerde duygu düzenleme güçlüğünün daha yüksek bulunması, belirsizlikle baş etme zorluğuna işaret etmektedir. Bu nedenle, psikolojik destek hizmetleri bu gruba öncelik verecek şekilde yapılandırılmalıdır.
- Çalışma bulguları, konteyner veya çadırda belirli bir süre yaşamış çocukların psikososyal durumlarının daha iyi düzeyde olduğunu gösterse de genel olarak konteyner veya çadırda yaşamanın çocukların psikososyal gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Bu nedenle geçici barınma alanlarında çocuklara özel psikososyal destek birimleri; oyun alanları ve gelişimi destekleyici ortamlar sağlanabilir.

Ayrıca oluşturulacak destek sisteminin rutinde denetlenmesi ve iyileştirilmesi için çalışmalar yapılabilir.

- Çalışma bulguları, annelerin duygu düzenleme güçlükleri ile çocukların psikososyal durumları arasında pozitif yönlü ilişki olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, ebeveynlere yönelik duygu düzenleme temelli grup çalışmaları, psikoeğitim programları veya bireysel destek çalışmaları yapılabilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler;

- Bu çalışma, Kahramanmaraş'ta yaşayan annelerle sınırlandırılmıştır. Ancak babaların, büyükannelerin/büyükbabaların veya diğer bakım verenlerin travma sonrası süreçteki etkileri de ayrı bir çalışma konusu olarak ele alınabilir. Ayrıca yapılacak yeni araştırmalarda, verilerin farklı illerde yaşayan bireylerden ve farklı yaş grubunda çocuğa sahip ebeveynlerden toplanması da karşılaştırmalı çalışmalar yapılmasına olanak sağlayabilir.
- Bu çalışma kesitsel bir tasarıma sahiptir. Travmanın uzun vadeli etkilerini ve duygu düzenleme becerilerindeki değişimi izlemek için boylamsal araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca annelerin yaşantılarının derinlemesine anlaşılabilmesi için yeni yapılacak araştırmalar nitel yöntemle tasarlanabilir.
- Bu çalışmanın bağımsız değişkenleri olan travma ve duygu düzenleme güçlüklerinin, sosyal destek, başa çıkma stratejileri, toplumsal kaynaklar vb. koruyucu faktörler kapsamında daha ayrıntılı şekilde ele alınabileceği yeni çalışmalar planlanabilir.
- Çalışmanın bulguları doğrultusunda, travma sonrası destekleyici nitelikte duygu düzenleme eğitimi, ebeveyn destek programları, çocuk merkezli oyun terapileri vb. müdahale programlarını içeren deneysel desende araştırmalar planlanabilir.

9. KAYNAKLAR

1- Kırman, F. Deprem Sonrası Travmatik Stres Tepkileri ve Sosyal Medyada Yansımaları. Antakiyat, 6(1): 15-30, 2023.

2- Türk Psikologlar Derneği (TPD). Deprem sonrası psikososyal müdahale raporu, 2023. https://psikiyatri.org.tr/3703/6-subat-2023-depremleri-tpd-faaliyetleri

3-UNICEF Türkiye. İnsani Durum Raporları (6 Şubat 2023 Depremleri), 2023. https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/i%CC%87nsani-durum-raporlar%C4%B1-6-%C5%9Fubat-2023-depremleri

4- Sönmez, M.B. Depremin psikolojik etkileri, psikolojik destek ve korkuyla baş etme. TOTBİD Derleme Dergisi, 21(3):337-343, 2022.

5. Ilgın HÖ, Karagül D. Afet Süreçlerinde Kadınlara Yönelik Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinde Sivil Toplum Kuruluşu Çalışanlarının Deneyimleri: Çanakkale İli Örneği. Journal of Emerging Economies and Policy. 7(2):85-103, 2022.

6. Fatema SR, Islam S, East L, Usher K. Women's health-related vulnerabilities in natural disasters: a systematic review protocol. BMJ Open. 9:e032079:1-5, 2019.

7- Karabulut D, Bekler T. Doğal afetlerin çocuklar ve ergenler üzerindeki etkileri. Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 5(2):368-376, 2019.

8- Tüccar E, Yavuz E. Kahramanmaraş Pazarcık Depreminin (6 Şubat 2023) Bireyler Üzerindeki Etkilerinin Psikososyal Yönden İncelenmesi. Journal of Migration and Political Studies, 1(1):54-77, 2023.

9. Sohrabizadeh S, Tourani S, Khankeh HR. Women and health consequences of natural disasters: challenge or opportunity? Women Health. 56:977–93, 2016.

10- Aksoy Y. Kahramanmaraş merkezli depremi yaşamış depremzede sağlık çalışanlarının Travma Sonrası Stres Bozukluğu düzeyi ve deprem stresi ile baş etme stratejilerinin değerlendirilmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Kahramanmaraş, 2024.

11- Kerse K. Depremi yaşayan okul çağı çocuklarının ve ebeveynlerinin psikolojik etkilenme durumları ve ebeveynlerin koruma davranışlarının belirlenmesi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

12- Eren İ. Depremzede bireylerde travma sonrası stres bozukluğu ile yaşam anlamı arasındaki ilişkide umut duygusunun aracı rolü: Kahramanmaraş örneği, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul Nişantaşı Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2024.

13- T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD). 06 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (Mw:7.7-Mw:7.6) Depremleri Raporu, 2023. https://deprem.afad.gov.tr/content/137

14- Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB). 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu, 2023. https://raporbulteni.com/sbb-2023-kahramanmaras-ve-hatay-depremleri-raporu/

15- Gürbüz F, Koyuncu NE. Çocuklar ve Deprem. International Conference on Scientific and Academic Research, 1:379-383, 2023.

16- UNICEF. Türkiye consolidated emergency report 2023, 2024. https://open.unicef.org/sites/transparency/files/2024-05/

17- Özen Y. Psikolojik travmanın insanlık kadar eski tarihi. The Journal of Social Science, 3(5):362-275, 2017.

18- Bıçakçı AB, Ergüney Okumuş, E. Depremin Psikolojik Etkileri ve Yardım Çalışanları. Avrasya Dosyası Dergisi, 14 (1): 218-248, 2023.

19- Jones E, Wessely SA. Paradigm shift in the conceptualization of psychological trauma in the 20th century. Journal of anxiety disorders, 21(2):164-175, 2007.

20- Substance Abuse and Mental Health Services Administration. SAMHSA's Concept of Trauma and Guidance for a Trauma-Informed Approach. HHS Publication 14-4884. Rockville, MD: Substance Abuse and Mental Health Services Administration. 2014.

21- World Health Organization. International classification of diseases for mortality and morbidity statistics (11th revision) (ICD-11), 2019.

22- Kahil A, Palabıyıkoğlu NR. İkincil travmatik stres. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 10(1):59-70, 2018.

23-Aykut S. Soner Aykut S. Kovid-19 Pandemisi ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu Temelinde Sosyal Hizmetin Önemi. Toplumsal Politika Dergisi, 1(1):56-66, 2020.

24- Amerikan Psikiyatri Birliği (APA). Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, Beşinci Baskı (DSM-5), s. 275-290, 5.baskı, Çeviren: E. Köroğlu, Ankara, Hekimler Yayın Birliği, 2013.

25- Akça Taşçı G, Özsoy F. Deprem travmasının erken dönem psikolojik etkileri ve olası risk faktörleri. Cukurova Medical Journal, 46(2):488-494, 2021.

26- Uçar A, Sertakan G, Uygur A. Psychologıcal Effects of Earthquakes and Study of Earthquake Awareness Through Manısa Celal Bayar Unıversıty Students. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi. (25):136-152, 2024.

27- Yelboğa N. Kahramanmaraş depremi özelinde travmatik yas ve sosyal hizmetin yas danışmanlığı müdahalesi. Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi, 7(1):97-121, 2023.

28- Zengin Genç, N. Kahramanmaraş depremi sonrası ebeveyn tutumunun ve ebeveyn travma düzeyinin afet yaşayan çocukların ruh sağlığına etkisi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Kahramanmaraş, 2024.

29- Nakajima, Ş. Deprem ve sonrası psikolojisi. Okmeydanı Tıp Dergisi, 28(2):150-155, 2012.

30- Temşi Z. 06.02.2023 tarihli Kahramanmaraş depremlerinde psikososyal destek kapsamında deprem bölgesinde görev alan meslek elemanlarının kadın depremzedelere ilişkin deneyimleri. Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2024.

31- Karip S. Tekin M, Dasbas S. Post-Earthquake Life Experiences of Mothers with School-Age Children, Türk Deprem Araştırma Dergisi 6(2):508-526, 2024.

32- Denollet J. Nyklicek I, Vingerhoets AJJM. Introduction: Emotions, emotion regulation, and health. Emotion Regulation: Conceptual and Clinical Issues (pp. 3-11). Springer, 2008.

33- Nezlek JB, Kuppens P. Regulating positive and negative emotions in daily life. Journal of Personality, 76(3):561-580, 2008.

34- John OP, Gross JJ. Healthy and unhealthy emotion regulation: personality processes, individual differences, and life span development. Journal of personality, 72(6):1301-1333, 2004.

35- Gross JJ. Emotion Regulation: Conceptual and Empirical Foundations. Handbook of Emotion Regulation (pp. 3-20). New York, Guilford Press, 2014.

36- Gratz KL, Roemer L. Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. Journal of psychopathology and behavioral assessment, (26):41-54, 2004.

37- Gratz KL, Weiss NH, Tull MT. Examining Emotion Regulation as an Outcome, Mechanism, or Target of Psychological Treatments. Current opinion in psychology, (3): 85-90, 2015.

38- Alsancak Akbulut, C. Depresyonun duygu düzenlemelerinin incelenmesi. Klinik Psikiyatri Dergisi: Klinik Psikiyatri Dergisi, 21:(2),184-192, 2018.

39- Thompson, RA. Emotion Regulation: A Theme in Search of Definition. Monographs of the Society for Research in Child Development, 59:(2/3):25-52, 1994.

40- Maibom HL. Empathy and Emotion Regulation. Philosophical Topics, 47(2):149-164, 2019.

41- Işıklı S, Keser E. Travma sonrası stres bozukluğunda duygular ve duygu düzenleme. Vatan, S. (Ed.), Duygu Düzenleme, 1. baskı, s.55-63, Ankara, Türkiye Klinikleri, 2020.

42- Cummings EM, Davies PT. Effects of marital conflict on children: recent advances and emerging themes in process-oriented research. Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines, 43(1):31-63, 2002.

43- Karoğlu H, Ünüvar P. Okul öncesi dönem çocuklarının gelişim özellikleri ve sosyal beceri düzeyleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (43):231-254, 2017.

44- Çubukçu Z, Gültekin M. İlköğretimde öğrencilere kazandırılması gereken sosyal beceriler. Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, 0(37):155-174, 2006.

45-Samancı O, Uçan Z. (2017). Çocuklarda Sosyal Beceri Eğitimi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 21(1):281-288.

46-Altıntaş TT, Yıldız Bıçakçı M. Erken çocukluk döneminde prososyal davranışlar. The Journal of Academic Social Science Studies, 57:245-261, 2017.

47- Akfırat Önalan, F. Sosyal Yeterlilik, Sosyal Beceri ve Yaratıcı Drama. Yaratıcı Drama Dergisi, 1(1):39-58, 2006.

48- Dinçer Ç, Baş T, Teke N, Aydın E, İpek S, Göktaş İ. Okul öncesi dönem çocuklarının kişiler arası problem çözme ve sosyal becerileri ile akran ilişkilerinin değerlendirilmesi. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19(3):882-900, 2019.

49- Cassidy J. Emotion regulation: influences of attachment relationships. Monographs of the Society for Research in Child Development, 59(2-3), 228-249, 1994.

50- Kanlıkılıçer P. Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: Geçerlilik güvenilirlik çalışması. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.

51- Glasberg R, Aboud FE. Keeping one's distance from sadness: Children's self-reports of emotional experience. Developmental Psychology, 18:287-293, 1982.

52- Jouriles EN, Spiller LC, Stephens N, McDonald, R, Swank P. Variability in adjustment of children of battered women: The role of child appraisals of interparent conflict. Cognitive Therapy and Research, 24:233-249, 2000.

53- Taner Derman M, Başal HA. Okul öncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2(1):115-144, 2013.

54- Erkan S. Deprem Yaşayan ve Yaşamayan Okul öncesi Çocukların Davranışsal/Duygusal Sorunlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28):55-66, 2010.

55- Aral N. Depremin çocuklar üzerindeki etkileri, Çocuk ve Gelişim Dergisi, 6 (11):93-105, 2023.

56- Pataki GE, Stone JM, LeViness J. Crisis counseling guide to children and families in disaster. New York, USA, 11-13, 2001.

57- Sarp N. Depremin Çocuk Üzerindeki Etkileri,Çocuklarımıza Nasıl Yardımcı Olabiliriz,2023.https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/144/sarp.htm

58- Önder D. 2020 İzmir depremi sonrası depremzedelerin travma sonrası stres, klostrofobi gelişimi ve psikolojik dayanıklılık açısından değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2022.

59- Kır Ö. Kahramanmaraş depremini yaşamış bireylerde algılanan sosyal destek ve duygu düzenleme güçlüğü arasındaki ilişkinin incelenmesi. Current Research and Reviews in Psychology and Psychiatry, 4(2):179-192, 2024.

60- Özer D. Psikolojik sağlamlığın stresle başa çıkma üzerindeki etkisi: 6 Şubat depremini yaşayan depremzedelere yönelik bir araştırma. Journal of Humanities and Tourism Research, 14(4):505-523, 2024.

61- Demirci K, Avcu T. Afet Süreçlerinde Kadın Bireylerin Yaşadığı Sorunlar ve Çözüm Önerileri: İzmir İli Örneği. Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi, 11(1):86-105, 2021.

62- Demirbaş Kurtoğlu H, 2023. Kahramanmaraş merkezli depremler sonrası depremzedelerde posttravmatik stres bozukluğu, depresyon ve anksiyete bozukluğu yaygınlığının araştırılması. Gaziantep Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık, S.4, Gaziantep, 2023.

63- Çetin Aydın G, Aytaç S. Depremin dezavantajlı gruplardan biri olan depremzede kadınlar üzerindeki psiko-sosyal etkisi: Nitel bir araştırma. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(3):2195-2218, 2023.

64- Kılıç EZ, Özgüven HD, Sayil I. The psychological effects of parental mental health on children experiencing disaster: the experience of Bolu earthquake in Turkey. Family process, *42*(4):485-495, 2003.

65- Darga H. 6 şubat kahramanmaraş depremlerinde çocukların yaşadıkları ve ebeveynlerinde tanık olduğu duygu durumları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (68):213-248, 2023.

66- Sarman A. Elazığ ili karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler. Fırat Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2012.

67- Koçbay A, Dikici Sıgırtmaç A. Deprem sonrası göç etmiş okul öncesi dönem çocuklarının sosyal ve duygusal durumlarının incelenmesi. Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 39(1): 249-266, 2025.

68- Özel Ö, Ersoy B. Depremden etkilenen okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum sürecine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi. Ekev Akademi Dergisi(Özel Sayı), 465-481, 2023.

69- Doğan F, Kırkıncıoğlu M. Okul Öncesi Çocuklarda (4-6 Yaş) Deprem, Yangın ve Tahliye Konusunda Durum Tespitinin Yapılması. İSG Akademik, 2(2):145-159, 2020.

70- Çelik I, Dur D, Bayar ME. Okul Öncesı Dönem Çocuklarında Deprem Algısı (Ağrı İli Örneği. TURAN: Stratejik Araştırmalar Merkezi, (8):63-69, 2016.

71- Yılmaz S. Çocuklarda anksiyete duyarlılık ölçeği uyarlama ve geçerlik güvenirlik çalışması ve depremzedelerde anksiyete duyarlılığı. Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara, 2006.

72- Samangül S. Annelerin Ebeveyn Tutumları ile Duygu Düzenlemelerinin İyi Oluşuyla İlişkisinin İncelenmesi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023.

73- Güvercin A. Depremzede anneler ve çocuklarının depresyon düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, S.83, İstanbul, 2006.

74- Kvestad I, Ranjitkar S, Ulak M, Chandyo RK, Shrestha M, Shrestha L, Strand TA, Hysing M. Earthquake Exposure and Post-traumatic Stress Among Nepalese Mothers After the 2015 Earthquakes. Frontiers in Psychology, (10):734, 2019.

75- Paudel P, Sah A, Khanal A. Posttraumatic stress disorder and associated factors in the aftermath of the 2015 earthquake in Nepal: A systematic review and meta-analysis. PLoS ONE, 20(2):e0310233, 2025.

76- Juran L, Trivedi J. Women, gender norms, and natural disasters in Bangladesh. Geographical Review, 105(4):601-611, 2015.

77- Green BL, Korol M, Grace MC, Vary MG, Leonard AC, Gleser GC, Smitson-Cohen S. Children and disaster: age, gender, and parental effects on PTSD symptoms. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 30(6):945-951, 1991.

78- Hlodversdottir H, Thorsteinsdottir H, Thordardottir EB, Njardvik U, Petursdottir G, Hauksdottir A. Long-term health of children following the Eyjafjallajökull volcanic eruption: A prospective cohort study. European Journal of Psychotraumatology, 9(Sup 2):1442601, 2018.

79- Dirkzwager AJ, Kerssens JJ, Yzermans CJ, Health problems in children and adolescents before and after a man-made disaster. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 45(1):94-103, 2006.

80- Piyasil V, Ketuman P, Plubrukarn R, Jotipanut V, Tanprasert S, Aowjinda S, Thaeeromanophap S. Post traumatic stress disorder in children after tsunami disaster in Thailand: 2 years follow-up. Journal of the Medical Association of Thailand Chotmaihet thangphaet, 90(11):2370-2376, 2007.

81- Durkin MS, Khan N, Davidson LL, Zaman SS, Stein ZA. The effects of a natural disaster on child behavior: evidence for posttraumatic stress. American journal of public health, 83(11):1549-1553, 1993.

82- Fujiwara T, Yagi J, Homma H, Mashiko H, Nagao K, Okuyama M. Great East Japan Earthquake Follow-up for Children Study Team. Clinically significant behavior problems among young children 2 years after the Great East Japan Earthquake. PloS one, 9(10), 2014.

83-Becker-Blease KA, Turner HA, Finkelhor D. Disasters, victimization, and children's mental health. Child development, 81(4):1040-1052, 2010.

84- Cai D, Zhu Z, Sun H, Qi Y, Xing L, Zhao X, Wan Q, Su Q, & Li H. Maternal PTSD following Exposure to the Wenchuan Earthquake Is Associated with Impaired Mental Development of Children. PloS One, 12(4):e0168747, 2017.

85- Morales MF, Girard LC, Sawrikar V, MacBeth A. An examination of behavioural and emotional problems in children exposed prenatally to the 27F Chilean earthquake: findings from the ELPI cohort. Social psychiatry and psychiatric epidemiology, 58(7): 1065-1073, 2023.

86- Proctor LJ, Fauchier A, Oliver PH, Ramos, MC, Rios MA, Margolin G. Family context and young children's responses to earthquake. Journal of Child Psychology and Psychiatry, and Allied Disciplines, 48(9): 941-949, 2007.

87- Endo T, Shioiri T, Toyabe S, Akazawa K, Someya T. Parental mental health affects behavioral changes in children following a devastating disaster: A community survey after the 2004 Niigata-Chuetsu earthquake. General Hospital Psychiatry, 29(2):175-176, 2007.

88- Gomez J, Yoshikawa H. Earthquake effects: Estimating the relationship between exposure to the 2010 Chilean earthquake and preschool children’s early cognitive and executive function skills. Early Childhood Research Quarterly, 38(1):127-136, 2017.

89- Chen XY, Chen J, Shi X, Jiang M, Li Y, Zhou Y, Ran M, Lai Y, Wang T, Fan F, Liu X, & Chan CLW. Trajectories of maternal symptoms of posttraumatic stress disorder predict long-term mental health of children following the Wenchuan earthquake in China: A 10-year follow-up study. Journal of Affective Disorders, 266: 201-206, 2020.

90- Cobham VE, McDermott B, Haslam D, Sanders MR. The role of parents, parenting and the family environment in children's post-disaster mental health. Current Psychiatry Reports, 18(6):53, 2016.

91- Horiguchi H, Nakazawa M. Long-lasting effects of the 2013 Yolanda typhoon on overall health of mothers and children. Disaster Medicine and Public Health Preparedness, 15(3):344-351, 2021.

92- Hausman EM, Black SR, Bromet E, Carlson G, Danzig A, Kotov R, Klein DN. Reciprocal effects of maternal and child internalizing symptoms before and after a natural disaster. Journal of Family Psychology, 34(7): 836845, 2020.

93- Pat-Horenczyk R, Cohen S, Ziv Y, Achituv M, Asulin-Peretz L, Blanchard TR, Schiff M, Brom D. Emotion regulation in mothers and young children faced with trauma. Infant Mental Health Journal: Infancy and Early Childhood, 36(3):243-352, 2015.

94- Nadeem S, Rafique G, Chachar YS. Maternal depression: A major risk factor for psychosocial wellbeing among preschoolers. Asian Journal of Psychiatry, 37:85-89, 2018.

95- Karasar N. Bilimsel araştırma yöntemi. 23. baskı, ss. 61-81, Nobel Yayıncılık, 2019.

96- Fraenkel JR, Wallen NE, Hyun HH. How to design and evaluate research in education. (8th ed. pp.333-336), McGraw-Hill, 2011.

97- Faul F, Erdfelder E, Buchner A, Lang AG. Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. Behavior Research Methods, 41(4):1149-1160, 2009.

98- Tanhan F, Kayri M. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, 13:(2), 1013-1025, 2013.

99- Gratz KL, Roemer L. Duygu düzenleme ve düzensizliğinin çok boyutlu değerlendirilmesi: Duygu düzenleme zorlukları ölçeğinin geliştirilmesi, faktör yapısı ve ilk geçerliliği. Psikopatoloji ve Davranışsal Değerlendirme Dergisi, *26* (1):41-54, 2004.

100- Bjureberg J, Ljótsson B, Tull MT, Hedman E, Sahlin H, Lundh LG, Bjärehed J, DiLillo D, Messman-Moore T, Gumpert CH, & Gratz KL. Development and Validation of a Brief Version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale: The DERS-16. Journal of psychopathology and behavioral assessment, *38*(2):284-296, 2016.

101- Yiğit İ, Güzey-Yiğit M, Psychometric properties of Turkish version of Difficulties in Emotion Regulation Scale-Brief Form (DERS-16). Current Psychology, 1-9, 2017.

102- Şan EG, Altay N. Psychosocial status assessment scale for children aged 3-6 years–parent-form development: Validity and reliability study. Journal of Psychiatric Nursing, 12(2):132-139, 2021.

103- George D, Mallery P. SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference. (10th ed.) Pearson, 2010.

104- Field A. Discovering statistics using IBM SPSS statistics (4th ed. pp. 78-82). Sage Publications, 2013.

105- Büyüköztürk Ş. Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum. (28. baskı, s. 45), Pegem Akademi, 2022.

106- Fidell LS, Tabachnick BG. Using multivariate statistics (6th ed. pp. 92-94). Pearson Education. 2013

107- Coşgun MG, Tarı Cömert I. 2020 İzmir Depremini Yaşamış Bireylerde Travma Sonrası Stres Bozukluğu Belirtileri ve Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişki. Afet ve Risk Dergisi, 6(3):1024-1034, 2023

108- Yılmaz Ş. Deprem sonrası annenin duygu düzenleme güçlüğü ve travma sonrası stres düzeyi ile ergenin duygu düzenleme güçlüğü ve travma sonrası stres düzeyi arasında anne kapsayıcılığının aracılık rolünün incelenmesi. Ufuk Üniversitesi, Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2024.

109-Başoğlu M, Şalcıoğlu E, Livanou M. Traumatic stress responses in earthquake survivors in Turkey. Journal of traumatic stress, *15*(4):269-276, 2002.

110- Kılıç C, Ulusoy M. Psychological effects of the November 1999 earthquake in Turkey: an epidemiological study. Acta Psychiatr Scand, 108:232-238, 2003.

111- Nergiz E. Yetişkin bireylerde duygu düzenleme ve problem çözme becerilerinin cinsiyet farklılıkları açısından karşılaştırılması, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, İstanbul, 2024.

112- Öztimurlenk S. ABD'de çalışanların duygusal zeka düzeylerini etkileyen kişisel faktörler üzerine ampirik bir çalışma. Business & Management Studies: An International Journal, *7*(4):1605-1620, 2019.

113- Koçer M. Deprem anı yaşayan 6 yaş çocukların uyku alışkanlıkları ile duygu durum sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Konya, 2024.

114- Özbey S. Anaokulu ve anasınıfı davranış ölçeği'nin (PKBS–2) geçerlik güvenirlik çalışması ve destekleyici eğitim programının etkisinin incelenmesi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2009.

115- Öztürk M, Giren S. Annelerin Ebeveynlik Algıları İle Çocukların Problem Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2):477-503, 2016.

116- Karaşahin N. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocuklarda görülen problem davranışlar ile annelerinin eleştirel düşünme becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesi. Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2019.

117- Civil F. 3-6 yaş grubu çocukların duygu düzenleme becerileri ile annelerinin duygu düzenleme becerileri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Burdur, 2022.

118- Yücetürk HT. Hatay'da yaşayan depremzedelerin travma sonrası stres bozukluğu, psikolojik büyüme ve alkol kullanımının incelenmesi. Yakın Doğu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Lefkoşa, 2024.

119- Samuelson KW, Wilson CK, Padrón E, Lee S, & Gavron L. Maternal PTSD and Children's Adjustment: Parenting Stress and Emotional Availability as Proposed Mediators. Journal of clinical psychology, *73*(6):693-706, 2017.

120- Çelenk Z, Kumcağız H. Yaşlı Hastaya Bakım Verenlerin Bakım Yükü ve Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(2): 628-645, 2022

121- Vaingankar JA, Chong SA, Abdin E. Picco L, Jeyagurunathan A, Zhang Y, Sambasivam R, Chua BY, Ng LL, Prince M, Subramaniam M. Care participation and burden among informal caregivers of older adults with care needs and associations with dementia. International psychogeriatrics, *28*(2):221-231, 2016.

122- Hamamcı M, Bozkurt G, Karaaslan Ö, Hacımusalar Y, Büyükkızmaz M, İnan L.E. Demans hastalarına bakım verenlerin uyku kalitelerinin değerlendirilmesi The Evaluation of Sleep Quality of Caregivers of Dementia Patients. Bozok Tıp Dergisi. 9(4):88-93. 2019.

123- Chua CK, Wu JT, Wong YY, Qu L, Tan YY, Neo PS, Pang GS. Caregiving and Its Resulting Effects-The Care Study to Evaluate the Effects of Caregiving on Caregivers of Patients with Advanced Cancer in Singapore. Cancers, 8(11):105, 2016.

124- Lafcı D, Yıldız E, Toru F, Karakaya D. Kanser hastalarında bakım yükü ve bakım verenlere etkisi. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 7(2):105-113, 2020.

125- Bongelli R, Busilacchi G, Pacifico A, Fabiani M, Guarascio C, Sofritti F, Lamura G, Santini S. Caregiving burden, social support, and psychological well-being among family caregivers of older Italians: a cross-sectional study. Frontiers in public health, *12*:1474967, 2024.

126- Erata F, Özbey S. Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların psikolojik sağlamlık düzeylerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. Pearson Journal, *5*(9):125-151, 2020.

127- Gözübüyük Tamer, M. Yaşlı Hastalarına Bakım Veren Kadınların Deneyimleri Işığında "Evde Bakım Hizmetinin" Değerlendirilmesi. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD) (26):157-186, 2017.

128- Sambasivam R, Liu J, Vaingankar JA, Ong H.L, Tan ME, Fauziana R, Picco L, Chong SA, Subramaniam M. The hidden patient: chronic physical morbidity,

psychological distress, and quality of life in caregivers of older adults. Psychogeriatrics: the official journal of the Japanese Psychogeriatric Society, *19*(1):65-72, 2019.

129- Pinquart M, Sörensen S. Differences between caregivers and noncaregivers in psychological health and physical health: a meta-analysis. Psychol Aging;18:250-67, 2003.

130- Yiengprugsawan V, Seubsman SA, Sleigh AC. Psychological distress and mental health of Thai caregivers. Psychology of well-being, *2*(4):1-11, 2012.

131- Østbye T, Malhotra R, Malhotra C, Arambepola C, Chan A. Does support from foreign domestic workers decrease the negative impact of informal caregiving? Results from Singapore survey on informal caregiving. J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci. 68:609-21. 2013

132- Erdem M. Yaşlıya bakım verme. Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences. 8(3):101-6, 2010

133-Yılmaz Y, Bahadır E. Post-Earthquake PTSD: Identifying Key Risk Factors Eleven Months After the February 2023 Turkey Earthquakes, Cumhuriyet Medical Journal, 47(1): 32-40, 2025.

134- Pfefferbaum B, Jacobs AK, Houston JB, Griffin N. Children's disaster reactions: the influence of family and social factors. Current psychiatry reports, 17(7): 57, 2015.

135- Çavuşoğlu İ. 2023 Hatay depremini yaşayanlarda depremin travma sonrası stres bozukluğu belirtileri ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkide psikolojik esnekliğin aracı rolü. Yakın Doğu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Lefkoşa, 2024.

136-Berkem M, Bildik T. İzmit Depreminde Hospitalize Edilen Depremzede Çocuk ve Ergenlerin Klinik Özellikleri, Anadolu Psikiyatri Derg. 2001:2(3):133-140.

137- Yilmaz E, Erdem M. Post-traumatic stress disorder in earthquake survivors living in temporary shelter areas in Hatay central districts: a cross-sectional study. BMC psychiatry, 25(1):461, 2025.

138- Eren İ, Akoğlu B. Deprem yaşayan bireylerde travma sonrası stres bozukluğu ile yaşam anlamı arasındaki ilişkide umut duygusunun aracı rolü. Sağlık ve Yaşam Bilimleri Dergisi 2024:6(1):23-31.

139- Laurito MM, Frankenberg E, Thomas, D. Effects of Housing Aid on Psychosocial Health after a Disaster. International journal of environmental research and public health, *19*(12):7302, 2022.

140- Tian Y, Wong TKS, Li J, Jiang X. Posttraumatic stress disorder and its risk factors among adolescent survivors three years after an 8.0 magnitude earthquake in China. BMC Public Health.14:1073, 2014.

141- Aslan B, Önal Ö. Prevalence of probable post-traumatic stress disorder among survivors of the 2023 earthquakes in Türkiye. Eastern Mediterranean health journal = La revue de sante de la Mediterranee orientale = al-Majallah al-sihhiyah li-sharq al-mutawassit, *30*(9):622-631, 2024.

142- Akşit Dudaklı G, Yüksek K. Deprem Ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Zarar Görebilirlik: Kadınların Katmerli Deprem Deneyimleri, Hatay, 2023. Maltepe Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projesi Bulguları, 2024.

143- Küçükoğlu S, Yıldırım N, Dursun OB. Posttraumatic stress symptoms seen in children within the 3-month period after the Van earthquake in Turkey. International journal of nursing practice, *21*(5):542-549, 2015.

144- Bozdoğan YE. Kahramanmaraş ili deprem risk değerlendirmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş, 2023.

145- Kumar SA, Franz MR, Brock RL, DiLillo D. Posttraumatic Stress and Parenting Behaviors: The Mediating Role of Emotion Regulation. Journal of family violence, *35*(5):417-426, 2020.

146- Russell BS, Hutchison M, Park CL., Fendrich, M., & Finkelstein-Fox, L. Short-term impacts of COVID-19 on family caregivers: Emotion regulation, coping, and mental health. Journal of clinical psychology, *78*(2):357-374, 2022.

147- Samangül S, Annelerin ebeveyn tutumları ile duygu düzenlemelerinin çocukların iyi oluşuyla ilişkisinin incelenmesi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2023.

148- Akman H. 11-14 yaş çocukların duygu düzenleme güçlüklerinin anne-baba duygu düzenleme güçlüğü ve ebeveynin duygusal erişilebilirliği ile ilişkisinin incelenmesi. Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Ankara, 2019.

10. EKLER

Ek-1. Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU

"Depremzede Annelerin Travma Düzeyleri ve Duygu Düzenleme Becerileri ile 3-6 Yaş Aralığındaki Çocuklarının Psikososyal Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı bu araştırma İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı Çocuk Gelişimi Yüksek Lisans programı kapsamında Dr. Öğr. Üyesi Feryal SAVCI danışmanlığında Demet KIZILTAŞ tarafından yürütülmektedir. Bu araştırmanın amacı, 3-6 yaş aralığında çocuğu olan depremzede annelerin deprem sonrası travma düzeyleri ve duygu düzenlemeleri ile çocuklarının psikososyal durumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmaya katılması beklenen gönüllü sayısı, 258'dir. Araştırmada sizden tahminen 30 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırma için sizden demografik bilgi formu ve üç ölçek doldurmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup, kimliğinizi ortaya çıkaracak kayıtlar gizli tutulacak, kamuoyuna açıklanmayacak, araştırma sonuçlarının yayımlanması halinde dahi kimliğiniz gizli kalacaktır. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya günün her saatinde [redacted] numaralı telefondan araştırmacıya ulaşabilirsiniz. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen; bütün soruları eksiksiz, kimsenin telkini veya baskısı altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak istediğiniz zaman, herhangi bir cezaya veya yaptırıma maruz kalmaksızın, hiçbir hakkınızı kaybetmeksizin araştırmaya katılmayı reddetme veya araştırmadan çekilme hakkınız bulunmaktadır. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formundaki tüm açıklamaları okudum. Bana, yukarıda konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili sözlü ve yazılı açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı. Katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının	**Araştırmacının**
Adı-Soyadı:.....	Adı-Soyadı: Demet KIZILTAŞ
İmzası:	İmzası:
Tarih:	Tarih: 01.11.2024
Telefon:	Telefon: [redacted]

Ek-2. Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. **Cinsiyetiniz?** Kadın ( ) Erkek ( )
2. **Eğitim Durumunuz?**
   Okuryazar değilim ( ) Okuryazarım ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( )
   Lise ( ) Üniversite ( ) Yüksek Lisans ve üzeri ( )
3. **Ailenizdeki toplam çocuk sayısını belirtiniz. ……**
4. **Çocuklarınız dışında evde bakmakla yükümlü olduğunuz biri var mı?**
   Evet ( ) Hayır ( )
5. **Çalışma durumunuz?**
   Çalışmıyor ( )
   Yarı-zamanlı (haftada 40 saatten az) ( )
   Tam-zamanlı (haftada 40 saat ve daha fazla) ( )
6. **Toplam gelirinizi düşündüğünüzde, durumunuzu nasıl değerlendirirsiniz?**
   Çok kötü ( ) Kötü ( ) Orta( ) İyi ( ) Çok iyi ( )
7. **Depremde göçük altında kaldınız mı?**
   Hayır kalmadım. ( ) Evet, …….. süre göçük altında kaldım. ( )
8. **Depremde ailenizden ve yakınlarınızdan göçük altında kalan oldu mu?**
   Evet ( ) Hayır ( )
9. **Depremde ailenizden ve yakınlarınızdan vefat eden oldu mu?**
   Evet ( ) Hayır( )
10. **Depremde yaşadığınız ev hangi ölçüde hasar aldı?**
    Hasarsız ( ) Az hasar ( ) Orta hasar ( ) Ağır hasar ( )
11. **Depremden sonra konteyner veya çadırda yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne kadar süre konteyner veya çadırda kaldınız?**
    Hayır ( ) Evet, …….. süre konteyner/çadırda kaldık. ( )
12. **Şu anda nerede ikamet etmektesiniz?** ……..

Ek-3. Deprem Sonrası Travma Düzeyini Belirleme Ölçeği (DSTDBÖ)

DEPREM SONRASI TRAVMA DÜZEYİNİ BELİRLEME ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadelerin size ne sıklıkla uyduğunu, her ifadenin yanında yer alan 5 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Her bir ifadenin altındaki 5 noktalı ölçekten, size uygunluğunu dikkate alarak, yalnızca bir tek kutucuğu işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	Az katılıyorum	Orta düzeyde katılıyorum	Çok katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. İştah kaybı yaşıyorum.					
2. Daha öfkeli/sinirli biri oldum.					
3. Kâbuslar görüyorum.					
4. Deprem olacak diye kapalı alanlara giremiyorum.					
5. Geleceğe ilişkin güven duygumu yitirdim.					
6. Artık hayatın hiçbir anlamı yokmuş gibi geliyor.					
7. Yaşadıklarım sonrasında yaşama isteğim azaldı.					
8. Deprem sonrasında hayatımda yaptıklarıma ilişkin pişmanlıklarım arttı.					
9. Kendimi çok çaresiz/güçsüz hissediyorum.					

Ek-4. Duygu Düzenleme Ölçeği- Kısa Form (DDGÖ-16)

DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜĞÜ ÖLÇEĞİ-KISA FORM (DDGÖ-16)

Aşağıdaki ifadelerin size ne sıklıkla uyduğunu, her ifadenin yanında yer alan 5 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Her bir ifadenin altındaki 5 noktalı ölçekten, size uygunluğunu dikkate alarak, yalnızca bir tek kutucuğu işaretleyiniz.

	Hemen hemen hiç	Bazen	Yaklaşık Yarı yarıya	Çoğu zaman	Hemen hemen her zaman
1. Duygularıma bir anlam vermekte zorlanırım.					
2. Ne hissettiğim konusunda karmaşa yaşarım.					
3. Kendimi kötü hissettiğimde işlerimi bitirmekte zorlanırım.					
4. Kendimi kötü hissettiğimde kontrolden çıkarım.					
5. Kendimi kötü hissettiğimde uzun süre böyle kalacağına inanırım.					
6. Kendimi kötü hissetmenin yoğun depresif duyguyla sonuçlanacağına inanırım.					
7. Kendimi kötü hissederken başka şeylere odaklanmakta zorlanırım.					

Ek-5. 3-6 Yaş Çocuklar İçin Psikososyal Durum Değerlendirme Ölçeği-Ebeveyn Formu

3-6 YAŞ ÇOCUKLAR İÇİN PSİKOSOSYAL DURUM DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ-EBEVEYN FORMU

Değerli anneler, aşağıda çocukların davranışlarıyla ilgili maddeler yer almaktadır. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Her bir maddeyi okuyarak çocuğunuzun son bir ay içerisinde ifade edilen davranışı gösterme sıklığını en iyi ifade eden kutuyu işaretleyiniz.

Değerlendirilecek Davranışlar	**Hiçbir zaman**	**Nadiren**	**Bazen**	**Sıklıkla**	**Her zaman**
1. Çocuğum uykudan ağlayarak uyanır.					
2. Çocuğum uykusunda çok irkilir.					
3. Çocuğum kötü rüyalar görür.					
4. Çocuğum gece uyumayı reddeder.					
5. Çocuğum geceleri altını ıslatmaya başladı.					
6. Çocuğum gündüzleri altını ıslatmaya başladı.					
7. Çocuğum gündüzleri tuvalete yalnız gitmekten korkar.					
8. Çocuğum karanlıktan korkar.					
9. Çocuğumun iştahı azaldı.					

11. ETİK KURUL ONAYI

MEDİPOL
UNV-İSTANBUL
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-10840098-202.3.02-6982 14/11/2024
Konu : Etik Kurulu Kararı

Sayın Demet Kızıltaş

Üniversitemiz Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kuruluna yapmış olduğunuz 'Depremzede Annelerin Travma Düzeyleri ve Duygu Düzenleme Becerileri ile 3-6 Yaş Aralığındaki Çocuklarının Psikososyal Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi' isimli başvurunuz Etik Kurulumuzca değerlendirilerek uygun görülmüş olup Etik Kurulu kararı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize rica ederim.

Dr. Öğr. Üyesi Mahmut TOKAÇ
Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar
Etik Kurulu Başkanı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrağınızı https://turkiye.gov.tr/istanbul-medipol-universitesi-ebys linkinden E98C1B46X4 kodu ile dogrulayabilirsiniz.

Medipol Üniversitesi Kavacık Yerleşkesi (Ana Yerleşke Rektörlük)
Kavacık Mah. Ekinciler Cad. No: 19, Kavacık Kavşağı, 34810 Beykoz,İstanbul
T: 444 85 44 F: 0212 531 75 55
E-Posta: bilgi@medipol.edu.tr İnternet Adresi: www.medipol.edu.tr
Kep Adresi: medipoluniversitesi@hs03.kep.tr

Ayrıntılı Bilgi İçin: Esra KAN
Tel: 5461 **E-Posta:**esra.kan@medipol.edu.tr

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU KARAR FORMU

BAŞVURU BİLGİLERİ					
	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Depremzede Annelerin Travma Düzeyleri ve Duygu Düzenleme Becerileri ile 3-6 Yaş Aralığındaki Çocuklarının Psikososyal Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Demet Kızıltaş			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Çocuk Gelişimi			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	İstanbul			
	DESTEKLEYİCİ	-			
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒	ÇOK MERKEZ ☐	ULUSAL ☒	ULUSLARARASI ☐

	Belge Adı	**Tarihi**	**Versiyon Numarası**	**Dili**
Değerlendirilen Belgeler	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ/PLANI			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
Karar Bilgileri	**Karar No: 1046**	**Tarih: 07.11.2024**		
	Yukarıda bilgileri verilen Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu başvuru dosyası ile ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş ve araştırmanın etik ve bilimsel yönden uygun olduğuna **"oybirliği"** ile karar verilmiştir.			

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrağınızı https://turkiye.gov.tr/istanbul-medipol-universitesi-ebys linkinden E98C1B46X4 kodu ile dogrulayabilirsiniz.

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU KARAR FORMU

İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU	
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI	Dr. Öğr. Üyesi Mahmut TOKAÇ

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet		Araştırma ile ilişki		Katılım *		İmza
			E	K	E	H	E	H	
Dr. Öğr. Üyesi Mahmut TOKAÇ	Tıp Tarihi ve Etik	İstanbul Medipol Üniversitesi	☒	☐	☐	☒	☒	☐	E imzalıdır
Prof. Dr. Mete ÜNGÖR	Endodonti	İstanbul Medipol Üniversitesi	☒	☐	☐	☒	☒	☐	E imzalıdır
Prof. Dr. İlkmar KESKİN	Histoloji ve Embriyoloji	İstanbul Medipol Üniversitesi	☐	☒	☐	☒	☒	☐	E imzalıdır
Doç. Dr. Devrim TARAKCI	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	İstanbul Medipol Üniversitesi	☒	☐	☐	☒	☒	☐	E imzalıdır
Dr. Öğr. Üyesi Neziha HACIHASANOĞLU ÇAKMAK	Biyokimya	İstanbul Medipol Üniversitesi	☐	☒	☐	☒	☒	☐	E imzalıdır
Dr. Öğr. Üyesi Erman GEDİKLİ	Sağlık Yönetimi	İstanbul Medipol Üniversitesi	☒	☐	☐	☒	☒	☐	E imzalıdır
Dr. Öğr. Üyesi Pakize YİĞİT	Biyoistatistik/ Sayısal Yöntemler	İstanbul Medipol Üniversitesi	☐	☒	☐	☒	☒	☐	E imzalıdır

* :Toplantıda Bulunma

Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar
Etik Kurulu Sekreteri
Esra KAN

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Evrağınızı https://turkiye.gov.tr/istanbul-medipol-universitesi-ebys linkinden E98C1B46X4 kodu ile dogrulayabilirsiniz.